

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

ORIENTAL UNIVERSITETI

H.H.NURULLAYEV

**Oliy ta’limning 61010100 – Turizm va mehmondo‘stlik bakalavriat
ta’lim yo‘nalishi 2-kurs (kunduzgi ta’lim shakli) talabalari uchun**

**“TURIZM TRANSPORTI VA DISTRIBYUTSIYASI” FANIDAN
MUSTAQIL TA’LIM MASHG‘ULOTLARI UCHUN**

USLUBIY QO‘LLANMA

TOSHKENT-2026

H.H.NURULLAYEV

**“TURIZM TRANSPORTI VA DISTRIBYUTSIYASI” FANIDAN
MUSTAQIL TA`LIM MASHG‘ULOTLARI UCHUN USLUBIY
QO‘LLANMA**

Oliy ta`lim muassasalarining 61010100-Turizm va mehmondo‘stlik bakalavriat ta`lim yo‘nalishi 2-kurs kunduzgi ta`lim shaklida tahsil olayotgan talabalari uchun uslubiy qo‘llanma sifatida tavsiya etiladi. Mazkur uslubiy qo'llanma Oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarga "Turizm transporti va distribyutsiyasi" fani bo'yicha mustaqil ta'lim mashg'ulotlarini samarali tashkil qilish, chuqur o'zlashtirish va tizimlashtirish uchun mo'ljallangan.

Tuzuvchilar: **Nurullayev H.H.** – Oriental universiteti, “Biznes va boshqaruv” kafedrasida katta o‘qituvchisi.

Taqrizchilar: **Yusupov M.S.** – Oriental universiteti “Biznes va boshqaruv” kafedrasida professori v.b.

Aliyeva M.T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti “Turizm va servis” kafedrasida professori, DSc

Ushbu uslubiy qo‘llanma Oriental universiteti O‘quv-uslubiy Kengashi (2025-yil “___” _____ dagi ___-son majlisi)da muhokama qilinib, nashrga tavsiya etilgan.

H.H.Nurullayev Bakalavriatning 61010100 – Turizm va mehmondo‘stlik ta`lim yo‘nalishi talabalari uchun “Turizm transporti va distribyutsiyasi” fanidan mustaqil ta`lim mashg‘ulotlari uchun uslubiy qo‘llanma”.
– T.: Oriental universiteti, 2026. – 132 b.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida turizm sohasi jahon iqtisodiyotining eng jadal rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Turizm industriyasining samarali faoliyati esa bevosita transport tizimi va turistik mahsulotlarni iste'molchiga yetkazib beruvchi distribyutsiya mexanizmlarining rivojlanganligi bilan chambarchas bog'liqdir. Aynan turizm transporti va distribyutsiyasi sayyohlarning hududlar bo'ylab erkin harakatlanishini ta'minlash, turistik xizmatlarning uzluksizligi va sifatini oshirish, turizm bozorida raqobatbardoshlikni kuchaytirishda muhim omil hisoblanadi. Shu bois "Turizm transporti va distribyutsiyasi" fani zamonaviy turizm ta'limida strategik ahamiyat kasb etadi.

Turizm transporti turistik oqimlarning shakllanishi, hududlararo va xalqaro turistik aloqalarning rivojlanishi, transport-logistika infratuzilmasining samaradorligi, xavfsizlik va qulaylik darajasi kabi masalalarni qamrab oladi. Distribyutsiya tizimi esa turistik mahsulotlarni ishlab chiqaruvchilardan iste'molchilarga yetkazishning zamonaviy kanallari, tur operatorlar va agentliklar faoliyati, raqamli platformalar, bronlashtirish tizimlari hamda marketing-logistika jarayonlarini o'rganishga yo'naltirilgan. Ushbu fan turizm industriyasida transport va taqsimotning yagona tizim sifatida faoliyat yuritishini ilmiy asosda tahlil qiladi. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda turizm sohasini tubdan rivojlantirish, transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish va turistik xizmatlar bozorini kengaytirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" hamda "O'zbekiston – 2030" strategiyalarida turizmni iqtisodiyotning muhim drayveriga aylantirish, ichki va tashqi turistik oqimlarni oshirish, aviatsiya, temir yo'l va avtomobil transporti imkoniyatlaridan samarali foydalanish, logistika va distribyutsiya tizimlarini raqamlashtirish ustuvor vazifalar

sifatida belgilangan. Bu jarayonlarda turizm transporti va distribyutsiyasi fanining nazariy va amaliy yondashuvlari muhim ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Mazkur fan doirasida turistik transport turlari, ularning tashkiliy-iqtisodiy xususiyatlari, transport xizmatlari bozori, turistik marshrutlarni loyihalash, transport xavfsizligi, ekologik barqarorlik, shuningdek turistik mahsulotlarni taqsimlash kanallari va ularning samaradorligini baholash masalalari keng yoritiladi. Bu bilimlar bo‘lajak mutaxassislarning turizm sohasida professional faoliyat yuritishi, boshqaruv va rejalashtirish jarayonlarida asosli qarorlar qabul qilishi uchun zarur kompetensiyalarni shakllantiradi.

Ushbu o‘quv-uslubiy qo‘llanma “Turizm transporti va distribyutsiyasi” fanidan mustaqil ta’lim mashg‘ulotlarini tashkil etishga mo‘ljallangan bo‘lib, unda mavzular bo‘yicha amaliy va ijodiy topshiriqlar, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida ishlab chiqilgan vazifalar, tahliliy yondashuvlarni rivojlantiruvchi mashqlar mujassamlashtirilgan. Topshiriqlar talabalarning mustaqil fikrlashini, tahlil qilish ko‘nikmalarini va kasbiy tayyorgarligini oshirishga qaratilgan.

Mustaqil mashg‘ulotlar jarayonida talabalar individual tarzda ishlaydi, berilgan vazifalar asosida yozma hisobotlar tayyorlaydi hamda ularni belgilangan talablarga muvofiq rasmiylashtiradi. Qo‘llanmada hisobotlarni tayyorlash bo‘yicha uslubiy ko‘rsatmalar va namunaviy shakllar keltirilgan. Shuningdek, mavzularni chuqur o‘zlashtirish uchun interaktiv usullar, keys-stadiylar, klasterlar va tahliliy topshiriqlardan foydalanish tavsiya etiladi.

Mazkur o‘quv-uslubiy qo‘llanma talabalarning turizm transporti va distribyutsiyasi sohasida nazariy bilimlarini mustahkamlash, amaliy ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda mehnat bozorida raqobatbardosh, zamonaviy fikrlovchi mutaxassis sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI -1

Mavzu. Turizmda transport xizmatlarini tashkil qilish bo'yicha chet mamlakatlar tajribasi (4 soat)

Mashg'ulot maqsadi: Mazkur mashg'ulotning asosiy maqsadi talabalarda turizm sohasida transport xizmatlarini tashkil etishning nazariy asoslari va amaliy mexanizmlari haqida chuqur bilim va ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat. Mashg'ulot davomida talabalar chet mamlakatlarda turizm transport tizimini tashkil etish bo'yicha ilg'or tajribalarni o'rganadilar, ularning afzallik va kamchiliklarini tahlil qiladilar hamda ushbu tajribalarni milliy turizm transport tizimiga moslashtirish imkoniyatlarini baholaydilar. Shuningdek, mashg'ulot talabalarning analitik va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, taqqoslama tahlil, SWOT va PEST tahlil usullaridan foydalangan holda mustaqil xulosa chiqarish hamda amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqish kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirilgan.

Mashg'ulot mazmuni: Turizmda transport xizmatlarini samarali tashkil etish sayyohlik industriyasining barqaror rivojlanishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Transport tizimi nafaqat sayyohlarning manzilga yetib borishini, balki ularning butun sayohat davomida qulay, xavfsiz va tezkor harakatlanishini ta'minlaydi. Xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, turizm transportini tashkil etishda davlat siyosati, xususiy sektor ishtiroki, innovatsion texnologiyalar va ekologik barqarorlik tamoyillari o'zaro uzviy bog'liq holda rivojlantiriladi. Rivojlangan mamlakatlarda transport xizmatlari turizm mahsulotining ajralmas qismi sifatida qaraladi. Masalan, Yevropa Ittifoqi davlatlarida multimodal transport tizimi keng joriy etilgan bo'lib, unda temiryo'l, avtomobil, aviatsiya va dengiz transporti yagona logistika va axborot tizimi orqali boshqariladi. Osiyo mamlakatlarida, xususan Yaponiya va Janubiy Koreyada esa yuqori tezlikdagi temiryo'l transporti turizm oqimini boshqarishda muhim rol o'ynaydi. AQShda esa

uzoq masofalar sababli aviatashuvlar yetakchi o‘rinni egallaydi va yer usti transporti bilan integratsiyalashgan holda faoliyat yuritadi.

Mazkur mavzu doirasida chet mamlakatlarining ilg‘or tajribasini chuqur tahlil qilish, ularning afzallik va kamchiliklarini aniqlash hamda milliy turizm transport tizimini rivojlantirish uchun moslashtirish masalalari muhim ahamiyat kasb etadi.

Tayanch so‘z va iboralar: Turizm transporti, transport xizmatlari, turizm infratuzilmasi, multimodal transport, xalqaro tajriba, davlat va xususiy sektor hamkorligi, raqamli transport tizimi, xizmatlar sifati, barqaror turizm, ekologik transport

1-topshiriq. Keng qamrovli taqqoslama tahlil

Yevropa Ittifoqi mamlakatlaridan biri (Germaniya yoki Fransiya) va Osiyo mamlakatlaridan biri (Yaponiya yoki Janubiy Koreya) misolida turizm transport xizmatlarini tashkil etish tizimini chuqur taqqoslama tahlil qiling. Tahlil quyidagi ko‘rsatkichlar asosida olib borilishi lozim:

- davlat va xususiy sektor hamkorligi darajasi;
- transport infratuzilmasining turizm oqimiga moslashuvchanligi;
- raqamli boshqaruv va onlayn bron qilish tizimlari;
- ekologik toza transport vositalaridan foydalanish;
- sayyohlar uchun yaratilgan servis va qulayliklar.

Tahlil yakunida har bir mamlakat tajribasining ustun va zaif jihatlari bo‘yicha xulosalar chiqaring.

Hajmi: 5 bet

2-topshiriq. Murakkab keys-stadi (vaziyatli tahlil)

Italiya yoki Fransiyada yuqori turistik mavsum davrida transport tirbandliklari va ekologik yuklamani kamaytirish bo'yicha amalga oshirilayotgan strategiyalarni o'rganing. Ushbu strategiyalarni O'zbekistonning yirik turistik markazlari (Samarqand, Buxoro yoki Xiva) sharoitida joriy etish imkoniyatlarini tahlil qiling. Amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqing.

Hajmi: 5 bet

3-topshiriq. Ilmiy-analitik esse

AQSh va Yevropa mamlakatlarida aviatashuvlarning turizmni rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati mavzusida 5–6 betlik ilmiy-analitik esse yozing. Esse quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

- aviatashuv bozorining liberallasuvi;
- arzon aviatashuvchilar (low-cost airlines) roli;
- transport va turizm integratsiyasining iqtisodiy samaradorligi;
- mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.

Hajmi: 5-6 bet

4-topshiriq. Murakkab jadval va vizual tahlil

Quyidagi mamlakatlar bo'yicha turizm transport infratuzilmasining rivojlanish ko'rsatkichlarini aks ettiruvchi kengaytirilgan jadval tuzing:

- Germaniya
- Yaponiya

- Janubiy Koreya
- Turkiya
- AQSh

Jadval asosida diagramma yoki sxema tayyorlab, tahliliy izoh yozing va mamlakatlar o'rtasidagi asosiy farqlarni aniqlang.

Hajmi: 5 bet

5-topshiriq. Strategik loyiha ishi

Talaba tanlagan xorijiy mamlakat misolida turizm transport xizmatlarini tashkil etishning strategik modelini ishlab chiqing. Loyiha quyidagi bo'limlarni qamrab olishi shart:

- transport xizmatlarini rejalashtirish va boshqarish mexanizmi;
- multimodal transport tizimini joriy etish yo'llari;
- axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish;
- ekologik barqarorlik va "yashil transport" tamoyillari;
- mazkur modelni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish bo'yicha takliflar.

Hajmi: 5 bet

Mavzu yuzasidan test savollari

1. Turizm transporti nima?

- A) Faqat aeroportlarni boshqarish
- B) Sayyohlarni bir joydan ikkinchi joyga yetkazish xizmatlari
- C) Avtobuslarning yo'lovchi tashish tizimi
- D) Faqat temiryo'l xizmatlari

2. Multimodal transport tushunchasi nima?

- A) Faqat temiryo‘l va avtomobil transportini ifodalaydi
- B) Turli transport turlarini bir tizimda integratsiyalashgan holda ishlatish
- C) Faqat dengiz transporti
- D) Avia transport va quruqlik transporti alohida ishlaydi

3. Chet mamlakatlarda turizm transportini rivojlantirishda asosiy rol kimga tegishli?

- A) Faqat xususiy sektor
- B) Faqat davlat
- C) Davlat va xususiy sektor hamkorligi
- D) Yagona xalqaro kompaniyaga

4. Raqamli transport tizimlari nimani ta’minlaydi?

- A) Faqat yo‘lovchilarni kuzatishni
- B) Transport jarayonlarini optimallashtirish va onlayn xizmatlarni yaratishni
- C) Faqat moliyaviy nazorat
- D) Faqat aeroport xizmatlarini

5. SWOT tahlilida “S” harfi nimani bildiradi?

- A) Strategiya
- B) Kuchli tomonlar
- C) Zaif tomonlar
- D) Imkoniyatlar

6. PEST tahlilida “E” harfi nimani bildiradi?

- A) Ekologiya
- B) Iqtisodiy omillar
- C) Ta’lim
- D) Elektron tizimlar

7. Chet mamlakatlar tajribasida sayyohlar uchun eng qulay transport tizimi qaysi?

- A) Temiryo‘l tizimi yuqori tezlikdagi va integratsiyalashgan
- B) Faqat avtobus tarmog‘i

- C) Faqat avtomobil yo‘llari
- D) Faqat dengiz transporti

8. Barqaror turizmning asosiy sharti nima?

- A) Faqat daromad oshirish
- B) Ekologik va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash
- C) Faqat transport infratuzilmasini rivojlantirish
- D) Faqat xususiy sektorni jalb qilish

9. Qaysi transport turi ko‘proq AQShda turizmga ishlatiladi?

- A) Temiryo‘l
- B) Avtomobil
- C) Aviatsiya
- D) Dengiz transporti

10. Transport xizmatlarini boshqarish nima uchun muhim?

- A) Faqat transport vositalarini sotish uchun
- B) Sayyohlar oqimini samarali boshqarish va xizmat sifatini ta’minlash uchun
- C) Faqat moliyaviy nazorat uchun
- D) Faqat logistika kompaniyalari uchun

11. “Yashil transport” nimani anglatadi?

- A) Faqat rangli avtobuslar
- B) Ekologik toza, atrof-muhitga zarar yetkazmaydigan transport
- C) Faqat elektr transport vositalari
- D) Avtomobil transportini cheklash

12. Chet mamlakatlarda turizm transportini rivojlantirishning asosiy afzalligi nima?

- A) Faqat transport vositalarining ko‘pligi
- B) Sayyohlar uchun qulaylik, tezkor va xavfsiz harakatlanish
- C) Faqat iqtisodiy foyda
- D) Faqat xususiy kompaniyalar daromadi

13. Transport infratuzilmasi nimani o‘z ichiga oladi?

- A) Faqat temiryo‘l stansiyalari
- B) Faqat aeroportlar
- C) Yo‘llar, aeroportlar, temiryo‘l tizimi, dengiz portlari va jamoat transporti
- D) Faqat avtobus yo‘llari

14. Multimodal transportni joriy etishning asosiy maqsadi nima?

- A) Faqat daromadni oshirish
- B) Transport tizimining samaradorligini oshirish va sayyohlar qulayligini ta’minlash
- C) Faqat xususiy sektorni rivojlantirish
- D) Faqat davlat nazoratini oshirish

15. PEST tahlilida “S” nimani bildiradi?

- A) Ijtimoiy omillar
- B) Strategiya
- C) Kuchli tomonlar
- D) Zaif tomonlar

16. Xorijiy mamlakatlar tajribasini O‘zbekistonga moslashtirish nima uchun kerak?

- A) Faqat shaxsiy loyihalar uchun
- B) Milliy turizm transport tizimini rivojlantirish va optimallashtirish uchun
- C) Faqat akademik tadqiqotlar uchun
- D) Faqat iqtisodiy tahlil uchun

17. Aviatsiya va yer usti transportini integratsiyalashgan holda ishlatish nima deb ataladi?

- A) Multimodal transport
- B) Intermodal transport
- C) Barqaror turizm
- D) Ekologik transport

18. Xizmatlar sifati nimaga bog‘liq?

- A) Faqat transport vositalari soniga
- B) Xizmat ko‘rsatish darajasi, xavfsizlik, qulaylik va tezkorlikka

- C) Faqat transport narxiga
- D) Faqat davlat siyosatiga

19.SWOT tahlilida “O” harfi nimani bildiradi?

- A) Zaif tomonlar
- B) Imkoniyatlar
- C) Tahdidlar
- D) Strategiya

20.Transport xizmatlarini boshqarishda eng muhim omil nima?

- A) Faqat transport vositalari soni
- B) Sayyohlar oqimi, xizmat sifati va xavfsizlikni ta'minlash
- C) Faqat moliyaviy foyda
- D) Faqat ekologik ko'rsatkichlar

Tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. Page S. Transport and Tourism: Global Perspectives.
2. Cooper C., Fletcher J. Tourism: Principles and Practice.
3. UNWTO. Tourism and Transport Reports.
4. OECD turizm va transport bo'yicha tahliliy hisobotlari.
5. Xalqaro ilmiy jurnallarda chop etilgan maqolalar.
6. O'zbekiston Respublikasi turizm va transport sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlar.

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI -2

Mavzu: O'zbekistonda transport xizmatining qonuniy-huquqiy asoslari

Mashg'ulot maqsadi: Ushbu mavzu bo'yicha mustaqil ta'limning asosiy maqsadi talabalarda O'zbekiston transport xizmatlarini tartibga soluvchi qonuniy-huquqiy bazani chuqur va tizimli o'rganish, asosiy normativ-huquqiy hujjatlar va ularning amaliy ahamiyatini tahlil qilish bo'yicha bilim va ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat. Talabalar mustaqil ta'lim jarayonida nafaqat transport xizmatlarining qonuniy asoslarini bilib olishadi, balki ushbu bazaning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, mavjud bo'shliqlarni tahlil qilish va takomillashtirish yo'llarini o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Shuningdek, mustaqil ta'limning maqsadi talabalarni analitik va tanqidiy fikrlashga, tizimli mulohaza yuritishga, transport xizmatlarining samaradorligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga o'rgatishdir. Talabalar zamonaviy pedagogik texnologiyalar — klaster, mind-map, SWOT, PEST tahlil metodlaridan foydalanib, qonuniy-huquqiy hujjatlarning mazmunini vizual va tizimli tarzda o'rganadilar.

Natijada talaba mustaqil ishlarni amalga oshirish orqali O'zbekiston transport xizmatlarining qonuniy-huquqiy tartibga solish tizimi haqida keng qamrovli tushunchaga ega bo'ladi, amaliy tavsiyalar va strategik takliflar ishlab chiqish ko'nikmalarini egallaydi hamda bu bilimni kelajakda transport xizmatlari boshqaruvi va loyihalashtirish faoliyatida samarali qo'llay oladi.

Mashg'uolot mazmuni: Mustaqil ta'lim jarayonida talabalar avvalo O'zbekiston transport xizmatlarini tartibga soluvchi asosiy qonun va normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganadilar. Bu jarayonda Transport kodeksi, Avtomobil yo'llari, Temiryo'l va Aviatsiya transportini tartibga soluvchi qonunlar, Vazirlar Mahkamasining qarorlari va litsenziya, sertifikatlash tartiblari asosiy e'tibor

markazida bo‘ladi. Talabalar har bir hujjatning transport xizmatlariga ta’sirini tahlil qilish orqali qonuniy-huquqiy bazaning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashadi.

Mazkur mavzu bo‘yicha mustaqil ta’lim jarayonida talabalar zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda o‘z bilimlarini mustahkamlashlari lozim. Masalan, klaster va mind-map yordamida qonuniy-huquqiy hujjatlarni vizual tarzda tasniflash, SWOT va PEST tahlil metodlari orqali transport tizimining kuchli, zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlarini aniqlash mumkin. Shu orqali talabalar nafaqat nazariy bilimga ega bo‘ladilar, balki amaliy vaziyatlarda analitik va strategik fikrlash, tizimli mulohaza yuritish va takliflar ishlab chiqish ko‘nikmalarini rivojlantiradilar.

Shuningdek, mustaqil ta’lim mazmuni transport xizmatlarini rivojlantirish va modernizatsiya qilish bo‘yicha strategik loyiha ishlab chiqish, mavjud qonuniy bo‘shliqlarni aniqlash va takomillashtirish yo‘llarini tavsiflashni ham o‘z ichiga oladi. Talaba bu jarayonda olingan bilim va ko‘nikmalarni praktik tavsiyalar, strategik reja va amaliy hisobot shaklida taqdim etishni o‘rganadi. Shu tariqa, talaba transport xizmatlari boshqaruvi, normativ-huquqiy muvofiqlik va xizmatlar sifatini oshirish bo‘yicha mustaqil ishlarni amalga oshirishga tayyor bo‘ladi.

Tayanch so‘z va iboralar: Transport xizmatlari, qonuniy-huquqiy asoslar, normativ-huquqiy hujjatlar, Transport kodeksi, litsenziyalash va sertifikatlash, davlat nazorati, transport infratuzilmasi, davlat va xususiy sektor hamkorligi, xizmatlar sifati, raqamli boshqaruv tizimlari.

1-topshiriq. Nazariy tahlil (yozma)

“O‘zbekistonda transport xizmatining qonuniy-huquqiy asoslari”

tushunchasini izohlang va uning transport tizimini boshqarishdagi ahamiyatini asoslab bering. Javobda quyidagi masalalar yoritilsin:

- transport xizmatlarini tartibga soluvchi qonuniy-huquqiy asoslarning mazmuni;
- normativ-huquqiy hujjatlarning transport xizmatlari sifatiga ta'siri;
- davlat boshqaruvi va nazorat mexanizmlaridagi o'rni.

Hajmi: 1–1,5 bet.

2-topshiriq. Tarixiy-jadval asosida tahlil

Mustaqillikdan keyingi davrda (1991-yildan hozirgi kungacha) O'zbekistonda transport xizmatlarini tartibga solish sohasida qabul qilingan muhim qonun va qarorlar asosida xronologik jadval tuzing.

№	Yil	Qabul qilingan hujjat nomi	Mazmuni	Transport xizmatlariga ta'siri

Hajmi: 1–1,5 bet.

3-topshiriq. Huquqiy hujjat bilan ishlash

Quyidagi normativ-huquqiy hujjatlardan birini tanlab, uning asosiy normalarini tahlil qiling:

- “Transport to‘g‘risida”gi Qonun
- “Avtomobil transporti to‘g‘risida”gi Qonun

- Vazirlar Mahkamasining transport xizmatlari bo'yicha qarorlaridan biri

Tahlilda quyidagilar aniqlansin:

- hujjatning maqsadi;
- transport xizmatlarini tartibga solish mexanizmlari;
- davlat organlari va xizmat ko'rsatuvchilarning vakolatlari.

Hajmi: 1 bet.

4-topshiriq. Tahliliy esse

Quyidagi savol yuzasidan asoslangan fikr bildiring:

“Transport xizmatlarini tartibga soluvchi qonuniy-huquqiy baza transport sohasining rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatadi?”

Javobda quyidagi jihatlar yoritilsin:

- xizmatlar sifati va xavfsizligi;
- raqobat muhiti va xususiy sektor ishtiroki;
- raqamlashtirish va innovatsiyalar.

Hajmi: 1,5–2 bet.

5-topshiriq. Amaliy topshiriq (keys)

Faraz qiling, xususiy transport korxonasi yo'lovchi tashish faoliyatini boshlamoqchisiz. Ushbu holatda litsenziya olish, normativ talablarga rioya qilish va davlat nazorati jarayonini sxema yoki algoritm ko'rinishida ishlab chiqing.

Hajmi: 1,5–2 bet.

6-topshiriq. Taqqoslash tahlili

Quyidagi mezonlar asosida **davlat transport korxonasi** va **xususiy transport korxonasi** faoliyatini taqqoslang:

Transport subyekti	Huquqiy maqom	Faoliyatni tartibga solish	Javobgarlik darajasi	Xizmat sifati

Hajmi: 1 bet.

Mavzu yuzasidan test savollari

1. O‘zbekistonda transport xizmatlarini tartibga solishning asosiy maqsadi nimadan iborat?

- A) Transport vositalari sonini ko‘paytirish
- B) Transport xizmatlari xavfsizligi va sifati ta‘minlash
- C) Faqat davlat transportini rivojlantirish
- D) Import transportini cheklash

2. Transport xizmatlari sohasida litsenziyalash jarayoni asosan qaysi vazifani bajaradi?

- A) Transport narxlarini belgilash
- B) Xizmatlar sifati va xavfsizligini nazorat qilish
- C) Transport vositalarini sotish
- D) Xodimlarni ishga qabul qilish

3. “Transport to‘g‘risida”gi Qonun transport sohasida qaysi munosabatlarni tartibga soladi?

- A) Faqat yo‘lovchi tashish
- B) Transport infratuzilmasi va xizmatlar bilan bog‘liq munosabatlarni

- C) Faqat xalqaro tashuvlarni
- D) Transport vositalari ishlab chiqarishni

4. Transport xizmatlarini davlat tomonidan tartibga solishning asosiy shakli qaysi?

- A) Bozor mexanizmi
- B) Normativ-huquqiy hujjatlar
- C) Ijtimoiy so'rovlar
- D) Transport kompaniyalari qarorlari

5. Qaysi holatda transport korxonasi faoliyati to'xtatilishi mumkin?

- A) Daromadi kamayganda
- B) Litsenziya talablari buzilganda
- C) Raqobatchilar ko'payganda
- D) Yo'lovchilar soni oshganda

6. Transport xizmatlari sohasida davlat va xususiy sektor hamkorligining huquqiy asosi nimaga xizmat qiladi?

- A) Raqobatni cheklashga
- B) Xizmatlar sifatini oshirishga
- C) Xususiy sektorni nazoratdan ozod qilishga
- D) Faqat davlat manfaatini himoyalashga

7. Transport xizmatlari sifatini baholashda qaysi omil HUQUQIY jihatdan muhim hisoblanadi?

- A) Yo'lovchi fikri
- B) Xavfsizlik standartlariga muvofiqlik
- C) Reklama darajasi
- D) Transport vositasi dizayni

8. Transport sohasida normativ-huquqiy hujjatlarning asosiy vazifasi nima?

- A) Transport vositalarini ishlab chiqarish
- B) Faoliyatni tartibga solish va nazorat qilish
- C) Foyda olishni ta'minlash
- D) Transport narxini oshirish

9. Transport xizmatlarini raqamlashtirishning huquqiy ahamiyati nimada?

- A) Xodimlar sonini kamaytirishda
- B) Shaffoflik va nazoratni kuchaytirishda
- C) Transport turlarini qisqartirishda
- D) Davlat aralashuvini kamaytirishda

10. Qaysi organ transport xizmatlari sohasida davlat siyosatini amalga oshiradi?

- A) Xususiy kompaniyalar
- B) Vakolatli davlat organlari
- C) Nodavlat tashkilotlar
- D) Transport foydalanuvchilari

11. Transport xizmatlarini tartibga solishda “qonuniylik prinsipi” nimani anglatadi?

- A) Faqat xalqaro huquqqa amal qilish
- B) Faoliyatning qonun va normativlarga muvofiqligi
- C) Transport vositalarining tezligi
- D) Bozor talabiga moslashuv

12. Transport xizmatlari sohasida davlat nazoratining asosiy vazifasi qaysi?

- A) Narxlarni belgilash
- B) Xavfsizlik va xizmat sifati ustidan nazorat
- C) Reklama faoliyatini yuritish
- D) Transport vositalarini sotib olish

13. Transport xizmatlari sohasida javobgarlik choralarining qo‘llanishi nimaga bog‘liq?

- A) Korxonada foydasiga
- B) Qonun buzilish darajasiga
- C) Yo‘lovchilar soniga
- D) Transport turiga

14. Qaysi holat transport xizmatlarining huquqiy jihatdan takomillashuviga xizmat qiladi?

- A) Raqobatni cheklash
- B) Normativ-huquqiy bazani yangilash
- C) Davlat nazoratini bekor qilish
- D) Xizmatlar hajmini kamaytirish

15. Transport xizmatlarida iste‘molchi huquqlarini himoya qilish nimani ta‘minlaydi?

- A) Foydaning oshishini
- B) Xizmatlar sifati va xavfsizligini
- C) Transport vositalari sonini
- D) Raqobatchilarni kamaytirishni

16. Transport sohasida huquqiy bo'shliqlar nimaga olib kelishi mumkin?

- A) Xizmatlar yaxshilanishiga
- B) Tartibsizlik va xavfsizlik muammolariga
- C) Raqamlashtirishga
- D) Xizmat narxining pasayishiga

17. Transport xizmatlari sohasida litsenziya nima hisoblanadi?

- A) Soliq hujjati
- B) Faoliyat yuritishga ruxsat beruvchi huquqiy hujjat
- C) Texnik hujjat
- D) Xizmat sifati sertifikat

18. Transport xizmatlarini tartibga solishda xalqaro huquq normalari qachon qo'llaniladi?

- A) Faqat ichki tashuvlarda
- B) Xalqaro tashuvlar amalga oshirilganda
- C) Faqat temiryo'l transportida
- D) Har doim majburiy tarzda

19. Transport xizmatlarining huquqiy asoslari qaysi soha bilan bevosita bog'liq?

- A) Madaniyat
- B) Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish
- C) Sport
- D) Ta'lim

20. O'zbekistonda transport xizmatlarining qonuniy-huquqiy asoslarini takomillashtirishdan ko'zlangan asosiy natija qaysi?

- A) Transport vositalari sonini oshirish
- B) Barqaror, xavfsiz va samarali transport tizimini yaratish
- C) Faqat davlat transportini rivojlantirish
- D) Xizmatlar narxini oshirish

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI -3

Mavzu. Turizm sohasida transportda tashish turlari (4 soat)

Mashg'ulot maqsadi. Mazkur mashg'ulotning asosiy maqsadi talabalarga turizm sohasida transportda tashish tizimining mohiyati, transport turlarining tasnifi,

ularning turistik faoliyatdagi oʻrni va ahamiyatini chuqur anglatishdan iborat. Mashgʻulot davomida avtomobil, temir yoʻl, havo, suv va aralash transport turlarining turistik tashishdagi xususiyatlari, afzallik va kamchiliklari, tashish jarayonini tashkil etish va boshqarish tamoyillari oʻrganiladi. Shuningdek, turistik tashishlarda xavfsizlikni taʼminlash, transport-logistika tizimini shakllantirish, marshrutlarni rejalashtirish, vaqt va xarajatlarni optimallashtirish masalalarini oʻzlashtirish koʻzda tutiladi. Talabalarda turizm transporti xizmatlarini tahlil qilish, baholash va amaliy qarorlar qabul qilish boʻyicha mustaqil fikrlash koʻnikmalarini shakllantirish mashgʻulotning muhim maqsadlaridan hisoblanadi.

Mashgʻulot mazmuni. Mazkur mashgʻulotda turizm sohasida transportda tashish tushunchasi, uning iqtisodiy va tashkiliy mazmuni yoritiladi. Turistik tashishlarda qoʻllaniladigan transport turlari, ularning hududiy joylashuvi va turistik yoʻnalishlar bilan oʻzaro bogʻliqligi tahlil qilinadi. Talabalar transport infratuzilmasi, transport-logistika tizimi, turistik marshrutlarni shakllantirish va ularni samarali boshqarish jarayonlari bilan tanishadilar. Mashgʻulot davomida transport xizmatlarining turizm rivojlanishidagi ahamiyati, xususan ichki va tashqi turizmga transport tanlash omillari, transport xarajatlari, qulaylik va xavfsizlik masalalari muhokama qilinadi.

Shuningdek, Oʻzbekiston sharoitida turizm transportining rivojlanish holati, zamonaviy transport infratuzilmasini shakllantirish, raqamlashtirish jarayonlari, transport-logistika xizmatlarini modernizatsiya qilishning turizmga taʼsiri oʻrganiladi. Talabalar turistik tashish jarayonlarida qoʻllaniladigan tahliliy usullarni anglab, ularni real turistik yoʻnalishlar misolida qoʻllash boʻyicha dastlabki amaliy koʻnikmalarga ega boʻladilar.

Tayanch soʻz va iboralar: turizm transporti, tashish turlari, transport infratuzilmasi, logistika, marshrut rejalashtirish, transport xarajatlari, xavfsizlik.

TOPSHIRIQLAR

1-topshiriq. “Turizm transport pasporti” – tashish turlarini diagnostika qilish

1 ta turistik yo‘nalishni (masalan, Toshkent – Samarqand – Buxoro) tanlang va ushbu yo‘nalish bo‘yicha transportda tashish turlarining “transport pasporti”ni tuzing. Unda transport turlarining texnik va xizmat ko‘rsatish xususiyatlari, tashish qulayligi, xavfsizligi, yo‘l vaqti, xarajatlari hamda hududiy joylashuvi tahlil qilinsin.

Natija: 1–2 betlik diagnostik hisobot + bitta infografik sxema yoki xarita (PPTda).

2-topshiriq. “Nima, qayerda va nima uchun?” savoliga javob berish

Tanlangan turistik yo‘nalish misolida transport turlarining tanlanishiga ta’sir qiluvchi omillarni aniqlang.

“Nima?” – qaysi transport turlari ustuvor;

“Qayerda?” – transport xizmatlari qaysi hududlarda ko‘proq jamlangan;

“Nima uchun?” – tabiiy-geografik, iqtisodiy, transport infratuzilmasi, demografik va tarixiy omillarni izohlang.

Natija: bir sahifalik kontseptual xarita yoki sxema (A4 formatda).

3-topshiriq. Turistik tashish bo‘yicha mini-loyiha ishlab chiqish

O‘zbekistonning 1 ta turistik yo‘nalishini tanlab, ushbu yo‘nalishda transport xizmatlarini takomillashtirish bo‘yicha mini-loyiha ishlab chiqing. Loyihada yo‘nalishning hozirgi transport holatini qisqacha tahlil qiling, 3–4 ta asosiy muammoni aniqlang (xavfsizlik, vaqt, qulaylik, narx, infratuzilma yetishmasligi va

boshqalar) hamda har bir muammo bo'yicha kamida 2 tadan amaliy taklif ishlab chiqing.

Natija: 3–4 betlik loyiha-hisobot yoki 8–10 slaydlik taqdimot.

4-topshiriq. Turizm transportida statistik tahlil

Tanlangan turistik yo'nalish bo'yicha oxirgi 5–7 yil uchun bitta statistik ko'rsatkichni tanlang (tashilgan sayyohlar soni, transport xarajatlari, safar davomiyligi va h.k.). Jadval va grafik tuzing, ko'rsatkich dinamikasini tahlil qiling hamda tahlil asosida transport tizimining kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlarini (SWOT) qisqacha izohlang.

Natija: 1–2 betlik analitik yozma izoh + 1 ta jadval va 1 ta grafik.

5-topshiriq. Turizm transport turlarini farqlash

Turizmدا qo'llaniladigan transport turlarini (avtomobil, temir yo'l, havo, suv) ilmiy adabiyotlar asosida ta'riflang, ularning o'xshash va farqli jihatlarini aniqlang. Klaster usulida sxema chizing. Xulosa sifatida 5–6 jumladan iborat taqqoslovchi jadval tuzing va izoh yozing.

Mavzu yuzasidan o'z-o'zini nazorat va muhokama uchun savollar

1. Turizm sohasida transportda tashish tushunchasi nimani anglatadi?
2. Turistik tashishlarda avtomobil transportining afzalliklari nimalardan iborat?
3. Havo transportining turizm rivojlanishidagi o'rni qanday?
4. Transport infratuzilmasi turistik yo'nalishlar shakllanishiga qanday ta'sir ko'rsatadi?
5. Turistik marshrutlarni rejalashtirishda transport omili qanday hisobga olinadi?

6. Transport xarajatlari va turistik mahsulot narxi o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntiring.
7. Turizm transportida xavfsizlikni ta'minlashning asosiy yo'nalishlari qaysilar?
8. Aralash transport turlarining afzalliklari nimada?
9. Transport-logistika tizimining turizm rivojlanishidagi ahamiyatini izohlang.
10. O'zbekiston sharoitida turizm transportini rivojlantirish istiqbollarini baholang.

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI – 4

Mavzu: Turistlarga maxsus transport vositalarida xizmat ko'rsatish (4 soat)

Mashg'ulot maqsadi. Ushbu mashg'ulotning asosiy maqsadi talabalarga turizm sohasida turistlarga mo'ljallangan maxsus transport vositalarining mohiyati, turlari va ularning xizmat ko'rsatish jarayonidagi ahamiyatini chuqur o'rgatishdan iborat. Mashg'ulot davomida turistlar uchun mo'ljallangan maxsus transport vositalari, jumladan turistik avtobuslar, VIP va komfort transportlar, panoramali avtobuslar, safari va off-road transportlari, ekologik transportlar, suv va maxsus tematik transport vositalarining xususiyatlari o'rganiladi. Talabalarda turistlarga transport xizmatini tashkil etish, qulaylik va xavfsizlikni ta'minlash, xizmat sifati va servis darajasini baholash hamda transport xizmatlarini turistik mahsulot tarkibiga integratsiyalash bo'yicha amaliy ko'nikmalarni shakllantirish mashg'ulotning muhim maqsadlaridan hisoblanadi.

Mashg'ulot mazmuni. Mazkur mashg'ulotda turistlarga maxsus transport vositalarida xizmat ko'rsatish tushunchasi, uning turizm industriyasidagi o'rni va iqtisodiy ahamiyati yoritiladi. Turistik avtobuslar, mikroavtobuslar, VIP transport vositalari, ekologik transportlar (elektrobus, velotransport), tog' va cho'l hududlari uchun maxsus transportlar, shuningdek suv transporti orqali xizmat ko'rsatishning

tashkiliy jihatlari tahlil qilinadi. Mashgʻulot davomida maxsus transport vositalarining texnik jihozlanishi, qulaylik darajasi, xavfsizlik talablari, yoʻlovchilarga xizmat koʻrsatish madaniyati, gid va haydovchi faoliyatining oʻzaro uygʻunligi masalalari muhokama qilinadi.

Shuningdek, turistlarga maxsus transport xizmatlarini rejalashtirish, marshrutlarni tuzish, transport-logistika jarayonlarini boshqarish, xizmat narxini shakllantirish va raqobatbardosh servis yaratish masalalari oʻrganiladi. Talabalar real turistik yoʻnalishlar misolida maxsus transport xizmatlarini tahlil qilish, muammolarni aniqlash va amaliy takliflar ishlab chiqish boʻyicha dastlabki tajribaga ega boʻladilar.

Tayanch soʻz va iboralar: maxsus transport, turistik avtobus, VIP transport, servis sifati, xavfsizlik, transport logistikasi, qulaylik, turistik xizmat.

TOPSHIRIQLAR.

1-topshiriq. “Maxsus transport pasporti”ni ishlab chiqish

Tanlangan turistik yoʻnalish uchun bitta maxsus transport vositasini tanlang (masalan, panoramali avtobus yoki VIP mikroavtobus) va uning “transport pasporti”ni tuzing. Unda transportning texnik holati, qulaylik darajasi, xavfsizlik vositalari, sigʻimi, xizmat koʻrsatish imkoniyatlari hamda turistlar ehtiyojiga mosligi tahlil qilinsin.

Natija: 1–2 betlik analitik hisobot + vizual sxema (PPTda).

2-topshiriq. Turist tajribasi (Tourist Experience) tahlili

Maxsus transportdan foydalangan turist nuqtayi nazaridan xizmat koʻrsatish jarayonini tahlil qiling. Transportga chiqishdan tortib marshrut yakunigacha boʻlgan

jarayonda qulaylik, xavfsizlik, servis sifati va hissiy tajribani baholang. Kamida 5 ta muammo va 5 ta takomillashtirish taklifini ishlab chiqing.

Natija: 1 betlik tahliliy esse yoki kontseptual xarita.

3-topshiriq. Kreativ marshrut va transport konsepsiyasi

Bitta turistik hudud uchun (masalan, tog‘li, cho‘l yoki tarixiy shahar) maxsus transport asosida kreativ turistik marshrut ishlab chiqing. Marshrutda transport turi, xizmat shakli, dizayn va servis elementlari ko‘rsatilishi lozim. Ushbu konsepsiyaning turistik jozibadorligini izohlang.

Natija: 2–3 betlik loyiha tavsifi yoki 6–8 slaydli taqdimot.

4-topshiriq. Xavfsizlik va servis standartlari loyihasi

Maxsus transport vositalarida turistlarga xizmat ko‘rsatish uchun xavfsizlik va servis standartlari loyihasini ishlab chiqing. Unda favqulodda holatlar, sug‘urta, texnik nazorat, haydovchi va gid mas‘uliyati, sanitariya va qulaylik talablarini qamrab oling.

Natija: 1–2 betlik normativ-uslubiy hujjat loyihasi.

5-topshiriq. SWOT asosida baholash

Tanlangan maxsus transport turini SWOT tahlil asosida baholang. Kuchli va zaif tomonlar, imkoniyatlar va tahdidlarni aniqlab, transport xizmatini raqobatbardosh qilish bo‘yicha xulosa va tavsiyalar ishlab chiqing.

Natija: 1 betlik SWOT jadvali va izoh.

Mavzuga oid test savollari (10 ta)

1. Turistlarga maxsus transport vositalari deganda nimani tushunasiz?
 - A) Oddiy jamoat transporti
 - B) Faqat yuk tashuvchi transport
 - C) Turistlar ehtiyojiga moslashtirilgan transport
 - D) Shaxsiy avtomobillar
2. Turistik avtobuslarning asosiy afzalligi nimada?
 - A) Arzonligi
 - B) Yuqori tezligi
 - C) Qulaylik va guruhli tashish imkoniyati
 - D) Yakka tartibda xizmat ko'rsatish
3. VIP transport xizmatining asosiy belgisi qaysi?
 - A) Katta sig'im
 - B) Minimal servis
 - C) Yuqori qulaylik va individual xizmat
 - D) Ekologik tozaligi
4. Maxsus transportda xizmat sifati nimaga bog'liq?
 - A) Faqat transport narxiga
 - B) Haydovchi va servis darajasiga
 - C) Faqat yo'l holatiga
 - D) Reklama darajasiga
5. Ekologik transport vositalarining afzalligi nimada?
 - A) Tez yurishida
 - B) Kam xarajatida
 - C) Atrof-muhitga kam zarar yetkazishida
 - D) Faqat shahar markazida ishlatilishida

6. Maxsus transport tanlashda qaysi omil eng muhim?
- A) Rangi
 - B) Xavfsizlik va qulaylik
 - C) Reklama
 - D) Brendi
7. Turistik marshrutni transport bilan uyg'unlashtirish nimani ta'minlaydi?
- A) Xarajatni oshiradi
 - B) Turistlar oqimini kamaytiradi
 - C) Xizmat sifatini oshiradi
 - D) Tashkiliy murakkablikni kuchaytiradi
8. Maxsus transport xizmatlarida gidning roli nimadan iborat?
- A) Faqat yo'l ko'rsatish
 - B) Transportni boshqarish
 - C) Axborot va servis uyg'unligini ta'minlash
 - D) Texnik nazorat
9. SWOT tahlil transport xizmatida nimani aniqlaydi?
- A) Faqat kamchiliklarni
 - B) Faqat afzalliklarni
 - C) Ichki va tashqi omillarni
 - D) Faqat moliyaviy holatni
10. Maxsus transport xizmatlari turistik mahsulotda qanday rol o'ynaydi?
- A) Ikkilamchi
 - B) Muhim tarkibiy qism
 - C) Keraksiz
 - D) Faqat reklama elementi

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI – 5

Mavzu: Transport xizmatlarini amalga oshirishda xavfsizlikni ta'minlash

(4 soat)

Mashg'ulot maqsadi. “Transport xizmatlarini amalga oshirishda xavfsizlikni ta'minlash” mavzusining asosiy maqsadi – talabalarda transport xizmatlari jarayonida xavfsizlik masalalariga nisbatan tizimli, mas'uliyatli va professional yondashuvni shakllantirishdan iborat. Ushbu mavzu orqali talabalar transport xizmatlarida xavfsizlik tushunchasining mohiyatini, uning transport tizimining barqaror ishlashidagi o'rnini hamda yo'lovchilar, xodimlar va yuklarning hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilishdagi ahamiyatini chuqur anglab yetadilar.

Mavzuning muhim maqsadlaridan yana biri – transport xizmatlarida xavfsizlikni ta'minlashga ta'sir etuvchi omillarni, jumladan, texnik holat, inson omili, yo'l infratuzilmasi, tashkiliy boshqaruv va normativ-huquqiy talablarni kompleks ravishda o'rganishdir. Talabalar haydovchilar va boshqa mas'ul xodimlarning kasbiy tayyorgarligi, intizomi hamda psixologik holati xavfsizlik darajasiga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qilish ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Shuningdek, mavzu talabalarda favqulodda vaziyatlarda to'g'ri va tezkor qaror qabul qilish, xavf-xatarlarni oldindan aniqlash va ularning oldini olish bo'yicha amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishni ko'zda tutadi. Transport xizmatlarida xavfsizlikni ta'minlashda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli monitoring tizimlari, GPS, videokuzatuv hamda avtomatlashtirilgan boshqaruv vositalarining o'rnini va ahamiyatini anglash ham mavzuning muhim maqsadlaridan biridir. Natijada talabalar transport sohasida xavfsizlik madaniyatini shakllantirish va uni amaliy faoliyatda qo'llashga tayyor bo'ladilar.

Mashg'ulot mazmuni. Mazkur mavzu mazmunida transport xizmatlarida xavfsizlikni ta'minlash bilan bog'liq nazariy va amaliy masalalar keng yoritiladi. Avvalo, transport xizmatlarida xavfsizlik tushunchasi, uning turlari va darajalari,

xavfsizlikni ta'minlashning asosiy tamoyillari va vazifalari ko'rib chiqiladi. Transport tizimida xavfsizlikni ta'minlashning davlat siyosati bilan bog'liqligi, amaldagi me'yoriy-huquqiy hujjatlar va xalqaro standartlar haqida tushunchalar beriladi.

Mavzu doirasida avtomobil, temir yo'l, havo va suv transportida xavfsizlikni ta'minlash xususiyatlari alohida tahlil qilinadi. Har bir transport turida uchraydigan xavf-xatarlar, avariya va baxtsiz hodisalarning asosiy sabablari, ularni kamaytirish va oldini olish choralariga alohida e'tibor qaratiladi. Yo'lovchilar xavfsizligi, yuk tashish jarayonida xavfsizlik qoidalariga rioya etish, transport vositalarining texnik sozligini doimiy nazorat qilish masalalari mazmunning muhim qismini tashkil etadi. Shuningdek, mavzuda inson omilining xavfsizlikka ta'siri, haydovchilarning mehnat va dam olish rejimi, kasbiy malakasi va mas'uliyati, stress va charchoqning transport xavfsizligiga salbiy ta'siri yoritiladi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida transport xizmatlarida xavfsizlikni oshirish, raqamli nazorat va boshqaruv tizimlaridan foydalanish imkoniyatlari ham batafsil tahlil qilinadi. Mavzu yakunida transport xizmatlarini amalga oshirishda xavfsizlikni ta'minlashning amaliy ahamiyati va uning barqaror rivojlanishdagi roli umumlashtiriladi.

Tayanch so'z va iboralar: Xavfsizlik talablari, xavf-xatarlarni aniqlash, risklarni baholash, me'yoriy-huquqiy tartibga solish, texnik holatni tekshirish, inson omilini nazorat qilish, monitoring va boshqaruv, profilaktik choralar, favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik, xavfsiz transport xizmati.

1-topshiriq. Kengaytirilgan klaster + konseptual xarita

Klaster, Concept Mapping, tizimli tahlil

Vazifa: "Transport xizmatlarida xavfsizlikni ta'minlash" mavzusi bo'yicha ikki darajali klaster tuzing:

1-daraja:

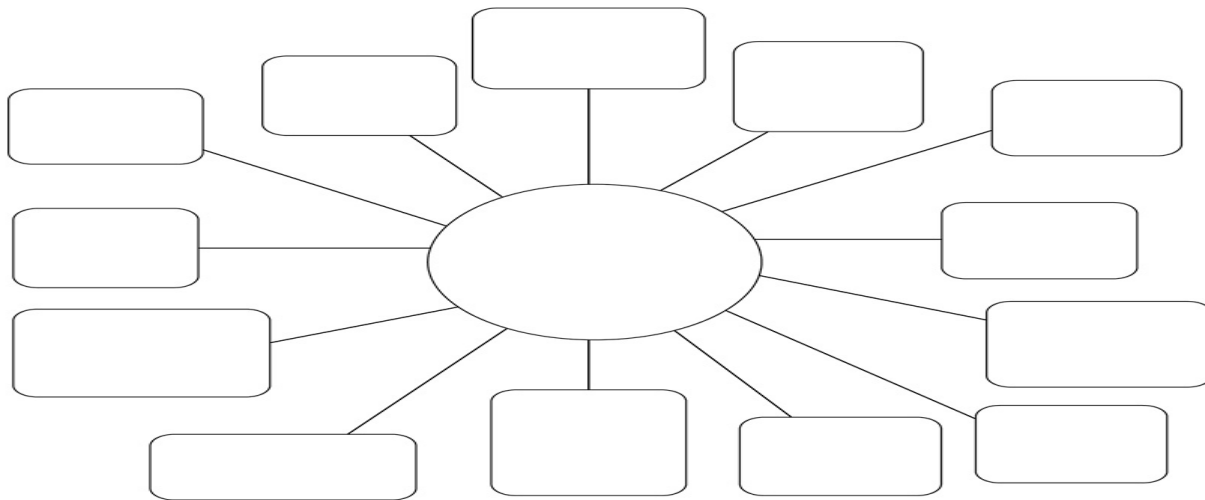
- Texnik xavfsizlik

- Inson omili
- Tashkiliy boshqaruv
- Infratuzilma xavfsizligi
- Raqamli va innovatsion texnologiyalar

2-daraja: Har bir yo‘nalish bo‘yicha kamida 5 tadan aniq omil (masalan, texnik ko‘rik, biometrik nazorat, sun‘iy intellekt asosidagi monitoring va boshqalar).

Qo‘shimcha talab:

Klaster asosida **konseptual xarita** tuzing va omillar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni izohlang.

Natija: 1–1,5 betlik tahliliy izoh.

2-topshiriq. Murakkab Venn diagrammasi (3 sektorli)

Venn diagrammasi, taqqoslash va sintez

Vazifa:

Quyidagi uch transport turi bo‘yicha xavfsizlikni ta‘minlash mexanizmlarini solishtiring:

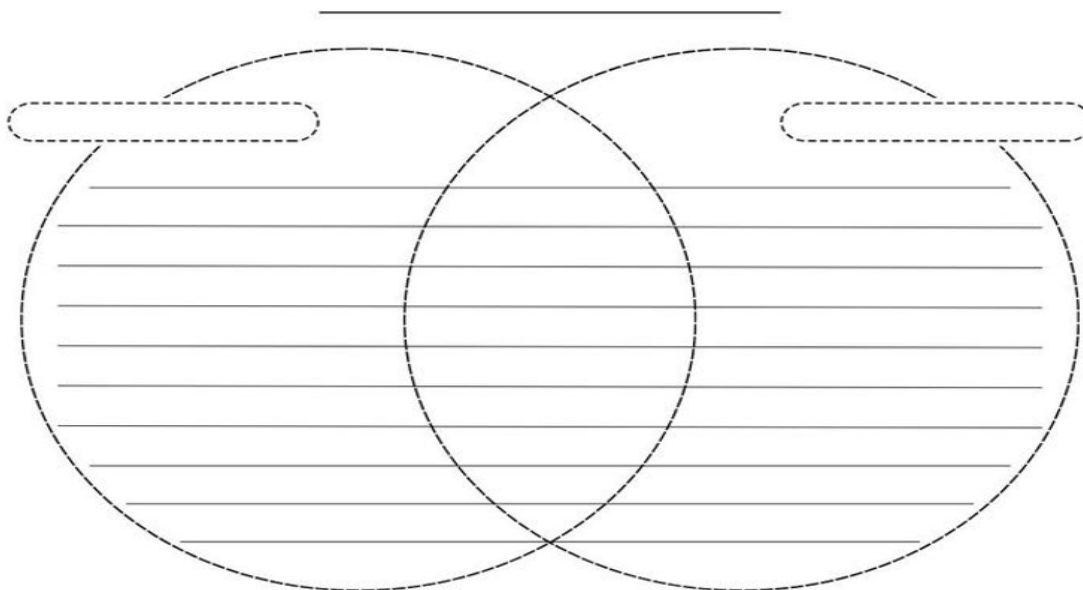
- Avtomobil transporti
- Temir yo‘l transporti
- Havo transporti

Diagrammada quyidagilarni aks ettiring:

- Faqat bitta transport turiga xos xavfsizlik choralar
- Ikki transport turiga umumiy bo‘lgan jihatlar
- Uchallasiga xos universal xavfsizlik talablari

Tahliliy qism:

Qaysi transport turida xavfsizlikni boshqarish eng murakkab ekanini aniq mezonlar asosida asoslab bering.

3-topshiriq. Risk-menejment asosidagi “Xavf – Ehtimol – Oqibat” modeli

Risk assessment, muammoli ta’lim

Vazifa:

Transport xizmatlari jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan 5 ta strategik xavfni aniqlang:

- Har bir xavf uchun ehtimollik darajasini (past, o‘rta, yuqori) belgilang
- Oqibatlarini ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy jihatdan tahlil qiling
- Oldini olish va kamaytirish mexanizmlarini ishlab chiqing

Natija: Jadval + tahliliy xulosa (kamida 12 jumla).

4-topshiriq. Murakkab Case-study + qarorlar daraxti

Case-study, Decision Tree, kritik fikrlash

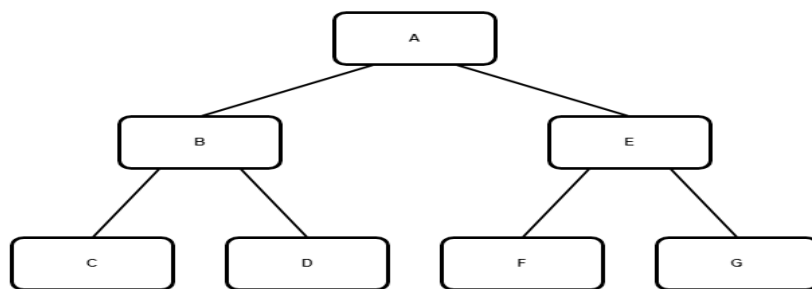
Vazifa:

Quyidagi vaziyatni chuqur tahlil qiling:

Xalqaro turistik transport qatnovida avtobus texnik jihatdan soz, biroq haydovchi uzoq masofada ishlagan, ob-havo keskin yomonlashgan va yo'lovchilar jadvalni tezlashtirishni talab qilmoqda.

- Xavfsizlikka tahdid soluvchi barcha omillarni aniqlang
- Har bir omil bo'yicha muqobil qarorlar ishlab chiqing
- Qarorlar daraxti orqali eng xavfsiz variantni tanlang

Natija: Grafik sxema + yozma asos (1–1,5 bet).

5-topshiriq. SWOT + PESTLE integratsiyalashgan tahlil

Strategik tahlil, integrativ yondashuv

Vazifa:

Transport xizmatlarida xavfsizlikni ta'minlash tizimini SWOT va PESTLE tahlillarini birlashtirgan holda baholang:

- SWOT: ichki imkoniyat va muammolar
- PESTLE: siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, texnologik, huquqiy va ekologik omillar

Yakuni:

Xavfsizlikni oshirish bo'yicha **strategik model** ishlab chiqing va uni asoslab bering.

6-topshiriq. "Innovatsion loyiha" dizayni

Project-based learning, Design thinking

Vazifa:

Transport xizmatlarida xavfsizlikni oshirishga qaratilgan **innovatsion loyiha** ishlab chiqing:

- Muammo
- Texnologik yechim
- Amalga oshirish bosqichlari
- Kutilayotgan natijalar
- Xatarlar va ularni boshqarish

Natija: Loyiha pasporti (2 betgacha).

Mavzu yuzasidan o'z-o'zini nazorat va muhokama uchun savollar

1. Transport xizmatlarida xavfsizlikni ta'minlash tizimida inson omili va texnik omil o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil qiling. Qaysi biri ustuvor hisoblanadi va nima sababdan?
2. Turli transport turlarida (avtomobil, temir yo'l, havo) xavfsizlik darajasini belgilovchi asosiy mezonlarni solishtiring va ularning samaradorligini baholang.
3. Transport xizmatlarida sodir bo'ladigan yo'l-transport hodisalarining oldini olishda profilaktik choralar va jazolovchi mexanizmlar qaysi holatda samaraliroq bo'ladi? Fikringizni asoslang.

4. Haydovchilarning mehnat va dam olish rejimiga rioya qilinmasligi transport xavfsizligiga qanday tizimli xavflarni keltirib chiqaradi? Ularning ijtimoiy va iqtisodiy oqibatlarini tahlil qiling.
5. Transport infratuzilmasining (yo‘l sifati, belgilar, yoritish, chorrahalar) xavfsizlik darajasiga ta’sirini real misollar asosida tahlil qiling.
6. Zamonaviy raqamli texnologiyalar (GPS, videokuzatuv, sun’iy intellekt) transport xizmatlarida xavfsizlikni oshirishda qanchalik samarali? Ularning cheklovlarini ham ko‘rsatib bering.
7. Favqulodda vaziyatlarda transport xodimlarining tezkor qaror qabul qilishi xavfsizlikka qanday ta’sir ko‘rsatadi? Noto‘g‘ri qarorlarning oqibatlarini tahlil qiling.
8. Transport xizmatlarida xavfsizlik talablariga rioya qilinmasligi korxonaning obro‘si va raqobatbardoshligiga qanday ta’sir qiladi? Uzoq muddatli oqibatlarni baholang.
9. Xalqaro transport qatnovlarida xavfsizlikni ta’minlashda milliy va xalqaro me’yorlar o‘rtasidagi farqlar qanday muammolarni keltirib chiqaradi?
10. Transport xizmatlarida xavfsizlik madaniyatini shakllantirishda ta’lim va malaka oshirish tizimining o‘rni qanday? Qaysi yondashuvlar eng samarali deb hisoblaysiz?

MUSTAQIL TA’LIM MASHG‘ULOTI – 6

Mavzu: Turizm sohasida transport xizmatlarining tasniflanishi

(4 soat)

Mashg‘ulot maqsadi. “Turizm sohasida transport xizmatlarining tasniflanishi” mavzusining asosiy maqsadi talabalarda turizm tizimida transport xizmatlarining tutgan o‘rni, ahamiyati va turlarini chuqur anglash hamda ularni ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat.

Turizm sohasida transport xizmatlari sayyohlik faoliyatining ajralmas tarkibiy qismi bo‘lib, turistlarning bir hududdan ikkinchi hududga xavfsiz, qulay va samarali harakatlanishini ta‘minlaydi. Shu sababli transport xizmatlarini to‘g‘ri tasniflash turizmni rejalashtirish, boshqarish va rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur mavzuning maqsadi talabalarni turizmda qo‘llaniladigan transport xizmatlarining asosiy turlari, ularning funksional vazifalari va tasnif mezonlari bilan tanishtirishdir. Talabalar transport xizmatlarini harakatlanish muhiti, foydalanish maqsadi, xizmat ko‘rsatish shakli, tashish masofasi va turistlar ehtiyojlari asosida tasniflashni o‘rganadilar. Bu esa ularda tahliliy fikrlash, solishtirish va umumlashtirish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Shuningdek, mavzuning muhim maqsadlaridan biri – transport xizmatlarining turizm mahsuloti shakllanishidagi rolini ochib berishdir. Transport qulayligi, narxi, tezligi va sifati turistik marshrutlarning jozibadorligiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Talabalar transport xizmatlarini to‘g‘ri tanlash va ularni samarali tashkil etish orqali turistlar oqimini oshirish imkoniyatlarini baholashni o‘rganadilar.

Mavzu orqali talabalar turizmda avtomobil, temir yo‘l, havo, suv va maxsus transport turlarining afzalliklari va cheklovlarini aniqlash, ularni amaliy vaziyatlarda qo‘llash bo‘yicha bilimlarga ega bo‘ladilar. Bundan tashqari, ekologik barqarorlik, xavfsizlik va iqtisodiy samaradorlik nuqtayi nazaridan transport xizmatlarini baholash ham mashg‘ulotning muhim maqsadlaridan biridir. Natijada talabalar kelajakdagi kasbiy faoliyatida transport xizmatlarini ongli ravishda tanlay oladigan, turizm jarayonlarini puxta rejalashtira oladigan mutaxassis sifatida shakllanadilar.

Mashg‘ulot mazmuni. Mazkur mashg‘ulot mazmunida turizm sohasida transport xizmatlarining mohiyati, ahamiyati va tasniflanish xususiyatlari keng yoritiladi. Avvalo, transport xizmatlari tushunchasi va uning turizm industriyasidagi o‘rni haqida umumiy nazariy bilimlar beriladi. Transport xizmatlari turistlarning

yashash joyidan dam olish, sayohat yoki ekskursiya manziliga yetib borishini ta'minlovchi asosiy xizmatlardan biri hisoblanadi.

Mashg'ulot davomida transport xizmatlarini tasniflash mezonlari batafsil ko'rib chiqiladi. Jumladan, harakatlanish muhitiga ko'ra transport xizmatlari avtomobil, temir yo'l, havo va suv transportiga bo'linadi. Har bir transport turining turizmga qo'llanilish xususiyatlari, qulayliklari va kamchiliklari tahlil qilinadi. Masalan, avtomobil transporti moslashuvchanligi bilan ajralib tursa, havo transporti tezkorligi bilan muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, foydalanish maqsadiga ko'ra transport xizmatlari transfer, ekskursiya, turistik marshrut va maxsus transport xizmatlariga ajratiladi. Transfer xizmatlari turistlarni aeroport, vokzal va mehmonxona o'rtasida tashishni ta'minlasa, ekskursiya transporti sayyohlik ob'ektlarini tomosha qilishda muhim rol o'ynaydi. Maxsus transport vositalari esa tog'li, cho'l yoki ekologik turizmga keng qo'llaniladi.

Mashg'ulot mazmunida transport xizmatlarini tashish masofasiga ko'ra (mahalliy, mintaqaviy, xalqaro), xizmat ko'rsatish shakliga ko'ra (individual va guruhli), mulkchilik shakliga ko'ra (davlat va xususiy) tasniflash masalalari ham yoritiladi. Bu tasniflar turistik mahsulotni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, transport xizmatlarining narx siyosati, qulaylik darajasi, xavfsizlik talablari va ekologik ta'siri ham mashg'ulot mazmunining muhim qismi hisoblanadi. Zamonaviy turizmga ekologik toza transport turlaridan foydalanish tendensiyalari, raqamli texnologiyalar asosida transport xizmatlarini boshqarish masalalari ham tahlil qilinadi. Mashg'ulot yakunida transport xizmatlarini to'g'ri tasniflash turizm sohasining barqaror rivojlanishiga xizmat qilishi umumlashtirib beriladi.

Tayanch so‘z va iboralar. Turizm transporti, transport xizmatlari, transport tasnifi, avtomobil transporti, temir yo‘l transporti, havo transporti, suv transporti, transfer xizmati, ekskursiya transporti, turistik marshrut, maxsus transport, individual tashish, guruhli tashish, xalqaro transport, ichki transport, ekologik transport.

1-topshiriq. Strukturaviy–tizimli tahlil topshirig‘i

Tizimli fikrlash, analitik modellashtirish

Topshiriq mazmuni:

Turizm sohasida transport xizmatlari turistik mahsulotning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Shu sababli transport xizmatlarini faqat transport turlari bo‘yicha emas, balki ularning turizm jarayoniga ko‘rsatadigan ta‘siri, funksional vazifalari va iqtisodiy samaradorligi asosida tahlil qilish muhimdir.

Talaba quyidagi yo‘nalishlar asosida transport xizmatlarining strukturaviy tahlilini amalga oshirishi lozim:

- transport turining turist oqimiga ta‘siri
- qulaylik va xizmat sifati
- narx va vaqt omili
- xavfsizlik va ishonchlilik darajasi
- hududiy rivojlanishga ta‘siri

Har bir transport turi (avtomobil, temir yo‘l, havo, suv) bo‘yicha alohida tahlil olib borilib, ularning turizm rivojiga ijobiy va salbiy ta‘siri yozma ravishda izohlanadi.

Natija: 1–1,5 betlik tizimli tahliliy matn.

2-topshiriq. Ko‘p mezonli taqqoslash topshirig‘i

Taqqoslash, baholash, sintez

Topshiriq mazmuni:

Avtomobil, temir yo‘l va havo transporti turizmda eng keng qo‘llaniladigan transport turlari hisoblanadi. Ushbu topshiriqda talaba ularni faqat umumiy xususiyatlari emas, balki turizm ehtiyojlari nuqtayi nazaridan baholashi talab etiladi.

Talaba quyidagi mezonlar asosida uch transport turini solishtiradi:

- turistlar uchun qulaylik darajasi
- marshrut moslashuvchanligi
- narx siyosati
- xizmat ko‘rsatish tezligi
- ommaviy va individual turizmga mosligi

Taqqoslash natijasida qaysi transport turi qaysi turistik holatda (ichki turizm, xalqaro turizm, qisqa muddatli yoki uzoq muddatli sayohat) samaraliroq ekanligi asoslab beriladi.

Natija: Taqqoslovchi tahlil + umumiy xulosa.

3-topshiriq. Muammoli vaziyatni tahlil qilish topshirig‘i

Muammoli ta’lim, kritik fikrlash

Topshiriq mazmuni:

Quyidagi vaziyatni tahlil qiling:

Tog‘li hududda joylashgan ekologik va madaniy obidalarga yo‘naltirilgan yangi turistik marshrut ishlab chiqilmoqda. Hududga kirish yo‘llari cheklangan, infratuzilma yetarli darajada rivojlanmagan va turistlar soni mavsumiy xarakterga ega.

Talaba ushbu yo‘nalish uchun eng maqbul transport turini tanlaydi va tanlovni quyidagi jihatlar asosida asoslaydi:

- hududiy sharoit

- ekologik xavfsizlik
- turistlar soni va tarkibi
- iqtisodiy samaradorlik
- uzoq muddatli rivojlanish imkoniyati

Natija: Asoslangan yozma xulosa (kamida 12–15 jumla).

4-topshiriq. Strategik baholash topshirig‘i

Strategik tahlil, baholash

Topshiriq mazmuni:

Havo transporti zamonaviy turizmning ajralmas qismi hisoblanadi, biroq u bilan bog‘liq iqtisodiy, ekologik va tashkiliy muammolar ham mavjud. Ushbu topshiriqda talaba havo transportining turizm sohasidagi o‘rnini kompleks baholashi lozim.

Baholash quyidagi yo‘nalishlarni qamrab olishi kerak:

- havo transportining turizmga keltirayotgan afzalliklari
- mavjud cheklov va muammolar
- rivojlanish imkoniyatlari
- tashqi xavf va tahdidlar

Tahlil asosida havo transportidan samarali foydalanish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

Natija: Kengaytirilgan strategik xulosa.

5-topshiriq. Amaliy-loyiha topshirig‘i

Project-based learning, innovatsion fikrlash

Topshiriq mazmuni:

Ekologik turizm barqaror rivojlanishni talab qiladigan turizm yo‘nalishi bo‘lib,

transport xizmatlari bu jarayonda muhim rol o'ynaydi. Talaba ekologik turizm uchun transport xizmatlari modelini ishlab chiqishi lozim.

Loyiha quyidagi tarkibiy qismlardan iborat bo'lishi kerak:

- ekologik turizm hududining qisqacha tavsifi
- transport xizmatlarining turlari va ularning tanlanish sabablari
- ekologik ta'sirni kamaytirish mexanizmlari
- xizmat ko'rsatish jarayonini tashkil etish
- kutilayotgan ijtimoiy va iqtisodiy natijalar

Natija: Loyiha tavsifi (1,5–2 bet).

Test savollari

1. Turizm sohasida transport xizmatlarining asosiy vazifasi nima?
 - A) Mehmonlarni joylashtirish
 - B) Turistlarni tashish
 - C) Ovqatlantirish
 - D) Reklama qilish
2. Harakatlanish muhitiga ko'ra transport tasnifiga qaysi biri kirmaydi?
 - A) Avtomobil
 - B) Temir yo'l
 - C) Mehmonxona
 - D) Havo
3. Transfer xizmati deganda nima tushuniladi?
 - A) Ekskursiya tashuvi
 - B) Turistlarni joylashtirish
 - C) Vokzal–mehmonxona tashuvi
 - D) Yuk tashish
4. Eng tezkor transport turi qaysi?
 - A) Avtomobil

- B) Temir yo‘l
 - C) Havo
 - D) Suv
5. Ekologik turizmدا qaysi transport turi ustuvor?
- A) Og‘ir yuk mashinalari
 - B) Ekologik toza transport
 - C) Aviatsiya
 - D) Maxsus texnika
6. Guruhli transport xizmati nimasi bilan ajralib turadi?
- A) Yuqori narxi
 - B) Individual xizmat
 - C) Ko‘p turist tashilishi
 - D) Past tezlik
7. Ekskursiya transportining asosiy vazifasi nima?
- A) Yuk tashish
 - B) Turistlarni tomosha obyektlariga olib borish
 - C) Transfer
 - D) Logistika
8. Xalqaro transport xizmatlari qaysi holatda qo‘llaniladi?
- A) Shahar ichida
 - B) Mintaqa doirasida
 - C) Davlatlar o‘rtasida
 - D) Qishloq hududida
9. Turizmدا transport xizmatlari nimaga ta’sir ko‘rsatadi?
- A) Faqat narxga
 - B) Faqat xavfsizlikka

- C) Turistik mahsulot jozibadorligiga
- D) Faqat reklamara

10.Transport xizmatlarini tasniflash nimani osonlashtiradi?

- A) Hisobot yozishni
- B) Turistik xizmatlarni rejalashtirishni
- C) Mehmonxona boshqaruvini
- D) Kadrlar tanlashni

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI – 7

Mavzu: Transport xizmatlarini ko'rsatishda xalqaro kelishuvlar (6 soat)

Mashg'ulot maqsadi. "Transport xizmatlarini ko'rsatishda xalqaro kelishuvlar" mavzusining asosiy maqsadi talabalarni transport xizmatlari sohasida xalqaro huquqiy tartibot va kelishuvlarning mohiyati bilan tanishtirish, ularni turizm va logistika faoliyatida amaliy qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. Transport xizmatlari davlatlararo miqyosda faoliyat yuritadigan xizmat turi bo'lgani uchun xalqaro kelishuvlar uning xavfsizligi, samaradorligi va barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Mavzu orqali talabalar transport xizmatlarini xalqaro shartnomalar va konvensiyalar asosida tartibga solishning ahamiyatini chuqur anglaydilar. Shu bilan birga, ular turli transport turlarida (avtomobil, temir yo'l, havo, suv) xalqaro kelishuvlarning qamrovi, ularning majburiyatlari va turizm infratuzilmasiga ta'sirini tahlil qiladilar. Talabalar kelishuvlar, memorandumlar, bitimlar va xalqaro standartlar orqali transport xizmatlarining sifatini oshirish, xavfsizlikni ta'minlash va chegaraaro hamkorlikni yaxshilash imkoniyatlarini o'rganadilar.

Shuningdek, mavzu talabalarda xalqaro kelishuvlarning iqtisodiy, huquqiy va tashkiliy jihatlarini baholash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ular kelishuvlarni bajarishdagi davlatlararo tafovutlarni, xalqaro transport tizimining

samarali ishlashini ta'minlovchi mexanizmlarni o'rganadilar. Mavzu o'quvchilarda shuningdek, transport xizmatlarida yuzaga keladigan nizolarni xalqaro qoidalar asosida hal qilish, kelishuvlarga rioya qilinishi uchun monitoring tizimlarini tashkil etish bo'yicha tahliliy va amaliy ko'nikmalarni shakllantiradi.

Natijada talabalar transport xizmatlarini xalqaro standart va kelishuvlar doirasida rejalashtira oladigan, turizm va logistika sohasida xalqaro hamkorlikni samarali boshqaradigan malakali mutaxassis sifatida tayyorlanadilar. Shuningdek, ular kelajakdagi professional faoliyatida huquqiy va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun xalqaro kelishuvlarni to'g'ri talqin qiladigan va qo'llay oladigan bilim va ko'nikmalarga ega bo'ladilar.

Mashg'ulot mazmuni. Mazkur mashg'ulot mazmunida transport xizmatlarini ko'rsatishda xalqaro kelishuvlarning mohiyati, turlari va qo'llanilishi batafsil tahlil qilinadi. Avvalo, transport xizmatlari davlatlararo miqyosda qanday tartibga solinishi va bu jarayonda xalqaro kelishuvlarning o'rnini tushuntiriladi. Xalqaro kelishuvlar transport xizmatlarining xavfsiz, samarali va barqaror ishlashini ta'minlash, davlatlararo nizolarni kamaytirish va turizm sohasida xizmatlar sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Mashg'ulot doirasida talabalar avtomobil, temir yo'l, havo va suv transportida mavjud xalqaro kelishuvlar va konvensiyalar bilan tanishadilar. Masalan, havo transporti sohasida Chicago konvensiyasi, temir yo'l transportida COTIF shartnomalari, avtomobil transportida ADR bitimi va suv transportida IMO konvensiyalari kabi xalqaro hujjatlar tahlil qilinadi. Har bir transport turi bo'yicha kelishuvlar qanday majburiyatlar va imtiyozlar yaratishi, turizm va yuk tashish xizmatlariga ta'siri batafsil o'rganiladi.

Shuningdek, mashg'ulotda xalqaro kelishuvlarni amalga oshirishning amaliy jihatlari, masalan, transport xizmatlarini litsenziyalash, bojxona va chegarani oshib o'tish tartibi, sug'urta va xavfsizlik standartlariga rioya qilish kabi masalalar ham

yoritiladi. Talabalar shuningdek, kelishuvlarning iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy ta'sirlarini tahlil qilishni o'rganadilar.

Mazmunning muhim qismi – xalqaro kelishuvlar orqali transport xizmatlarida yuzaga keladigan nizolarni hal qilish mexanizmlari va monitoring tizimlari. Shu bilan birga, talabalarga transport xizmatlarini xalqaro standartlar va kelishuvlar asosida rejalashtirish, samarali boshqarish va xizmat sifatini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish topshiriladi. Mashg'ulot yakunida talabalar xalqaro kelishuvlar transport xizmatlarining sifat va xavfsizligini oshirish, turizm sohasini rivojlantirish va davlatlararo hamkorlikni mustahkamlashda qanday ahamiyat kasb qilishini umumlashtirib biladilar.

Tayanch so'z va iboralar.Xalqaro kelishuvlar, transport xizmatlari, turizm transporti, havo transporti, temir yo'l transporti, avtomobil transporti, suv transporti, Chicago konvensiyasi, COTIF shartnomasi, ADR bitimi, IMO konvensiyasi, transport litsenziyasi, chegara tartibi, bojxona qoidalari, sug'urta, xavfsizlik standartlari, turizm infratuzilmasi, davlatlararo hamkorlik, xalqaro standartlar, nizolarni hal qilish, monitoring tizimi, iqtisodiy samaradorlik, ekologik barqarorlik, xizmat sifati, professional ko'nikmalar.

1-topshiriq. Analitik va tizimli klaster tuzish

Tizimli fikrlash, strukturaviy tahlil

Topshiriq tavsifi:

Talaba "Xalqaro kelishuvlar va transport xizmatlari" mavzusida kengaytirilgan klaster tuzadi. Klaster quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga olishi kerak:

- Transport turlari: Avtomobil, temir yo'l, havo, suv
- Xalqaro kelishuvlar: Har bir transport turi uchun tegishli xalqaro konvensiya, shartnoma yoki bitim (masalan, ADR, COTIF, Chicago konvensiyasi, IMO)

- Turizmga ta'sir: Har bir kelishuv transport xizmatlarini turizm sohasida samarali va xavfsiz ishlashiga qanday yordam berishi, turistlar uchun qulaylik, xizmat sifati va transport infratuzilmasiga ta'sir

Talaba klasterni vizual shaklda tuzadi va har bir transport turi bo'yicha kamida 4–5 asosiy elementni batafsil yozadi. Shu bilan birga, klaster asosida har bir transport turi xalqaro kelishuvlar doirasida turizm xizmatlarini qanday yaxshilashi haqida 15–20 jumla izoh beradi.

Natija: Vizual klaster + batafsil yozma tahlil (1–1,5 bet).

2-topshiriq. Ko'p mezonli Venn diagrammasi

Taqqoslash, sintez

Topshiriq tavsifi:

Talaba avtomobil, temir yo'l va havo transporti sohasidagi xalqaro kelishuvlarni Venn diagrammasi yordamida taqqoslaydi. Diagramma quyidagilarni aks ettirishi lozim:

- Umumiy jihatlar: barcha transport turlariga tegishli xalqaro talablar (xavfsizlik, sug'urta, litsenziya)
- Har bir transport turiga xos jihatlar: masalan, havo transporti uchun Chicago konvensiyasi, temir yo'l uchun COTIF, avtomobil transporti uchun ADR bitimi
- Natija xulosasi: qaysi transport turi xalqaro kelishuvlar asosida turizm xizmatlari uchun eng samarali ekanini asoslab yozish

Natija: Venn diagramma + 10–12 jumla yozma xulosa.

3-topshiriq. Case-study: Muammoli vaziyatni tahlil qilish

Muammoli ta'lim, kritik fikrlash

Topshiriq tavsifi:

Quyidagi vaziyatni tahlil qiling:

Turistik kompaniya xalqaro yoʻnalishda xizmat koʻrsatmoqda. Biroq havo transportida Chicago konvensiyasi talablariga toʻliq rioya qilinmayapti: xavfsizlik standartlari yetarli emas va bojxona hamda sugʻurta masalalari notoʻgʻri bajarilmoqda.

Talaba vaziyatni tahlil qiladi:

- Xalqaro kelishuvlarga rioya qilmaslikning oqibatlarini aniqlash
- Turistlar xavfsizligi, kompaniya obroʻsi va moliyaviy risklarni baholash
- Muammoni hal qilish uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqish

Talab: Tavsiyalar kamida 12–15 jumla boʻlsin va xavfsizlik, sugʻurta, bojxona va litsenziya masalalarini qamrab olishi kerak.

Natija: Batafsil yozma tahlil va echimlar.

4-topshiriq. SWOT tahlil asosida strategik baholash

Strategik tahlil, baholash

Topshiriq tavsifi:

Talaba havo transporti sohasidagi xalqaro kelishuvlarni SWOT tahlil qilishi lozim:

- Kuchli tomonlar: Turistlar uchun tezkor va qulay transport, standartlarga rioya qilish
- Zaif tomonlar: Narxning yuqoriligi, infratuzilma cheklovlari
- Imkoniyatlar: Turizm yoʻnalishlarini kengaytirish, xalqaro hamkorlik
- Tahdidlar: Iqtisodiy inqiroz, ekologik cheklovlar, pandemiya kabi kutilmagan vaziyatlar

Keyin talaba ushbu SWOT natijalarini turizm xizmatlarini samarali boshqarish va rivojlantirish uchun strategik tavsiyalar bilan bogʻlaydi.

Natija: SWOT tahlil + 10–15 jumla yozma izoh.

5-topshiriq. Amaliy loyiha: Xalqaro yoki ekologik turizm transport modeli

Project-based learning, innovatsion fikrlash

Topshiriq tavsifi:

Talaba ekologik yoki xalqaro turizm yoʻnalishi uchun transport xizmatlari modelini ishlab chiqadi. Loyiha tarkibida quyidagilar boʻlishi lozim:

- Hudud tavsifi: ekologik yoki xalqaro yoʻnalish
- Transport turlari: avtomobil, temir yoʻl, havo yoki suv transporti
- Xalqaro kelishuvlar: har bir transport turi boʻyicha tegishli konvensiyalar va shartnomalar
- Xavfsizlik va sugʻurta: turistlar xavfsizligini taʼminlash choralari
- Bojxona va litsenziya: xalqaro tartib va huquqiy masalalarni hisobga olish
- Kutilayotgan natijalar: ekologik barqarorlik, iqtisodiy samaradorlik, xizmat sifati

Talab: Loyiha kamida 2 bet boʻlishi, har bir boʻlim batafsil izoh bilan taʼminlangan boʻlishi kerak.

Test savollari

1. Xalqaro kelishuvlarning asosiy vazifasi nima?

- A) Faqat narxlarni belgilash
- B) Transport xizmatlarining xavfsiz va samarali ishlashini taʼminlash
- C) Mehmonxonalarni reklama qilish
- D) Faqat bojxona ishlarini boshqarish

2. Havo transportida xalqaro kelishuv qaysi konvensiyaga asoslanadi?

- A) ADR bitimi
- B) COTIF
- C) Chicago konvensiyasi
- D) IMO

3. Temir yoʻl transportida xalqaro kelishuv nomi qanday?

- A) COTIF

B) Chicago

C) ADR

D) ISO

4. Xalqaro kelishuvlar transport xizmatiga qanday ta'sir qiladi?

A) Faqat xavfsizlikni oshiradi

B) Faqat narxni oshiradi

C) Xavfsizlik, sifat va samaradorlikni ta'minlaydi

D) Faqat reklama imkoniyatini beradi

5. ADR bitimi qaysi transport turiga tegishli?

A) Avtomobil

B) Havo

C) Temir yo'l

D) Suv

6. IMO konvensiyasi nimaga xizmat qiladi?

A) Havo transportini tartibga solishga

B) Suv transportida xavfsizlik va standartlarni belgilashga

C) Avtomobil transportini tartibga solishga

D) Temir yo'l transportida narxlarni belgilashga

7. Xalqaro kelishuvlar asosida transport xizmatlarining qaysi jihati yaxshilanadi?

A) Faqat tezlik

B) Faqat xizmat narxi

C) Xavfsizlik, sifat va samaradorlik

D) Faqat marketing

8. Xalqaro kelishuvlar qaysi sohada qo'llaniladi?

A) Ichki transport

B) Davlatlararo transport xizmatlari

- C) Shahar transporti
- D) Faqat turistik xizmatlar

9. Havo transportida xalqaro kelishuvga rioya qilmaslik nima bilan xavf tug‘diradi?

- A) Faqat kechikish
- B) Favqulodda vaziyat va huquqiy muammolar
- C) Faqat xarajatlarni oshiradi
- D) Mehmonxona xizmatini pasaytiradi

10. Xalqaro kelishuvlar turizm sohasida qanday foyda beradi?

- A) Turistlar xavfsizligi, xizmat sifati va davlatlararo hamkorlikni oshirish
- B) Faqat narxni oshirish
- C) Faqat reklama imkoniyatini yaratish
- D) Faqat shahar transportini rivojlantirish

MUSTAQIL TA’LIM MASHG‘ULOTI – 8

Mavzu: Transport xizmatlarini ko‘rsatishda xalqaro kelishuvlar (4 soat)

Mashg‘ulot maqsadi. “Turizmda transport xizmatlarini ko‘rsatishda shartnomalar tuzish” mavzusining asosiy maqsadi talabalarni transport xizmatlarini huquqiy asosda tartibga solish, shartnoma tuzish jarayonlarini tushunish va ularni amaliy ravishda turizm sohasida qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishdir. Turizmda transport xizmatlari sayyohlarning bir hududdan ikkinchi hududga xavfsiz va qulay yetib borishini ta’minlaydi, shuning uchun transport operatorlari va turistik kompaniyalar o‘rtasida shartnoma tuzish jarayoni muhim ahamiyat kasb qiladi.

Mavzu orqali talabalar turizm sohasida transport xizmatlari bilan bog‘liq shartnomalarning asosiy turlari, mazmuniy qismlari, shartlar va taraflarning majburiyatlarini o‘rganadilar. Talabalar shuningdek, shartnomalarni tuzishda

huquqiy normalar, xalqaro va milliy standartlar, xavfsizlik va sugʻurta talablarini hisobga olishni oʻrganadilar. Bu ularda tahliliy fikrlash, baholash va huquqiy asosda qaror qabul qilish koʻnikmalarini rivojlantiradi.

Shuningdek, mavzuning muhim maqsadlaridan biri – shartnomalar orqali transport xizmatlarining sifatini, xavfsizligini va xizmat koʻrsatish samaradorligini oshirishni tushuntirishdir. Talabalar shartnoma tuzishda taraflarning huquq va majburiyatlarini, kelishuvlarni bajarishdagi javobgarlikni, shuningdek, nizolarni hal qilish mexanizmlarini oʻrganadilar. Bu ularni kelajakdagi kasbiy faoliyatida, xususan turizm va transport sohasida, professional va masʼuliyatli qaror qabul qiladigan mutaxassis sifatida shakllantiradi.

Mavzu orqali talabalar turizmda transport xizmatlarini milliy va xalqaro huquqiy asosda tartibga solish, shartnomalarning mazmunini tahlil qilish, xizmat sifatini oshirish va xavfsizlikni taʼminlashga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqish boʻyicha bilim va koʻnikmalarni rivojlantiradilar. Natijada ular kelajakda transport xizmatlarini samarali boshqarish, turizm mahsulotlarini sifatli va xavfsiz yetkazib berish imkoniyatiga ega boʻladilar.

Mashgʻulot mazmuni. Mashgʻulot mazmunida talabalar turizm sohasida transport xizmatlari bilan bogʻliq shartnomalar, ularning turlari, tarkibi va shartlari bilan tanishadilar. Avvalo, shartnoma tushunchasi, uning turizm va transport sohasidagi ahamiyati tushuntiriladi. Shartnoma taraflar oʻrtasidagi huquqiy majburiyatlar, xizmat sifati, xavfsizlik, sugʻurta va moliyaviy shartlarni belgilash vositasi sifatida koʻrib chiqiladi.

Mashgʻulot davomida turizmda transport xizmatlari boʻyicha shartnomalarning asosiy turlari yoritiladi: transfer shartnomalari, ekskursiya transporti shartnomalari, xalqaro transport shartnomalari, xususiy va guruh transporti shartnomalari. Har bir turdagi shartnoma qanday shartlarni oʻz ichiga

olishi, qaysi taraflarning majburiyatlarini belgilashi va turizm jarayonidagi ahamiyati batafsil tushuntiriladi.

Shuningdek, mashg'ulotda shartnomalarni tuzishda xavfsizlik, sug'urta, litsenziya, bojxona tartibi, xizmat sifati va narx siyosati kabi jihatlar ham tahlil qilinadi. Talabalar real hayotiy misollar asosida shartnomalar loyihasini ko'rib chiqadi va ularning turizm xizmatlarini samarali amalga oshirishga ta'sirini o'rganadilar.

Mashg'ulot mazmuni shuningdek, shartnomalarni bajarilishini nazorat qilish, nizolarni hal qilish mexanizmlari va xalqaro hamda milliy qonunchilikka rioya qilishni ham qamrab oladi. Talabalar shartnomalarning har bir bandini tahlil qilishi, taraflar huquqlari va majburiyatlarini baholashi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishi lozim.

Natijada mashg'ulot yakunida talabalar turizm sohasida transport xizmatlarini shartnomalar asosida rejalashtirish, tartibga solish, xavfsizlik va sifatni ta'minlash, hamda taraflar o'rtasida nizolarni oldini olish bo'yicha puxta bilim va ko'nikmalarga ega bo'ladilar.

Tayanch so'z va iboralar.Shartnoma, transport xizmatlari, turizm, transfer xizmati, ekskursiya transporti, xalqaro transport shartnomasi, xususiy transport shartnomasi, guruh transporti, huquqiy majburiyat, xavfsizlik, sug'urta, litsenziya, bojxona tartibi, xizmat sifati, narx siyosati, taraflar huquqlari, taraflar majburiyatlari, nizolarni hal qilish, monitoring, xalqaro standartlar, milliy qonunchilik.

1-topshiriq. Klaster usuli – Shartnomalar va turizm transporti

Tizimli fikrlash va vizual tashkil etish

Topshiriq tavsifi:

Talaba turizmدا transport xizmatlarini ko'rsatish bo'yicha shartnomalarni klaster shaklida vizualizatsiya qiladi. Klaster quyidagilarni qamrab olishi lozim:

- Shartnoma turlari: transfer, ekskursiya, xalqaro, guruh, xususiy
- Transport turlari: avtomobil, temir yo‘l, havo, suv
- Har bir shartnoma turining asosiy shartlari: xavfsizlik, sug‘urta, narx, xizmat sifati
- Turizm xizmatlariga ta’siri: turistlar qulayligi, xizmat samaradorligi, barqaror rivojlanish

Talaba har bir elementni batafsil izohlaydi (kamida 15–20 jumla) va klaster asosida transport turlari bo‘yicha shartnomalar o‘rtasidagi bog‘lanishni tushuntiradi.

2-topshiriq. Fishbone diagram – Shartnomalarda yuzaga keladigan muammolar

Cause-and-effect tahlil

Topshiriq tavsifi:

Talaba “Shartnomalardagi muammolar” mavzusida Fishbone diagram (sabab-natija diagrammasi) tuzadi. Diagrammada quyidagilar ko‘rsatiladi:

- Asosiy muammo: Turizmda transport xizmatlari shartnomalari samarali bajarilmayapti
- Sabablar: Xavfsizlik kafolatlari yetarli emas, sug‘urta shartlari noto‘g‘ri, narx kelishuvi aniq emas, taraflar majburiyatlari tushuntirilmagan
- Natija: Turistlarning shikoyati, xizmat sifatining pasayishi, moliyaviy zarar

Talaba har bir sababni tahlil qiladi va muammoni hal qilish bo‘yicha tavsiyalar yozadi (kamida 12–15 jumla).

3-topshiriq. Role-play (Rol o‘yini) – Shartnoma muzokaralari

Interfaol o‘qitish, kommunikativ ko‘nikmalar

Topshiriq tavsifi:

Talaba sinfda yoki guruhda rol o‘yini orqali shartnoma muzokaralarini o‘tkazadi.

Rol tarkibi:

- Turistik kompaniya vakili
- Transport operatori vakili
- Sug‘urta kompaniyasi vakili
- Turistlar (observer)

Har bir talaba o‘z rolida shartnoma shartlarini muhokama qiladi, xavfsizlik va sug‘urta talablarini hisobga oladi, narx va xizmat sifatini kelishadi. Mashq yakunida talaba muzokaralar natijasini yozma xulosa sifatida tahlil qiladi (kamida 15 jumla).

4-topshiriq. Debat – Shartnomalarning samaradorligi

Kritikal fikrlash, muloqot

Topshiriq tavsifi:

Talaba guruh bilan debat o‘tkazadi:

Mavzu: “Xalqaro shartnomalar turizmga transport xizmatlarini samarali boshqarish uchun zarur”

- Guruhlar “for” va “against” pozitsiyalarida argumentlar tayyorlaydi
- Har bir argument asosida real misollar keltiriladi (transfer, havo transporti, ekskursiya)
- Mashq yakunida talaba debating natijasini yozma xulosa sifatida 10–12 jumla bilan taqdim etadi

5-topshiriq. Flipped classroom mashqi – Shartnoma tuzish loyihasi

O‘qituvchisiz o‘rganish, loyiha asosida o‘rganish

Topshiriq tavsifi:

Talaba oldindan berilgan videolar va o‘quv materiallar asosida shartnoma loyihasini ishlab chiqadi. Loyihaning tarkibi:

- Transport turi: avtomobil, temir yo‘l, havo yoki suv
- Shartnoma turi: transfer, ekskursiya, xalqaro
- Xavfsizlik, sug‘urta, litsenziya, bojxona masalalari
- Turizm xizmatlariga ta’siri: xizmat sifati, turistlar qulayligi, moliyaviy barqarorlik
- Amalga oshirish bosqichlari: tahlil, loyiha yaratish, monitoring

Talaba loyiha bo‘yicha 2 betlik batafsil yozma hisobot tayyorlaydi va guruh bilan baham ko‘radi.

Test savollari

1. Transport xizmatlarida shartnoma nima uchun muhim?

- A) Faqat narx belgilash uchun
- B) Xizmat sifatini va xavfsizlikni ta’minlash uchun
- C) Reklama uchun
- D) Faqat transport vositalarini tanlash uchun

2. Transfer xizmatlari shartnomasi nima vazifani bajaradi?

- A) Turistlarni ekskursiya ob’ektlariga olib borish
- B) Mehmonxonadan aeroport yoki vokzalga tashish
- C) Faqat yuk tashish
- D) Xizmat narxini oshirish

3. Ekskursiya transporti shartnomasi qaysi xizmatni tartibga soladi?

- A) Turistlarni tomosha ob’ektlariga olib borish
- B) Mehmonxonani ta’minlash
- C) Havo transporti
- D) Sug‘urta

- 4. Havo transporti shartnomasi tuziladigan xalqaro konvensiya qaysi?**
- A) ADR bitimi
 - B) Chicago konvensiyasi
 - C) COTIF
 - D) IMO
- 5. Shartnomada sug'urta qaysi maqsadga xizmat qiladi?**
- A) Xizmat narxini oshirish
 - B) Turist xavfsizligini ta'minlash
 - C) Faqat transport vositasini belgilash
 - D) Reklama qilish
- 6. Shartnomalarni bajarilishini nazorat qilish nimaga yordam beradi?**
- A) Xizmat sifatini oshirish va xavfsizlikni ta'minlash
 - B) Faqat transport vositalarini kamaytirish
 - C) Faqat reklama qilish
 - D) Mehmonxonalarni boshqarish
- 7. Xalqaro transport shartnomalariga rioya qilmaslik nima bilan xavf tug'diradi?**
- A) Faqat kechikish
 - B) Huquqiy muammolar va moliyaviy jarimalar
 - C) Faqat xizmat narxini oshiradi
 - D) Faqat marketing samarasi kamayadi
- 8. Guruh transporti shartnomasi nimani tartibga soladi?**
- A) Ko'p turistni bir vaqtning o'zida tashish
 - B) Avtomobil transportini rivojlantirish
 - C) Ekskursiya marshrutini belgilash
 - D) Sug'urta xizmatini oshirish

9. Shartnomada taraflarning huquqlari va majburiyatlari nima uchun muhim?

- A) Faqat narxni belgilash
- B) Turizm xizmatlarining xavfsiz va samarali bajarilishini ta'minlash
- C) Faqat transport vositasini tanlash
- D) Faqat reklama qilish

10. Shartnomalarning amalga oshirilishini nazorat qilish mexanizmi nima uchun zarur?

- A) Faqat kechikishlarni kamaytirish
- B) Xavfsizlik, xizmat sifati va taraflar majburiyatlarini bajarilishini ta'minlash
- C) Faqat narxni oshirish
- D) Faqat transport vositasini belgilash

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI – 9

Mavzu: Havo transportida xizmat ko'rsatishning o'ziga xos jihatlari (4 soat)

Mashg'ulot maqsadi.“Havo transportida xizmat ko'rsatishning o'ziga xos jihatlari” mavzusining asosiy maqsadi talabalarni havo transporti sohasidagi xizmat ko'rsatishning o'ziga xos xususiyatlari bilan tanishtirish, ularni amaliy jihatdan tushunish va turizm sohasida sifatli xizmat ko'rsatish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. Havo transporti boshqa transport turlaridan farqli ravishda tezkorlik, xavfsizlik, xalqaro standartlarga muvofiqlik va yuqori texnologiyalardan foydalanish kabi xususiyatlar bilan ajralib turadi. Shu sababli, havo transporti xizmatlarida ishlaydigan mutaxassislar nafaqat transport vositalarini boshqarish, balki yo'lovchilar bilan munosabat, xavfsizlik qoidalariga rioya qilish, bojxona va migratsiya tartiblariga amal qilish kabi kompleks vazifalarni bajarishlari kerak.

Mavzu orqali talabalar havo transportida xizmat ko'rsatish jarayonida yuzaga keladigan o'ziga xos talablarni, standartlar va protseduralarni, shuningdek, turizm sohasida yo'lovchilarni qulay va xavfsiz yetkazib berish bo'yicha amaliy tavsiyalarni o'rganadilar. Talabalar havo transportida xavfsizlikni ta'minlash, yo'lovchi xizmati sifatini oshirish, boarding va check-in jarayonlarini boshqarish, bagaj va yuk tashish tartibini nazorat qilish kabi jihatlarni batafsil o'rganadi.

Shuningdek, mavzu talabalarda havo transporti xizmatining iqtisodiy, huquqiy va tashkiliy jihatlarini tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Ular yo'lovchi ehtiyojlarini aniqlash, xizmat sifati monitoringi, xizmat ko'rsatish jarayonida yuzaga keladigan muammolarni hal qilish va xalqaro standartlar asosida xizmat ko'rsatishni boshqarish bo'yicha bilim va ko'nikmalarni rivojlantiradi. Mavzu natijasida talabalar havo transportida xizmat ko'rsatishning o'ziga xos xususiyatlarini chuqur tushunadigan, xavfsizlik, samaradorlik va xizmat sifatini ta'minlaydigan professional mutaxassis sifatida shakllanadi.

Mavzu talabalarga nafaqat havo transportida xizmat ko'rsatish jarayonlarini nazariy jihatdan o'rganishga, balki amaliy jihatdan xizmat sifatini oshirish, yo'lovchi xavfsizligi va turizm sohasida samaradorlikni ta'minlash bo'yicha loyihalar yaratishga imkon beradi. Shu bilan birga, ular xalqaro standartlar va shartnomalar asosida havo transporti xizmatlarini rejalashtira oladigan malakali mutaxassis sifatida tayyorlanadi.

Mashg'ulot mazmuni. Mazkur mashg'ulot mazmunida talabalar havo transportida xizmat ko'rsatishning o'ziga xos jihatlarini batafsil o'rganadilar. Havo transporti boshqa transport turlaridan tezkorligi, xavfsizlik darajasi va xalqaro standartlarga mosligi bilan farq qiladi. Mashg'ulotda talabalarga yo'lovchi xizmatlari, boarding va check-in jarayoni, bagaj va yuk tashish, xavfsizlik choralarini amalga oshirish, yo'lovchi shikoyatlari bilan ishlash kabi masalalar tushuntiriladi.

Talabalar havo transportida xizmat ko'rsatish jarayonida ishlatiladigan xalqaro standartlar va konvensiyalar bilan tanishadilar. Masalan, Chicago konvensiyasi, IATA standartlari, xavfsizlik va bagaj tartibini belgilovchi protokollar. Shu bilan birga, mashg'ulotda havo transporti xizmatida yuzaga keladigan o'ziga xos muammolar, masalan, kechikishlar, yo'lovchi shikoyatlari, bagaj yo'qolishi, havo sharoiti bilan bog'liq cheklovlar tahlil qilinadi va ularni hal qilish bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

Mashg'ulot talabalarga havo transportida xizmat ko'rsatishning tashkiliy jihatlarini o'rgatadi: samolyot ekipaji va xizmat xodimlari o'rtasida vazifalarni taqsimlash, xavfsizlik tartiblarini nazorat qilish, yo'lovchilar bilan muloqot qilish qoidalari. Talabalar shuningdek, havo transporti xizmatlarini iqtisodiy jihatdan samarali boshqarish, xizmat ko'rsatish sifatini monitoring qilish va yo'lovchi ehtiyojlarini hisobga olgan holda xizmat jarayonini optimallashtirish bo'yicha ko'nikmalarni shakllantiradilar.

Natijada, mashg'ulot yakunida talabalar havo transporti xizmatining o'ziga xos xususiyatlarini chuqur tushunadigan, xizmat sifatini oshirish va xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha amaliy ko'nikmalarga ega bo'ladi. Shu bilan birga ular turizm sohasida yo'lovchi qulayligi, xizmat samaradorligi va xavfsizlikni oshirishga qaratilgan innovatsion yechimlar ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Tayanch so'z va iboralar.Havo transporti, yo'lovchi xizmati, boarding, check-in, bagaj, yuk tashish, xavfsizlik chorasi, xavfsizlik qoidalari, samolyot ekipaji, IATA standartlari, Chicago konvensiyasi.

1-topshiriq. Analitik klaster

Tavsif: Talaba havo transportida xizmat ko'rsatishning o'ziga xos jihatlarini klaster shaklida vizualizatsiya qiladi.

Bo'limlar: Boarding, Check-in, Bagaj, Xavfsizlik chorasi, Xizmat sifati

Har bir bo'lim bo'yicha 3–5 batafsil izoh yoziladi

Talaba yozma izohlar orqali xizmat jarayoni turizmga qanday ta'sir qilishi haqida kamida 15–20 jumla yozadi

Natija: Talaba mustaqil ravishda tahlil qiladi, vizual klaster yaratadi va yozma izohlar bilan mustahkamlaydi.

2-topshiriq. Fishbone diagram – Muammolarni tahlil qilish

Tavsif: Talaba “Havo transportida xizmat ko'rsatishda yuzaga keladigan muammolar” mavzusida Fishbone diagram tuzadi.

Sabablari: Kechikishlar, Yo'lovchi shikoyatlari, Bagaj yo'qolishi, Ekipaj xodimlari xatolari

Har bir sabab bo'yicha muammoni hal qilish 12–15 jumla bilan yozma tavsiyalar tayyorlaydi

Natija: Talaba mustaqil ravishda muammoni aniqlash va yechim taklif qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3-topshiriq. Mind Map – Havo transportidagi xizmat jarayonlari

Tavsif: Talaba Mind Map (Aql xaritasi) orqali havo transportida xizmat jarayonlarini tizimlashtiradi:

Bo'limlar: Boarding, Check-in, Bagaj, Xavfsizlik, Xizmat sifati

Har bir bo'lim bo'yicha 3–5 jumla batafsil izoh

Talaba xizmat jarayonining turizmga ta'siri va samaradorligini tahlil qiladi (kamida 15 jumla)

Natija: Talaba mustaqil ravishda vizual va yozma tarzda xizmat jarayonlarini o‘rganadi.

4-topshiriq. SWOT tahlil – Havo transportida xizmat ko‘rsatish

Tavsif: Talaba havo transportida xizmat ko‘rsatishning kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlar va tahdidlarini SWOT tahlil orqali aniqlaydi.

Har bir qism bo‘yicha 3–4 jumla izoh yoziladi

Talaba SWOT natijalarini turizm sohasida xizmat sifatini oshirish va xavfsizlikni ta‘minlash bo‘yicha tavsiyalar bilan bog‘laydi (10–15 jumla)

Natija: Talaba mustaqil strategik tahlil va yechim ishlab chiqadi.

5-topshiriq. Scenario-based project – Havo transportida xizmat modeli

Tavsif: Talaba ekologik yoki xalqaro turizm yo‘nalishi uchun havo transportida xizmat ko‘rsatish modelini loyihalashtiradi.

Loyiha tarkibi: Boarding va check-in jarayoni, Bagaj nazorati, Xavfsizlik chorasi, Xizmat sifati, Yo‘lovchi qulayligi, Ekipaj vazifalari, IATA standartlari
Talaba loyiha bo‘yicha 2 betlik batafsil yozma hisobot tayyorlaydi, amalga oshirish bosqichlarini batafsil izohlaydi

Natija: Talaba mustaqil ravishda loyiha yaratadi va amaliy ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Test savollari

1. Havo transportining asosiy o‘ziga xos xususiyati nima?

- A) Faqat tezkorlik
- B) Xavfsizlik, tezkorlik va xalqaro standartlarga moslik

- C) Faqat bagaj tashish
- D) Faqat yo'lovchi qulayligi

2. Boarding jarayoni nimani anglatadi?

- A) Yo'lovchini samolyotga tushirish
- B) Bagajni ro'yxatga olish
- C) Samolyot texnik xizmat ko'rsatish
- D) Yo'lovchi shikoyatlarini hal qilish

3. Check-in jarayoni nima vazifani bajaradi?

- A) Yo'lovchini ro'yxatdan o'tkazish va samolyotga joylashtirish
- B) Bagajni tashish
- C) Xavfsizlikni nazorat qilish
- D) Samolyotni boshqarish

4. Fishbone diagram nima uchun ishlatiladi?

- A) Sabab-natija tahlili
- B) Yo'lovchini ro'yxatdan o'tkazish
- C) Samolyotni parvozga tayyorlash
- D) Xizmat narxini belgilash

5. SWOT tahlilida zaif tomonlarga misol keltiring:

- A) Tezkorlik va xavfsizlik
- B) Yuqori narx va infratuzilma cheklovlari
- C) Xizmat sifati
- D) Yo'lovchi qulayligi

6. IATA standartlari nima uchun muhim?

- A) Faqat parvoz rejasi uchun
- B) Xavfsizlik va xizmat sifatini ta'minlash uchun
- C) Bagajni tashish uchun
- D) Faqat narxni belgilash uchun

- 7. Yo‘lovchi shikoyatlari bilan ishlashning maqsadi nima?**
- A) Faqat vaqtni tejash
 - B) Xizmat sifatini oshirish va yo‘lovchi qoniqishini ta‘minlash
 - C) Faqat narxni oshirish
 - D) Faqat reklama qilish
- 8. Havo transportida xavfsizlik choralari nima kiradi?**
- A) Ekipaj vazifalari, boarding nazorati, bagaj tekshiruvi
 - B) Faqat parvoz tezligi
 - C) Yo‘lovchi ro‘yxati
 - D) Faqat check-in
- 9. Project-based learning mashqi nimani rivojlantiradi?**
- A) Tahlil, rejalashtirish va ijodiy yechim ishlab chiqish
 - B) Faqat nazariy bilim
 - C) Faqat texnik xizmat ko‘rsatish
 - D) Faqat yo‘lovchi shikoyatlarini qabul qilish
- 10. Havo transporti xizmatida xizmat samaradorligi nimaga bog‘liq?**
- A) Faqat parvoz tezligiga
 - B) Boarding, check-in, xavfsizlik va bagaj nazorati jarayonlariga
 - C) Faqat yo‘lovchi soniga
 - D) Faqat ekipaj soniga

MUSTAQIL TA‘LIM MASHG‘ULOTI – 10

Mavzu: Turistlarga avtotransport vositalarida xizmat ko‘rsatishning imkoniyatlari (6 soat)

Mashg‘ulot maqsadi. Ushbu mashg‘ulotning maqsadi talabalarga turistlarga avtotransport vositalarida xizmat ko‘rsatish imkoniyatlarini chuqur tushuntirish va amaliy ko‘nikmalarini rivojlantirishdir. Avtotransport turistlar uchun qulay va

moslashuvchan transport vositasi bo'lib, u shaharlardagi ekskursiyalar, sayyohlik yo'nalishlari, transfer xizmatlari, oraliq transport va guruh sayohatlarini ta'minlashda asosiy vosita hisoblanadi. Mashg'ulot talabalarga xizmat ko'rsatishda asosiy tamoyillarni tushuntiradi, jumladan: yo'lovchilar xavfsizligi, xizmat sifati, transport vositasining texnik holati, marshrutni rejalashtirish va vaqtni boshqarish.

Mavzu talabalarga transport xizmatlarida turist ehtiyojlarini aniqlash, xizmat jarayonini optimallashtirish va xizmat sifati monitoringini amalga oshirish bo'yicha amaliy ko'nikmalarni shakllantiradi. Shu bilan birga, talaba har bir transport vositasining o'ziga xos xususiyatlarini va imkoniyatlarini tahlil qiladi: masalan, mikroavtobus va minivenlar kichik guruhlar uchun qulay, avtobuslar esa katta guruhlarini tashishda samarali, shuningdek, transport vositasining yo'l harakati xavfsizligi, muhandislik texnikasi va yo'l sharoitlari xizmat sifatiga qanday ta'sir qilishi ham o'rganiladi.

Mashg'ulot natijasida talabalar nafaqat nazariy bilimlarga ega bo'ladi, balki amaliy jihatdan ham quyidagi ko'nikmalarni rivojlantiradi: yo'lovchi xavfsizligini ta'minlash, transport vositasini samarali boshqarish, yo'lovchi qoniqishi va xizmat sifatini monitoring qilish, marshrutlarni optimallashtirish va vaqtni tejash. Talabalar shuningdek, avtotransport xizmatlarining turizm infratuzilmasidagi o'rnini, iqtisodiy samaradorligini va ekologik jihatlarini baholay oladigan professional mutaxassis sifatida shakllanadi.

Mashg'ulotning yakuniy maqsadi shuki, talabalar turistlarga avtotransport vositalarida xizmat ko'rsatishning barcha imkoniyatlarini tizimli ravishda tahlil qila oladi, xizmat jarayonini samarali boshqarish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqadi va turizm sohasida yuqori sifatli xizmatni ta'minlay oladigan malakaga ega bo'ladi. Shu bilan birga, ular yo'lovchi xavfsizligi, xizmat sifati va transport samaradorligini oshirish bo'yicha innovatsion yechimlar ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Mashg‘ulot mazmuni. Mazkur mashg‘ulotda talabalarga turistlarga avtotransport vositalarida xizmat ko‘rsatishning turli jihatlari batafsil o‘rgatiladi. Avtotransport xizmatlari turistlarning shahardagi ekskursiyalari, transferlari, oraliq transporti va guruh sayohatlarini ta‘minlashda asosiy vosita hisoblanadi. Mashg‘ulotda talabalarga quyidagi jarayonlar tushuntiriladi: yo‘lovchi xavfsizligini ta‘minlash, transport vositasini boshqarish va texnik holatini nazorat qilish, marshrutni optimallashtirish, xizmat sifati monitoringi va yo‘lovchi qoniqishini ta‘minlash.

Talabalar har bir transport turining o‘ziga xos imkoniyatlarini tahlil qiladi. Masalan, mikroavtobus va minivenlar kichik guruhlar uchun qulay, avtobuslar esa katta guruhlarini tashishda samarali. Shu bilan birga, mashg‘ulotda transport vositalarining yo‘l harakati xavfsizligi, muhandislik texnikasi va yo‘l sharoitlari xizmat sifati va yo‘lovchi qoniqishiga qanday ta‘sir qilishi o‘rganiladi.

Mashg‘ulotda talabalarga xizmat jarayonining iqtisodiy, ekologik va tashkiliy jihatlari ham o‘rgatiladi. Talabalar transport vositalarining ishlash samaradorligini baholash, marshrutlarni optimallashtirish, vaqtni tejash va yo‘lovchi ehtiyojlarini hisobga olgan holda xizmat ko‘rsatishni boshqarish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqadi. Shu bilan birga, talaba transport xizmatlarini xalqaro va mahalliy me‘yoriy-huquqiy talablarga moslashtirish, sug‘urta va xavfsizlik choralarini nazorat qilish bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarini mustahkamlaydi.

Mashg‘ulot yakunida talabalar turistlarga avtotransport vositalarida xizmat ko‘rsatishning barcha imkoniyatlarini tizimli tahlil qiladigan, xizmat jarayonini samarali boshqarish va xizmat sifatini oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqadigan malakali mutaxassis sifatida shakllanadi. Shu bilan birga ular yo‘lovchi xavfsizligi, xizmat sifati va transport samaradorligini oshirishga qaratilgan innovatsion yechimlar ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Tayanch so‘z va iboralar. Avtotransport, turist, yo‘lovchi xavfsizligi, xizmat sifati, transfer, ekskursiya, guruh sayohati, mikroavtobus, miniven, avtobus, marshrut, texnik holat, bagaj, yo‘l harakati qoidalari, vaqtni boshqarish, xizmat samaradorligi, ekologik jihat, xizmat monitoringi, yo‘lovchi qoniqishi, transport infratuzilmasi.

1-topshiriq. Multimodal transport strategiyasini ishlab chiqish

Vaziyat:

Shahar va aeroport o‘rtasidagi transfer xizmatida kompaniya nafaqat avtobus va mikroavtobusdan, balki tramvay va shahar temir yo‘lidan ham foydalanmoqchi. Talaba ushbu multimodal transport tizimini tahlil qiladi: qaysi transport turi qaysi vazifaga mos keladi, yo‘lovchi qulayligi, vaqt samaradorligi, ekologik ta’sir va xarajatlarni hisobga oladi.

Topshiriq:

- 15–20 jumla bilan tahlil yozing, qaysi transport vositasini qaysi sharoitda ishlatish optimalligini asoslang.
- Yo‘lovchi xavfsizligi va xizmat sifatini qanday ta’minlash bo‘yicha strategiya ishlab chiqing.
- Marshrutni optimallashtirish bo‘yicha kreativ yechimlar taklif qiling.

2 –topshiriq. Turistlarning ehtiyojiga moslashtirilgan ekskursiya xizmatini dizayn qilish

Vaziyat:

25 kishilik guruhda turli yoshdagi va ehtiyojga ega turistlar bor: bolalar, keksalar, cheklangan harakat imkoniyati bo‘lgan shaxslar. Talaba optimal transport modelini ishlab chiqadi, guruhni xavfsiz va qulay tashish, yo‘lovchi qoniqishini oshirish va xizmat samaradorligini ta’minlash bo‘yicha strategiya yaratadi.

Topshiriq:

- 15–20 jumla bilan tahlil yozing: qaysi transport turi qaysi guruh segmentiga mosligini asoslang.
- Boarding va check-in jarayonini guruhning turli ehtiyojlariga moslashtirish bo‘yicha tavsiyalar yozing.
- Yo‘lovchi qulayligini oshirish va ekologik jihatni hisobga olgan yechimlar taklif qiling.

3 –topshiriq. Avtotransport vositasining texnik va xavfsizlik auditini tahlil qilish**Vaziyat:**

Kompaniya bir nechta avtobus va mikroavtobuslarga ega, lekin so‘nggi bir oyda kechikishlar va kichik yo‘lovchi shikoyatlari ko‘paydi. Talaba transport vositalarining texnik holati, ekipaj malakasi va xavfsizlik choralari tahlil qiladi.

Topshiriq:

- 12–15 jumla bilan yozma tahlil: muammolarni aniqlang, sabablari va xavf-xatarlarni tahlil qiling.
- Xizmat sifatini oshirish va xavfsizlikni ta‘minlash bo‘yicha innovatsion yechimlar taklif qiling.
- Xizmat samaradorligini monitoring qilish bo‘yicha indikatorlar belgilang.

4-topshiriq. Ekologik va barqaror turizm transport modeli yaratish**Vaziyat:**

Shahar markazida ekologik cheklovlar mavjud, kompaniya turistlarga xizmat ko‘rsatishda nafaqat xavfsizlik va qulaylik, balki ekologik samaradorlikni ham oshirmoqchi. Talaba barqaror transport tizimini loyihalashtiradi.

Topshiriq:

- 15–20 jumla bilan loyiha tayyorlang: xizmat sifati, yo‘lovchi qulayligi, xavfsizlik, ekologik samaradorlikni tahlil qiling.
- Turistlarga eng qulay, tezkor, xavfsiz va ekologik toza transport variantini tanlang va asoslang.
- Loyiha amaliyotga tatbiq etilish bosqichlarini yozing, shuningdek, potentsial iqtisodiy va ekologik foydalarni ko‘rsating.

5-topshiriq. Turizm xizmatini optimallashtirish bo‘yicha strategik simulyatsiya

Vaziyat:

Kompaniya bir necha ekskursiya marshrutlarini bir vaqtning o‘zida amalga oshiradi. Yo‘lovchi qoniqishida farqlar, ba’zi transport vositalari kechikmoqda, va ba’zi guruhlar ko‘proq kutmoqda. Talaba strategik simulyatsiya yordamida xizmat jarayonini optimallashtiradi.

Topshiriq:

- Har bir transport vositasi uchun optimal marshrut va vaqtni rejalashtiring (kamida 15 jumla).
- Yo‘lovchi qoniqishini oshirish, xizmat samaradorligini ta’minlash va xavfsizlikni boshqarish bo‘yicha tavsiyalar yozing.
- Innovatsion yechimlar: vaqtni tejash, yo‘lovchi segmentatsiyasi, texnologik monitoring tizimi – hammasini kiritish majburiy.

Test savollar

- 1. Avtotransport xizmatining asosiy vazifasi nima?**
 - A) Tezkorlik bilan turistni yetkazish
 - B) Yo‘lovchi xavfsizligi va xizmat sifatini ta’minlash

- C) Faqat bagaj tashish
 - D) Faqat marshrut belgilash
- 2. Mikroavtobus qaysi turist guruhlari uchun mos?**
- A) Katta guruh
 - B) Kichik guruh (10–15 kishi)
 - C) Faqat individual turist
 - D) Faqat transfer
- 3. Ekskursiya xizmatida avtobus tanlashning afzalligi nima?**
- A) Tezkorlik
 - B) Katta guruhlarni bir vaqtning o‘zida tashish
 - C) Kichik shaharlarga kirish
 - D) Faqat bagaj tashish
- 4. Yo‘lovchi xavfsizligini ta‘minlash nima uchun muhim?**
- A) Faqat qonunchilik uchun
 - B) Xizmat sifati va turist qoniqishi uchun
 - C) Faqat transport vositasini himoya qilish
 - D) Faqat kompaniya obro‘cini oshirish
- 5. Transfer xizmatini optimallashtirish nimani anglatadi?**
- A) Marshrutni qisqartirish va vaqtni tejash
 - B) Faqat transportni tanlash
 - C) Faqat yo‘lovchi ro‘yxati
 - D) Faqat bagajni nazorat qilish
- 6. Bagajni noto‘g‘ri joylashtirish natijasi nima bo‘lishi mumkin?**
- A) Yo‘lovchi xavfsizligiga xavf
 - B) Xizmat sifatining pasayishi
 - C) Moliyaviy zarar
 - D) Barchasi to‘g‘ri
- 7. Xizmat sifati monitoringi nima uchun zarur?**
- A) Faqat reklama uchun
 - B) Yo‘lovchi qoniqishini oshirish va xizmat samaradorligini ta‘minlash
 - C) Faqat transport vositasini boshqarish
 - D) Faqat bagajni kuzatish
- 8. Avtotransport vositasini tanlashda nimani hisobga olish kerak?**
- A) Yo‘lovchi soni, marshrut, xavfsizlik, xizmat sifati
 - B) Faqat narx
 - C) Faqat tezlik
 - D) Faqat brend
- 9. Ekologik transport modelining afzalligi nima?**
- A) Faqat xizmat tezligini oshiradi
 - B) Xavfsizlik va ekologik barqarorlikni ta‘minlaydi

- C) Faqat yo‘lovchi qoniqishini oshiradi
- D) Faqat narxni pasaytiradi

10. Guruh ekskursiyasida xizmat samaradorligini oshirish uchun nima qilish kerak?

- A) Katta transport vositasi tanlash, marshrutni optimallashtirish, xavfsizlikni nazorat qilish
- B) Faqat tezlikni oshirish
- C) Faqat bagajni kuzatish
- D) Faqat yo‘lovchi sonini kamaytirish

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI – 11

Mavzu: O‘zbekistonda ko‘rsatilayotgan transport xizmatlari statistikasi va ma’lumotlarini tahlil qilish (4 soat)

Mashg‘ulot maqsadi. Ushbu mashg‘ulotning maqsadi talabalarga O‘zbekiston transport xizmatlarining statistikasi va ularning tahlil qilish metodlarini chuqur tushuntirish, transport xizmatlarini boshqarish va rejalashtirish bo‘yicha amaliy ko‘nikmalarini shakllantirishdir. Transport sohasidagi ma’lumotlarni o‘rganish va tahlil qilish har qanday turizm kompaniyasi yoki logistika tizimi uchun muhim, chunki statistik ma’lumotlar asosida qaror qabul qilish va resurslarni samarali taqsimlash mumkin. Mashg‘ulot talabalarga quyidagilarni o‘rgatadi: transport xizmatlari hajmi, turi va samaradorligini baholash, yo‘lovchi oqimi va yuk tashish statistikasi, transport vositalari va marshrutlar bo‘yicha ma’lumotlarni solishtirish, tahlil natijalarini vizualizatsiya qilish va xizmat sifatini oshirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Mashg‘ulot davomida talaba nafaqat nazariy bilimlarga ega bo‘ladi, balki amaliy jihatdan quyidagi ko‘nikmalarni rivojlantiradi: statistik ma’lumotlarni to‘plash va tahlil qilish, diagramma va grafikalar yordamida ma’lumotlarni vizualizatsiya qilish, transport xizmatlarining samaradorligini baholash va yo‘lovchi qoniqishini oshirish bo‘yicha strategiyalar ishlab chiqish. Talabalar O‘zbekiston

transport xizmatlari to'g'risidagi rasmiy statistik ma'lumotlarni (masalan, Davlat statistika qo'mitasi yoki transport agentliklari hisobotlari) o'rganib, tahlil qiladi va transport xizmatlarini optimallashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqadi.

Mashg'ulot natijasida talabalar: transport xizmatlarini boshqarishda analitik yondashuvni qo'llay oladigan, statistik ma'lumotlarni to'g'ri talqin qiladigan, transport vositalari samaradorligini baholay oladigan va xizmat sifatini oshirish bo'yicha kreativ tavsiyalar ishlab chiqadigan malakali mutaxassis sifatida shakllanadi. Shu bilan birga, ular transport xizmatlarining iqtisodiy samaradorligi, ekologik jihatlarini va turizm infratuzilmasidagi o'rnini baholash ko'nikmalarini egallaydi. Talabalar, shuningdek, ma'lumotlarni tahlil qilish va interpretatsiya qilish orqali qaror qabul qilish va resurslarni samarali boshqarish bo'yicha mustaqil bilim va malakalarni rivojlantiradi.

Mashg'ulot mazmuni. Mazkur mashg'ulotda talabalarga O'zbekistonda transport xizmatlari statistikasi va ularni tahlil qilish metodlari batafsil o'rgatiladi. Transport xizmatlari nafaqat yo'lovchi tashish, balki yuk tashish, transfer, ekskursiya va turistik guruhlarini tashish xizmatlarini ham qamrab oladi. Talabalar transport xizmatlarining turlari (avtomobil, temir yo'l, havo, suv) bo'yicha statistik ma'lumotlarni o'rganadi: xizmat ko'rsatish hajmi, yo'lovchi oqimi, transport vositalarining ishlash samaradorligi, marshrutlar bo'yicha o'tkazilgan xizmatlar soni va xizmat sifatini ko'rsatkichlari.

Mashg'ulot davomida talaba statistik ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish, grafik va diagrammalar yordamida tahlil qilish va solishtirish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Talabalar transport xizmatlarini samaradorlik va yo'lovchi qoniqishi nuqtai nazaridan tahlil qiladi, xizmat jarayonidagi kamchiliklarni aniqlaydi va optimallashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqadi. Shu bilan birga, talaba transport xizmatlarining iqtisodiy va ekologik jihatlarini ham baholaydi, masalan, yo'lovchi tashish samaradorligi, yonilg'i sarfi, xizmat ko'rsatish narxi va ekologik iz.

Mashgʻulot davomida talabalarga Oʻzbekiston transport statistikasi asosida keysli masalalarni tahlil qilish va strategik tavsiyalar ishlab chiqish topshiriladi. Talabalar transport xizmatlarining turizm infratuzilmasidagi oʻrnini tahlil qiladi, xizmat sifati va xavfsizlikni oshirish boʻyicha yechimlarni ishlab chiqadi. Shu bilan birga, mashgʻulot talabalarga maʼlumotlarni mustaqil oʻrganish, tahlil qilish, qaror qabul qilish va innovatsion yechimlar ishlab chiqish koʻnikmalarini shakllantiradi. Natijada talaba transport xizmatlarining statistikasi va ularni tahlil qilish boʻyicha chuqur nazariy va amaliy bilimga ega boʻladi, murakkab transport tizimlarida samarali boshqaruv va xizmat sifatini oshirish boʻyicha tavsiyalar ishlab chiqadigan mutaxassis sifatida shakllanadi.

Tayanch soʻz va iboralar. Transport xizmatlari, statistika, yoʻlovchi oqimi, transport vositasi, samaradorlik, xizmat sifati, marshrut, yuk tashish, transfer, ekskursiya, tahlil, grafik, diagramma, vizualizatsiya, ekologik samaradorlik, iqtisodiy samaradorlik, Oʻzbekiston transport infratuzilmasi, xavfsizlik, monitoring, innovatsion yechimlar.

Topshiriq 1 – Transport xizmatlari statistikasi tahlili va vizualizatsiya

Talaba Oʻzbekiston transport xizmatlari boʻyicha mavjud rasmiy statistik maʼlumotlarni toʻplaydi: yoʻlovchi oqimi, transport vositalari ishlash hajmi, marshrutlar va xizmat koʻrsatish samaradorligi. Ushbu maʼlumotlarni grafiklar, diagrammalar yoki infografika yordamida vizualizatsiya qiladi va xizmat samaradorligini oshirish boʻyicha tavsiyalar ishlab chiqadi.

Talabaning vazifasi:

- Statistik maʼlumotlarni tahlil qilish va asosiy koʻrsatkichlarni aniqlash.
- Vizualizatsiya yaratish orqali tahlil natijalarini taqdim etish.
- Xizmat samaradorligini oshirish boʻyicha kamida 15–20 jumla bilan tavsiyalar yozish.

Topshiriq 2 – Transport vositalari turli turlari bo‘yicha tahlil

Talaba O‘zbekiston transport xizmatlarini avtomobil, temir yo‘l, havo va suv transporti bo‘yicha solishtiradi. Har bir transport turi samaradorligi, yo‘lovchi qoniqishi, ekologik ta‘siri va iqtisodiy jihatlarini tahlil qiladi.

Talabaning vazifasi:

- Har bir transport turining afzallik va kamchiliklarini yozma tahlil qilish.
- Qaysi transport turi turizm xizmatlarini samaraliroq amalga oshirishini asoslash (kamida 15 jumla).
- Solishtirish natijalarini jadval yoki diagramma shaklida ko‘rsatish.

Topshiriq 3 – Marshrut va xizmat samaradorligini optimallashtirish

Talaba transport xizmatlari statistikasi asosida shahardagi yoki viloyatdagi bir necha ekskursiya va transfer marshrutlarini tahlil qiladi. Maqsad – xizmat samaradorligini oshirish, vaqtni tejash va yo‘lovchi qoniqishini maksimal darajada oshirish.

Talabaning vazifasi:

- Marshrutlarni optimallashtirish bo‘yicha yozma tavsiyalar (kamida 12–15 jumla).
- Samaradorlikni oshirish uchun transport vositalarini qay tarzda taqsimlashni tavsiya qilish.
- Xizmat sifatini monitoring qilish va baholash indikatorlarini belgilash.

Topshiriq 4 – Ekologik va iqtisodiy jihatlarni tahlil qilish

Talaba O‘zbekiston transport xizmatlarining ekologik va iqtisodiy samaradorligini tahlil qiladi. Masalan, yo‘lovchi tashish hajmi, yonilg‘i sarfi, chiqindilar, transport vositasi turi va xizmat narxi.

Talabaning vazifasi:

- 15–20 jumla bilan tahlil yozish: qaysi transport turi ekologik va iqtisodiy jihatdan samaraliroq.

- Xizmat sifatini saqlagan holda ekologik barqarorlikni oshirish bo'yicha tavsiyalar berish.
- Barqaror transport modeli yaratish uchun kreativ yechimlar taklif qilish.

Topshiriq 5 – Innovatsion transport xizmatlarini takomillashtirish modeli

Talaba O'zbekiston transport xizmatlari bo'yicha mavjud statistik ma'lumotlardan foydalanib, innovatsion va samarali xizmat modelini ishlab chiqadi. Modelda: yo'lovchi oqimi, transport vositalari samaradorligi, xavfsizlik, xizmat sifati va ekologik jihatlar hisobga olinadi.

Talabaniing vazifasi:

- Modelni 2 betlik yozma hisobot shaklida taqdim etish.
- Amaliyotga tatbiq etish bosqichlarini batafsil izohlash.
- Yo'lovchi qoniqishi va transport samaradorligini oshirish bo'yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqish.

Test savollari

1. O'zbekiston transport xizmatlarining statistikasi nima uchun muhim?

- A) Faqat nazariy bilim uchun
- B) Qaror qabul qilish va xizmat samaradorligini oshirish uchun
- C) Faqat transport vositalarini hisoblash uchun
- D) Faqat moliyaviy hisobot uchun

2. Transfer xizmatini optimallashtirishda qaysi omil eng muhim?

- A) Transport vositasi va marshrut
- B) Yo'lovchi kiyimi
- C) Transport vositasining rangi
- D) Faqat narx

3. Avtotransport xizmatini tahlil qilishda qaysi indikatorlar qo'llaniladi?

- A) Yo'lovchi oqimi, xizmat hajmi, xavfsizlik
- B) Faqat transport vositasi turi

- C) Faqat bagaj tashish
 - D) Faqat marshrut uzunligi
- 4. Ekskursiya guruhini tashishda ekologik ta'sir nima uchun muhim?**
- A) Faqat reklama uchun
 - B) Xizmat samaradorligi va barqaror rivojlanish uchun
 - C) Faqat yo'lovchi qoniqishi uchun
 - D) Faqat transport vositasi tanlash uchun
- 5. Statistik ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish nimaga yordam beradi?**
- A) Qaror qabul qilishni osonlashtiradi
 - B) Faqat grafik yaratish uchun
 - C) Faqat moliyaviy hisobot tayyorlash uchun
 - D) Faqat transport vositalarini hisoblash uchun
- 6. Yo'lovchi qoniqishini oshirish uchun nimani hisobga olish kerak?**
- A) Transport vositasi turi, xizmat sifati, vaqtni tejash
 - B) Faqat narx
 - C) Faqat yo'l harakati qoidalari
 - D) Faqat transport vositasi rangi
- 7. Marshrutni optimallashtirish nima uchun zarur?**
- A) Yo'lovchi xavfsizligi va xizmat samaradorligini oshirish
 - B) Faqat transport vositasini tezlatish
 - C) Faqat bagajni kuzatish
 - D) Faqat xizmat narxini oshirish
- 8. Innovatsion transport xizmat modeli nimalarni o'z ichiga oladi?**
- A) Yo'lovchi oqimi, transport vositalari samaradorligi, xavfsizlik, ekologik va iqtisodiy samaradorlik
 - B) Faqat transport vositasining rangi

C) Faqat yo‘lovchi soni

D) Faqat narx

9. Yuk tashish transport xizmatlarini tahlil qilishda nimalarga e‘tibor beriladi?

A) Xizmat hajmi, marshrut, samaradorlik, iqtisodiy va ekologik jihatlar

B) Faqat transport vositasining turi

C) Faqat yo‘lovchi qoniqishi

D) Faqat narx

10. Statistika ma‘lumotlarini tahlil qilish natijasida nimaga erishiladi?

A) Xizmat samaradorligini oshirish va qaror qabul qilish

B) Faqat moliyaviy hisobot tayyorlash

C) Faqat transport vositalarini kuzatish

D) Faqat grafik yaratish

MUSTAQIL TA‘LIM MASHG‘ULOTI – 12

Mavzu: Xizmatlar ko‘rsatish jarayonida yo‘lovchilarning xavfsizligi

(4 soat)

Mashg‘ulot maqsadi. Ushbu mashg‘ulotning maqsadi talabalarga transport va turizm xizmatlarida yo‘lovchilarning xavfsizligini ta‘minlash jarayonlarini chuqur tushuntirish, xavfsizlik me‘yorlarini o‘rganish, statistik ma‘lumotlarini tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish bo‘yicha mustaqil ko‘nikmalarni shakllantirishdan iborat. Yo‘lovchi xavfsizligi nafaqat transport vositasining texnik holati bilan bog‘liq, balki xizmat ko‘rsatish jarayonining har bir bosqichida (boarding, check-in, bagaj, yo‘l harakati qoidalari) hisobga olinishi zarur. Mashg‘ulot davomida talabalar xavfsizlikning huquqiy, texnik, inson omili va ekologik jihatlarini o‘rganadi.

Mashg'ulot talabalarga quyidagilarni o'rgatadi: xavfsizlik choralarini tashkil etish, yo'lovchi oqimi va xizmat jarayonini monitoring qilish, xavf-xatarlarni aniqlash va ularni kamaytirish strategiyalarini ishlab chiqish. Talabalar xavfsizlik standartlari va me'yoriy-huquqiy hujjatlar asosida xizmat ko'rsatish jarayonini tahlil qiladi va real yechimlarni ishlab chiqadi. Shu bilan birga, ular transport vositalari va xizmat jarayonlarining samaradorligi, yo'lovchi qoniqishi va ekologik barqarorligini hisobga olgan holda tavsiyalar ishlab chiqish ko'nikmalarini egallaydi.

Mashg'ulot natijasida talabalar:

- Xizmat jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavf-xatarlarni aniqlash va ularni tahlil qilish,
- Xavfsizlik choralarini rejalashtirish va monitoring qilish,
- Yo'lovchi xavfsizligini oshirish bo'yicha ijodiy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish,
- Statistik ma'lumotlar asosida qaror qabul qilish va resurslarni samarali taqsimlash,
- Innovatsion yechimlar va transport xizmatlarini optimallashtirish ko'nikmalariga ega bo'ladi.

Natijada talaba transport va turizm xizmatlarida xavfsizlikni boshqarish bo'yicha mustaqil, analitik va strategik fikrlay oladigan mutaxassis sifatida shakllanadi.

Mashg'ulot mazmuni. Ushbu mashg'ulot davomida talaba yo'lovchi xavfsizligini ta'minlash jarayonini chuqur o'rganadi. Darsda transport xizmatlari va turizm infratuzilmasida xavfsizlikni boshqarishning asosiy elementlari ko'rib chiqiladi: boarding va check-in jarayoni, bagajni nazorat qilish, ekipaj xodimlari malakasi, texnik vositalarning holati, yo'l harakati qoidalariga rioya qilish va favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik.

Talaba statistik ma'lumotlar asosida xavfsizlik ko'rsatkichlarini tahlil qiladi, muammolarni aniqlaydi va ularni kamaytirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqadi.

Shu bilan birga, xizmat ko'rsatish jarayonidagi har bir bosqichda xavfsizlikni oshirish bo'yicha strategik yechimlar ishlab chiqadi va ularni vizual (PPT) va matn shaklida (Word) ifodalaydi.

Mashg'ulotda talaba xavfsizlikni boshqarishning texnik, huquqiy va inson omili jihatlarini o'rganadi. U boarding va check-in jarayonida yuzaga keladigan xatolarni tahlil qiladi, yo'lovchi shikoyatlarini kamaytirish bo'yicha tavsiyalar beradi, bagajni nazorat qilish tizimini takomillashtiradi. Talabalar xavf-xatarlarni Fishbone diagram yoki Mind Map orqali vizual tarzda tahlil qilish ko'nikmalarini egallaydi.

Shuningdek, talaba xavfsizlik choralarni optimallashtirish va xizmat samaradorligini oshirish bo'yicha innovatsion transport xizmat modeli yaratadi. Mashg'ulot davomida talabalar xavfsizlikni oshirish va yo'lovchi qoniqishini maksimal darajada ta'minlash bo'yicha yozma tavsiyalar tayyorlaydi va ularni Jadval, PPT va Word formatlarida ifodalaydi.

Natijada talaba yo'lovchilarning xavfsizligini boshqarish bo'yicha amaliy va strategik bilimga ega bo'ladi, statistik tahlil va innovatsion yechimlar asosida qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Tayanch so'z va iboralar. Yo'lovchi xavfsizligi, boarding, check-in, bagaj nazorati, xavf-xatar, transport vositasi, ekipaj, favqulodda vaziyat, monitoring, xizmat sifati, transport infratuzilmasi, statistik ma'lumot, Fishbone diagram, Mind Map, xavfsizlik standartlari, huquqiy tartib, yo'l harakati qoidalari, innovatsion yechimlar.

1-topshiriq.Xavfsizlik jarayonining tahlili va baholashi

Talaba transport xizmatlarida yo'lovchi xavfsizligi jarayonini batafsil tahlil qiladi. Bu jarayon boardingdan boshlanib, check-in, bagajni nazorat qilish, ekipaj xizmatlari va transport vositasining texnik holatiga qadar barcha bosqichlarni

qamrab oladi. Talaba mavjud statistik ma'lumotlar, transport vositalarining texnik holati, yo'lovchi shikoyatlari va xizmat sifati ko'rsatkichlarini tahlil qiladi. Shu asosda u xavfsizlikning qaysi bosqichlarida kamchiliklar mavjudligini aniqlaydi, muammolarni asoslab yozadi va xizmat samaradorligini oshirish bo'yicha kamida 15–20 jumla tavsiyalar ishlab chiqadi. Talaba o'z tahlilini hujjat shaklida, diagramma yoki rasmiy vizual elementlar bilan mustaqil taqdim etadi.

2-topshiriq. Risk-menejment strategiyasini ishlab chiqish

Talaba yo'lovchi xavfsizligiga ta'sir qiluvchi barcha xavf-xatarlarni (kechikishlar, ekipaj xatolari, bagaj muammolari, yo'l harakati qoidalari buzilishi) aniqlaydi va ularni sistematik tarzda tasniflaydi. Shu asosida u risk-menejment strategiyasini ishlab chiqadi, ya'ni xavf-xatarlarni kamaytirish bo'yicha amaliy chora-tadbirlar, monitoring tizimi va yo'lovchi xavfsizligini oshirish bo'yicha innovatsion yechimlar ishlab chiqadi. Tavsiyalar kamida 180–200 so'zdan iborat bo'lishi, har bir risk uchun sabab va yechimni batafsil tushuntirishi kerak.

3-topshiriq. Xavfsizlik bo'yicha innovatsion model yaratish

Talaba xizmat ko'rsatish jarayonida xavfsizlikni oshirish uchun innovatsion transport xavfsizligi modelini ishlab chiqadi. Model quyidagilarni o'z ichiga olishi lozim: boarding va check-in jarayonlarini optimallashtirish, bagaj nazoratining samarali tizimi, ekipaj xodimlarining malakasini oshirish va xavfsizlik standartlariga rioya qilish, yo'lovchi shikoyatlari va favqulodda vaziyatlarga tezkor javob berish tizimi. Talaba ushbu modelni 2 betlik yozma hisobot shaklida ishlab chiqadi, unda barcha jarayonlar, tavsiyalar va natijalar mantiqiy izchil ifodalanadi.

4-topshiriq.Statistik tahlil va vizualizatsiya

Talaba rasmiy transport statistikasi asosida yo‘lovchi xavfsizligi ko‘rsatkichlarini tahlil qiladi: transport vositalarining texnik holati, shikoyatlar soni, kechikishlar va favqulodda vaziyatlar statistikasi. Tahlil natijalarini grafiklar, diagrammalar va infografikalar yordamida vizual shaklda ifodalaydi va ularni yozma tahlil bilan birlashtiradi. Talaba har bir ko‘rsatkich bo‘yicha tavsiyalar beradi: xavfsizlikni oshirish, xizmat samaradorligini yaxshilash va yo‘lovchi qoniqishini ta‘minlash bo‘yicha 15–20 jumla yozadi. Ushbu topshiriq talabaning analitik va vizual fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

5-topshiriq. Amaliy xavfsizlik strategiyasini ishlab chiqish

Talaba transport xizmatida xavfsizlikni oshirish bo‘yicha kompleks amaliy strategiya yaratadi. Bu strategiya quyidagilarni qamrab olishi kerak:

- Yo‘lovchi oqimi va xavf-xatarlarni tahlil qilish,
- Boarding va check-in jarayonlarini optimallashtirish,
- Bagaj va ekipaj nazoratini takomillashtirish,
- Favqulodda vaziyatlarga tezkor javob berish protokoli,
- Xavfsizlik standartlari va monitoring tizimi.

Talaba ushbu strategiyani kamida 200 so‘z bilan batafsil bayon qiladi, tavsiyalarni amaliy va ijodiy yechimlar bilan mustahkamlaydi, xizmat samaradorligini oshirish bo‘yicha natijalarni asoslaydi. Bu topshiriq talabaga strategik fikrlash va innovatsion yondashuvni rivojlantirish imkonini beradi.

Test savollari

- 1. Yo'lovchi xavfsizligi nima uchun muhim?**
 - A) Faqat huquqiy talablar uchun
 - B) Xizmat sifatini va yo'lovchi qoniqishini oshirish uchun
 - C) Faqat transport vositalarini hisoblash uchun
 - D) Faqat moliyaviy nazorat uchun
- 2. Boarding jarayoni xavfsizlikni qanday ta'minlaydi?**
 - A) Yo'lovchilarni tartibga soladi va xavf-xatarlarni kamaytiradi
 - B) Faqat transport vositasini tayyorlaydi
 - C) Faqat yo'l harakati qoidalarini tekshiradi
 - D) Faqat bagajni tartibga soladi
- 3. Fishbone diagram nimaga xizmat qiladi?**
 - A) Xavf-xatarlarni tizimli tahlil qilish va sabablarini aniqlash
 - B) Faqat grafika yaratish
 - C) Faqat moliyaviy hisob-kitob qilish
 - D) Faqat yo'lovchi sonini ko'rsatish
- 4. Bagaj nazorati xavfsizlikni qanday oshiradi?**
 - A) Yo'lovchi qulayligini va xavfsizlikni ta'minlaydi
 - B) Faqat transport vositasini tezlatadi
 - C) Faqat yo'lovchi qoniqishini kamaytiradi
 - D) Faqat xizmat narxini oshiradi
- 5. Check-in jarayonida xavfsizlikni oshirish nimani anglatadi?**
 - A) Yo'lovchi ma'lumotlarini tekshirish, boarding va bagajni nazorat qilish
 - B) Faqat yo'lovchi qulayligi
 - C) Faqat transport vositasi tayyorlash
 - D) Faqat moliyaviy hisobot
- 6. Xavfsizlik choralari monitoring qilish nima uchun kerak?**
 - A) Xavf-xatarlarni aniqlash va xizmat sifatini oshirish
 - B) Faqat grafik yaratish
 - C) Faqat transport vositasini nazorat qilish
 - D) Faqat yo'lovchi sonini hisoblash
- 7. Ekipaj xatolarini kamaytirish uchun nimalar qilinadi?**
 - A) Malaka oshirish, yo'lovchi bilan muloqot, xavfsizlik standartlariga rioya
 - B) Faqat yo'lovchi sonini kamaytirish
 - C) Faqat transport vositasini almashtirish
 - D) Faqat xizmat narxini oshirish
- 8. Yo'lovchi qoniqishini oshirish qanday amalga oshiriladi?**
 - A) Xavfsizlik choralari kuchaytirish, xizmat sifatini oshirish, vaqtni tejash

- B) Faqat transport vositasini almashtirish
- C) Faqat yo‘lovchi sonini oshirish
- D) Faqat moliyaviy nazorat qilish

9. Innovatsion xavfsizlik modeli nimani o‘z ichiga oladi?

- A) Boarding, check-in, bagaj nazorati, ekipaj vazifalari, xavf-xatarlarni kamaytirish
- B) Faqat transport vositasini tanlash
- C) Faqat yo‘lovchi sonini ko‘rsatish
- D) Faqat xizmat narxini oshirish

10. Yo‘lovchi xavfsizligi tahlili natijasida nimaga erishiladi?

- A) Xizmat sifatini oshirish, xavfsizlikni ta‘minlash va qaror qabul qilish ko‘nikmasi
- B) Faqat moliyaviy hisob-kitob tayyorlash
- C) Faqat transport vositalarini kuzatish
- D) Faqat grafik yaratish

MUSTAQIL TA‘LIM MASHG‘ULOTI – 13

Mavzu: Turizm sohasining rivojlanishida transport tarmog‘ining ahamiyati

(6 soat)

Mashg‘ulot maqsadi. Ushbu mashg‘ulotning asosiy maqsadi talabalarga turizm sohasini rivojlantirishdagi transport tarmog‘ining muhim rolini tushuntirish, transport tarmog‘i va turizm infratuzilmasi o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni o‘rganish hamda tahliliy va strategik qarorlar qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantirishdir. Transport tarmog‘i nafaqat yo‘lovchi oqimini ta‘minlaydi, balki turizm mahsulotlarini yetkazib berish, turistik marshrutlarni rivojlantirish va hududiy iqtisodiyotni yaxshilashda bevosita ahamiyatga ega. Mashg‘ulot davomida talaba transport tarmog‘i bilan turizmning o‘zaro bog‘liqligini, xizmatlar sifatini oshirish yo‘llarini va samaradorlik ko‘rsatkichlarini o‘rganadi.

Mashg‘ulot talabalarga quyidagilarni o‘rgatadi: transport tarmog‘ining turizmni rivojlantirishdagi rolini aniqlash, yo‘lovchi oqimi va transport vositalari samaradorligini tahlil qilish, xizmat sifatini oshirish bo‘yicha strategik tavsiyalar

ishlab chiqish, hamda hududiy va milliy transport infratuzilmasining iqtisodiy va ekologik samaradorligini baholash. Talabalar transport tarmog'ining rivojlanishi turizmni jalb qilish, xizmat sifatini oshirish va hududlararo aloqani yaxshilashga qanday ta'sir qilishi bo'yicha mustaqil tahliliy ishlarni bajaradi.

Mashg'ulot natijasida talaba: transport tarmog'i va turizm o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqur tushunadi; xizmat sifatini oshirish, xavfsizlik va samaradorlikni yaxshilash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqadi; statistik ma'lumotlarni tahlil qiladi va innovatsion yechimlar asosida transport xizmatlarini optimallashtirish bo'yicha qarorlar qabul qiladi. Shu bilan birga, talaba hududiy va milliy transport tarmog'ining rivojlanish tendensiyalarini aniqlay oladi, transport vositalari samaradorligini oshirish va ekologik barqarorlikni ta'minlash bo'yicha ijodiy yechimlar ishlab chiqadi.

Natijada talaba turizm va transport sohasida strategik, analitik va innovatsion qarorlar qabul qiladigan mutaxassis sifatida shakllanadi.

Mashg'ulot mazmuni. Ushbu mashg'ulot davomida talaba turizm va transport tarmog'ining o'zaro bog'liqligini tahlil qiladi. Mashg'ulotda transport tarmog'i orqali turistlar oqimi, yo'lovchi qulayligi, xizmat samaradorligi, xavfsizlik va ekologik jihatlar o'rganiladi. Talaba avtomobil, temir yo'l, havo va suv transporti turlarining turizm xizmatlaridagi ahamiyatini tahlil qiladi, ularning afzallik va kamchiliklarini aniqlaydi, shuningdek, hududlararo va milliy transport infratuzilmasining samaradorligini baholaydi.

Talaba transport vositalari samaradorligini va yo'lovchi qoniqishini tahlil qilish orqali xizmat sifatini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqadi. Shu bilan birga, transport tarmog'ining rivojlanishi turizmni jalb qilish, hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish va turistik marshrutlarni kengaytirishga qanday ta'sir qilishini aniqlaydi. Mashg'ulot davomida talaba statistik ma'lumotlar, transport vositalari va

xizmat jarayonlarini vizualizatsiya qilish, jadval va diagrammalarda tahlil qilish ko‘nikmalarini egallaydi.

Talabalar transport tarmog‘ini rivojlantirish va xizmat sifatini oshirish bo‘yicha innovatsion strategiyalar ishlab chiqadilar, jumladan: yo‘lovchi oqimi va xavf-xatarlarni kamaytirish, xizmat samaradorligini oshirish, transport vositalarini optimallashtirish va ekologik barqarorlikni ta‘minlash. Shu bilan birga, talaba hududiy va milliy transport infratuzilmasining iqtisodiy samaradorligi va transport vositalari samaradorligini baholash ko‘nikmalarini egallaydi.

Mashg‘ulot yakunida talaba transport tarmog‘ining turizm rivojlanishidagi ahamiyatini chuqur tushunadi, statistika va tahliliy ma‘lumotlardan foydalangan holda qarorlar qabul qiladi, xizmat sifatini va yo‘lovchi xavfsizligini oshirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqadi va innovatsion yechimlar yaratadi.

Tayanch so‘z va iboralar. Transport tarmog‘i, turizm rivojlanishi, yo‘lovchi oqimi, xizmat samaradorligi, hududiy infratuzilma, havo transporti, temir yo‘l transporti, avtomobil transporti, suv transporti, xavfsizlik, ekologik barqarorlik, xizmat sifati, marshrutlar, transport vositasi samaradorligi, hududiy iqtisodiy rivojlanish, tahliliy ko‘rsatkichlar, statistik ma‘lumotlar, vizualizatsiya, innovatsion yechimlar.

1-topshiriq. Transport tarmog‘ini “Turizm darvozasi” sifatida tahlil qilish

Talaba O‘zbekistonning transport tarmog‘ini turizm darvozasi sifatida tasavvur qiladi. Avtomobil, temir yo‘l, havo va suv transporti orqali yo‘lovchi oqimi, xizmat sifati va hududiy rivojlanish bo‘yicha statistik ma‘lumotlarni yig‘adi. Shu ma‘lumotlarni tahlil qilib, har bir transport turining turizmni rivojlantirishdagi afzalliklari va kamchiliklarini Word hisobot shaklida yozadi (kamida 200 so‘z).

Natijalarni PPTda infografika va diagrammalar orqali vizualizatsiya qilish talab etiladi.

2-topshiriq. “Marshrut simulyatsiyasi” orqali xavfsizlik va samaradorlikni oshirish

Talaba real turistik marshrutni tanlaydi va uni simulyatsiya qilgan holda xizmat samaradorligi va yo‘lovchi xavfsizligini tahlil qiladi. Marshrut bo‘yicha vaqtni tejash, transport vositalarini optimallashtirish va xavfsizlik choralari takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqadi (kamida 180–200 so‘z). Shu bilan birga, natijalarni PPTda interaktiv xarita va jadval ko‘rinishida taqdim etadi.

3-topshiriq. Innovatsion transport modeli yaratish

Talaba transport tarmog‘i orqali turizmni rivojlantirish uchun innovatsion model ishlab chiqadi. Model quyidagilarni o‘z ichiga oladi: yo‘lovchi qulayligi, xavfsizlik, xizmat sifati, ekologik barqarorlik va hududlararo transport integratsiyasi. Talaba Word hisobotida batafsil bayon qiladi (kamida 200–250 so‘z), PPTda esa modelning vizual sxemasi va jarayonlar oqimini ko‘rsatadi.

4-topshiriq. SWOT tahlil va strategik tavsiyalar

Talaba transport tarmog‘ining turizm sohasidagi rivojlanish imkoniyatlari va xavf-xatarlarini SWOT tahlil asosida aniqlaydi. Har bir element bo‘yicha (kuchli, zaif tomonlar, imkoniyatlar, tahdidlar) tahliliy yozuv tayyorlaydi (kamida 180–200 so‘z). Shu tahlil asosida strategik tavsiyalar ishlab chiqadi va ularni PPTda diagramma va vizual elementlar bilan taqdim qiladi.

5-topshiriq. Ekologik va iqtisodiy samaradorlikni oshirish bo‘yicha loyiha

Talaba transport tarmog'ining turizmga ta'sirini ekologik va iqtisodiy jihatdan baholaydi. Loyihada:

- Barqaror va ekologik transport vositalari,
- Xizmat samaradorligini oshirish strategiyalari,
- Hududiy va milliy transport integratsiyasi,
- Yo'lovchi xavfsizligi va qoniqishini oshirish choralarini kamida 200–250 so'z bilan Word hisobotda yozadi.

Natijalar PPTda infografika, jadval va diagramma orqali vizualizatsiya qilinadi.

Test savollari

- 1. Turizm rivojlanishida transport tarmog'ining asosiy ahamiyati nima?**
 - A) Faqat yo'lovchi oqimini oshirish
 - B) Turistik marshrutlar, xizmat sifati va hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish
 - C) Faqat moliyaviy foyda
 - D) Faqat transport vositalari ishlashini nazorat qilish
- 2. Qaysi transport turi hududlararo turizmga eng tezkor hisoblanadi?**
 - A) Avtomobil
 - B) Temir yo'l
 - C) Havo transporti
 - D) Suv transporti
- 3. Transport tarmog'i samaradorligini oshirish nimaga yordam beradi?**
 - A) Yo'lovchi xavfsizligi va xizmat sifati oshirish
 - B) Faqat xizmat narxini oshirish
 - C) Faqat transport vositasini yangilash
 - D) Faqat moliyaviy hisobot tayyorlash
- 4. Transport vositasining ekologik samaradorligi nimani anglatadi?**
 - A) Yonilg'i sarfi, chiqindilar va xizmat barqarorligi
 - B) Faqat yo'lovchi qulayligi
 - C) Faqat tezlikni oshirish
 - D) Faqat moliyaviy samaradorlik
- 5. Marshrutlarni optimallashtirish orqali nima oshiriladi?**
 - A) Xizmat samaradorligi, yo'lovchi qoniqishi va vaqtni tejash

- B) Faqat moliyaviy foyda
 - C) Faqat transport vositasi soni
 - D) Faqat xizmat narxi
- 6. Yo‘lovchi xavfsizligi transport xizmatida qanday ta‘minlanadi?**
- A) Boarding, check-in, ekipaj va bagaj nazorati orqali
 - B) Faqat transport vositasini yangilash bilan
 - C) Faqat moliyaviy nazorat orqali
 - D) Faqat grafik yaratish bilan
- 7. Transport tarmog‘ining hududiy rivojlanishi nimaga yordam beradi?**
- A) Turizmni jalb qilish va hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish
 - B) Faqat transport vositalari sonini oshirish
 - C) Faqat xizmat narxini oshirish
 - D) Faqat yo‘lovchi oqimini nazorat qilish
- 8. Innovatsion transport xizmat modeli nima uchun muhim?**
- A) Xizmat samaradorligini oshirish, xavfsizlik va ekologik barqarorlikni ta‘minlash
 - B) Faqat grafik yaratish
 - C) Faqat moliyaviy hisobot
 - D) Faqat transport vositasini yangilash
- 9. Yo‘lovchi qoniqishi oshishi nima bilan bog‘liq?**
- A) Xizmat sifati, xavfsizlik va xizmat samaradorligi
 - B) Faqat transport vositasini tezlatish
 - C) Faqat moliyaviy nazorat
 - D) Faqat grafik yaratish
- 10. Transport tarmog‘i statistikasi tahlili nimaga xizmat qiladi?**
- A) Xizmat samaradorligi va yo‘lovchi qoniqishini oshirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish
 - B) Faqat transport vositasini nazorat qilish
 - C) Faqat xizmat narxini oshirish
 - D) Faqat moliyaviy hisobot tayyorlash

MUSTAQIL TA‘LIM MASHG‘ULOTI – 14

Mavzu: O‘zbekistonda avtomobilda tashishlarni litsenziyalash (4 soat)

Mashg‘ulot maqsadi. Ushbu mashg‘ulotning maqsadi talabalarga O‘zbekiston Respublikasida avtomobilda yo‘lovchi va yuk tashish xizmatlarini litsenziyalashning huquqiy, iqtisodiy va amaliy asoslarini chuqur o‘rgatishdir.

Talaba litsenziya olish tartibi, huquqiy asoslar, transport vositalari turlariga mos talablar, litsenziya turlari va amal qilish muddatlari haqida bilimga ega bo‘ladi. Mashg‘ulot davomida talabalar transport xizmatlarini litsenziyalash jarayonida yuzaga keladigan muammolarni aniqlash, ularni tahlil qilish va tavsiyalar ishlab chiqish bo‘yicha ko‘nikmalarni egallaydi.

Mashg‘ulot talabalarga quyidagilarni o‘rgatadi: avtomobilda yo‘lovchi va yuk tashish xizmatlarini litsenziyalash tartibini tushunish, huquqiy va normativ hujjatlarni tahlil qilish, transport kompaniyalarining faoliyatini litsenziya talablari nuqtai nazaridan baholash, risklarni aniqlash va ularni kamaytirish bo‘yicha strategiyalar ishlab chiqish. Talabalar litsenziya jarayonining iqtisodiy va xavfsizlikka ta‘sirini, transport xizmatlari sifatini oshirish, shuningdek, yo‘lovchi qoniqishini ta‘minlashni o‘rganadilar.

Mashg‘ulot natijasida talaba:

- Avtomobilda yo‘lovchi va yuk tashish xizmatlarini litsenziyalashning huquqiy va normativ asoslarini tahlil qiladi,
- Litsenziya olish jarayonidagi muammolarni aniqlaydi va tavsiyalar ishlab chiqadi,
- Transport kompaniyalarining faoliyatini litsenziya talablari bo‘yicha baholaydi,
- Transport vositalari va xizmat jarayonining xavfsizlik va sifat ko‘rsatkichlarini oshirish bo‘yicha strategik yechimlar ishlab chiqadi,
- Innovatsion va amaliy yechimlarni tahlil qiladi va vizual materiallar bilan taqdim etadi.

Natijada talaba avtomobilda transport xizmatlarini litsenziyalash bo‘yicha mustaqil, analitik va strategik fikrlashga ega mutaxassis sifatida shakllanadi.

Mashg‘ulot mazmuni. Mashg‘ulot davomida talaba O‘zbekiston Respublikasida avtomobilda yo‘lovchi va yuk tashish xizmatlarini

litsenziyalashning normativ hujjatlari, talablari va amaliy jarayonlarini o'rganadi. Talaba litsenziya turlarini (umumiy, maxsus, vaqtinchalik), litsenziya olish uchun zarur hujjatlarni, transport vositalari talablari va xizmat sifati me'yorlarini tahlil qiladi.

Talaba avtomobil transporti kompaniyalari faoliyatini litsenziya talablariga muvofiqligini baholaydi, yo'lovchi xavfsizligi, transport vositasining texnik holati, haydovchi malakasi va xizmat sifati ko'rsatkichlarini hisobga oladi. Mashg'ulot davomida talaba statistik ma'lumotlarni tahlil qiladi, litsenziya olish jarayonidagi kamchiliklar va xavf-xatarlarni aniqlaydi hamda ularni kamaytirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqadi.

Talabalar litsenziya talablari, xizmat sifati va xavfsizlik choralarini integratsiyalash orqali transport xizmatlarini samarali boshqarish ko'nikmalarini egallaydi. Shu bilan birga, talaba transport tarmog'ida litsenziyalashning iqtisodiy, huquqiy va ekologik jihatlarini tahlil qiladi, yo'lovchi qoniqishi va xizmat samaradorligini oshirish bo'yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqadi.

Mashg'ulot yakunida talaba transport xizmatlarini litsenziyalash bo'yicha tahlil, strategik tavsiyalar va innovatsion yechimlar ishlab chiqish ko'nikmalariga ega bo'ladi. Natijalar Word hisobot, diagramma yoki PPT prezentatsiya shaklida vizual tarzda taqdim qilinadi.

Tayanch so'z va iboralar.Litsenziya, avtomobil transporti, yo'lovchi tashish, yuk tashish, transport kompaniyasi, xizmat sifati, xavfsizlik, huquqiy talablar, normativ hujjatlar, transport vositasi talablari, xizmat samaradorligi, yo'lovchi qoniqishi, risklarni kamaytirish, monitoring, innovatsion yechimlar.

1-topshiriq. Litsenziya jarayonining komponentlarini o‘rganish

Topshiriq tavsifi:

Talabalar guruhlariga bo‘linadi va har bir guruh avtomobilda yo‘lovchi va yuk tashish xizmatlarini litsenziyalash jarayonining bir komponentini chuqur o‘rganadi:

- Guruh 1: Litsenziya turlari (umumiy, maxsus, vaqtinchalik)
- Guruh 2: Litsenziya olish uchun hujjatlar va tartib
- Guruh 3: Transport vositalari va haydovchi malakasi bo‘yicha talablar
- Guruh 4: Xavfsizlik va yo‘lovchi qulayligi standartlari
- Guruh 5: Monitoring, xizmat sifati va qo‘shimcha ekologik talablar

Guruhlar o‘z bilimlarini boshqa guruhlar bilan bo‘lishadi va umumiy kontsept xarita tuziladi. Har bir talaba kamida 3–5 jumla bilan o‘z komponenti haqida yozma izoh beradi va litsenziya jarayonining transport xizmatlari va turizmga ta‘sirini tahlil qiladi.

2-topshiriq. Concept Mapping – Litsenziya jarayoni va xizmat bog‘liqligi

Topshiriq tavsifi:

Talaba kontsept xarita (concept map) yaratadi, unda avtomobilda transport xizmatlarini litsenziyalash jarayoni va barcha xizmat komponentlari o‘zaro bog‘langan tarzda ko‘rsatiladi:

- Markaziy mavzu: “Avtomobilda transport xizmatlarini litsenziyalash”
- Bo‘limlar: Litsenziya turlari, Hujjatlar va tartib, Transport vositasi va haydovchi talablari, Xavfsizlik va yo‘lovchi qulayligi, Monitoring va xizmat sifati

Har bir bo‘limga 3–4 jumla bilan batafsil tushuntirish yoziladi va turizmga ta’siri izohlanadi. Xarita orqali talabalar xizmat jarayonidagi uzviylik va bog‘liqlikni vizual tarzda tahlil qiladi.

3-topshiriq. Think-Pair-Share – Litsenziyalashdagi muammolarni hal qilish

Topshiriq tavsifi:

- Think: Talaba mustaqil ravishda avtomobilda transport xizmatlarini litsenziyalash jarayonida yuzaga keladigan muammolarni (hujjat xatolari, transport vositasining texnik holati, haydovchi malakasi yetishmasligi, xizmat sifati kamchiliklari) tahlil qiladi va har bir muammo uchun 1–2 yechim yozadi.
- Pair: Talabalar juftlikda o‘z yechimlarini solishtiradi va eng samarali variantlarni muhokama qiladi.
- Share: Guruh oldida yechimlarni taqdim etadi va tahlil qiladi.

Mashq yakunida har bir talaba 12–15 jumla bilan yozma tahlil tayyorlaydi, yechimlar amaliy va huquqiy jihatlarni qamrab olishi kerak.

4-topshiriq. Debat – Xizmat sifati vs xavfsizlik ustuvorligi

Topshiriq tavsifi:

Talabalar guruhlariga bo‘linadi va debat o‘tkazadi:

- Mavzu: “Avtomobilda transport xizmatlarida litsenziya orqali xavfsizlik xizmat sifatidan muhimroqmi?”
- Guruhlar “for” va “against” pozitsiyasida argumentlar tayyorlaydi.
- Har bir argumentga real misollar keltiriladi: litsenziya turlari, transport vositalari talablari, haydovchi malakasi, xavfsizlik va monitoring.

Mashq yakunida talabalar 10–12 jumla bilan yozma xulosa tayyorlaydi, debat natijalarini va muhim jihatlarni tahlil qiladi.

5-topshiriq. Scenario-based learning – Vaziyatli o‘rganish

Topshiriq tavsifi:

Talaba quyidagi vaziyatni tahlil qiladi:

Transport kompaniyasi litsenziya talablari bo‘yicha tekshirilmoqda: ba’zi transport vositalari texnik jihatdan talabga javob bermaydi, haydovchi malakasi yetarli emas, yo‘lovchi xavfsizligi va xizmat sifati xavf ostida.

Talaba vaziyatni tahlil qiladi:

- Muammo sabablarini aniqlash
- Tezkor yechimlar ishlab chiqish
- Yo‘lovchi xavfsizligini va qoniqishini ta’minlash
- Litsenziya talablariga rioya qilgan holda xizmat jarayonini optimallashtirish

Talab: Yozma tahlil **15–20 jumla** bo‘lsin, yechimlar amaliy va huquqiy jihatlarni qamrab olsin.

Muhokama uchun savollar

1. Avtomobilda yo‘lovchi va yuk tashish xizmatlarini litsenziyalashning asosiy maqsadi nima va u xizmat sifatiga qanday ta’sir qiladi?
2. Sizningcha, O‘zbekistonda mavjud litsenziya turlari (umumiy, maxsus, vaqtinchalik) transport kompaniyalarining samaradorligi va xavfsizligiga qanday ta’sir ko‘rsatadi?

3. Transport kompaniyalarini litsenziya talablariga muvofiqligini baholash jarayonida qaysi elementlar eng muhim hisoblanadi va nega?
4. Litsenziya olish uchun talab etiladigan hujjatlar va transport vositalari talablari sizningcha qanchalik real va samarali? Ularni qanday takomillashtirish mumkin?
5. Avtomobilda transport xizmatlarini litsenziyalashda yuzaga keladigan muammolar (hujjat xatolari, transport vositasining texnik holati, haydovchi malakasi yetishmasligi) qanday yechimlar bilan bartaraf etilishi mumkin?
6. Siz litsenziya orqali xizmat sifatini oshirishni qanday strategiyalar bilan amalga oshirish mumkin deb o‘ylaysiz?
7. Xavfsizlik va xizmat sifati orasidagi ustuvorlikni qanday baholaysiz? Litsenziya tizimi qaysi elementni ko‘proq ta’minlashi kerak?
8. O‘zbekistonda avtomobilda transport xizmatlarini litsenziyalash jarayoni hududiy va milliy transport tizimi rivojlanishiga qanday ijobiy ta’sir ko‘rsatadi?
9. Sizningcha, avtomobilda tashish xizmatlarini litsenziyalash orqali ekologik va barqaror transport tizimini qanday rivojlantirish mumkin?
10. Litsenziya jarayonida innovatsion yechimlar va texnologiyalarni qo‘llash qanchalik muhim va bu xizmat sifati va xavfsizlikka qanday ta’sir qiladi?

MUSTAQIL TA’LIM MASHG‘ULOTI – 15

Mavzu: Samolyotlarning klassifikatsiyasi (4 soat)

Mashg‘ulot maqsadi. Ushbu mashg‘ulotning maqsadi talabalarga samolyotlarning turli turlari, ularning texnik xususiyatlari va ishlash maqsadlarini tizimli ravishda o‘rgatishdir. Talabalar samolyotlarni o‘lcham, uchish masofasi, dvigatel turi, yo‘lovchi va yuk sig‘imi, maqsadli foydalanish kabi mezonlarga qarab

klassifikatsiyalashni o‘rganadilar. Mashg‘ulot davomida talabalar har bir turdagi samolyotlarning transport, harbiy va tijorat maqsadlaridagi qo‘llanilishini tahlil qiladi.

Mashg‘ulotning yana bir muhim maqsadi – talabalarni analitik va tizimli fikrlashga o‘rgatishdir. Talaba har bir samolyot turining afzalliklari va kamchiliklarini aniqlaydi, xizmat ko‘rsatish va xavfsizlikni ta‘minlash nuqtai nazaridan tahlil qiladi. Shu bilan birga, samolyotlarning turizm, logistika va havo transportida ishlatilishini real voqelik asosida baholash ko‘nikmalarini egallaydi.

Mashg‘ulot natijasida talaba:

- Samolyotlarni klassifikatsiya mezonlariga ko‘ra tahlil qilishi,
- Turli samolyot turlarining texnik va amaliy xususiyatlarini solishtirishi,
- Transport xizmatlaridagi samaradorlik va xavfsizlikni baholashi,
- Turizm va havo transportida samolyot tanlashning iqtisodiy va texnik jihatlarini o‘rganishi,
- Innovatsion va ekologik jihatlarni inobatga olgan holda samolyotlardan foydalanish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishi mumkin bo‘ladi.

Natijada talaba samolyotlarni klassifikatsiyalashni biladigan, ularning texnik va amaliy xususiyatlarini tahlil qila oladigan, transport va turizm xizmatlarida samarali qarorlar qabul qilishga tayyor mutaxassis sifatida shakllanadi.

Mashg‘ulot mazmuni. Mashg‘ulot davomida talabalar samolyotlarni turli mezonlar bo‘yicha klassifikatsiyalashni o‘rganadilar. Klassifikatsiya mezonlariga quyidagilar kiradi: yo‘lovchi va yuk sig‘imi, uchish masofasi, dvigatel turi, havo kemasining hajmi va tuzilishi, amaliy qo‘llanilishi (harbiy, tijorat, transport, qidiruv-qutqaruv). Talabalar har bir tur bo‘yicha afzalliklar, kamchiliklar va xizmatdagi samaradorlikni o‘rganadilar.

Mashg‘ulotda talabalar samolyotlarning turizm sohasidagi qo‘llanilishiga e‘tibor qaratadilar. Misol uchun, regional reyslar uchun kichik yo‘lovchi

samolyotlari, xalqaro reyslar uchun katta samolyotlar, yuk tashish va maxsus vazifalar uchun o'ziga xos modellar tahlil qilinadi. Shu bilan birga, talabalar ekologik, xavfsizlik va iqtisodiy jihatlarni hisobga olgan holda samolyot tanlash mezonlarini o'rganadilar.

Mashg'ulot davomida talabalar tahliliy va vizual vositalardan foydalanadi: kontsept xaritalar, Venn diagrammalari va Fishbone diagrammasi orqali samolyot turlari, afzallik va kamchiliklar, transport samaradorligi va xavfsizlik elementlarini tahlil qiladilar. Shu tarzda, talaba samolyotlarni faqat texnik jihatdan emas, balki turizm va havo transportidagi qo'llanilishi nuqtai nazaridan baholay oladi.

Mashg'ulot yakunida talabalar samolyotlarni klassifikatsiyalash, ularning texnik va amaliy xususiyatlarini tahlil qilish, xizmat sifati va xavfsizlikni oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish ko'nikmalarini egallaydilar. Natijalar Word hisobot va PPT prezentatsiya shaklida vizual tarzda ifodalanadi.

Tayanch so'z va iboralar. Samolyot, klassifikatsiya, yo'lovchi samolyoti, yuk samolyoti, regional reys, xalqaro reys, dvigatel turi, uchish masofasi, transport samaradorligi, xizmat sifati, xavfsizlik, turizm qo'llanilishi, ekologik samaradorlik, tahlil, strategik tavsiya.

1-topshiriq. Samolyot turlarini tahlil qilish

Talabalar guruhlariga bo'linadi va har bir guruh quyidagi samolyot turini o'rganadi: yo'lovchi samolyoti, yuk samolyoti, maxsus vazifali samolyot, regional reyslar samolyoti, tijorat va charter samolyoti. Har bir guruh o'z turining texnik xususiyatlari, afzallik va kamchiliklarini tahlil qiladi, xizmat samaradorligi va xavfsizlikni baholaydi. Keyin guruhlar bilimlarini birlashtiradi va Word hisobotda 15–20 jumla yozadi.

2-topshiriq. Concept Mapping – Samolyot klassifikatsiyasi

Talaba kontsept xarita yaratadi, markaziy mavzu: "Samolyotlarning klassifikatsiyasi". Bo'limlar: yo'lovchi samolyoti, yuk samolyoti, maxsus vazifali,

regional va xalqaro reyslar. Har bir bo‘limga 3–4 jumla yozadi, turizm va transportga ta‘sirini tahlil qiladi. Natija PPTda vizual tarzda taqdim etiladi.

3-topshiriq. Think-Pair-Share – Muammolarni tahlil qilish

Talaba muammolarni tahlil qiladi: samolyot tanlashda xatolar, xizmat samaradorligi pastligi, xavfsizlik talablari buzilishi. Think: 1–2 yechim yozadi. Pair: Juftlikda yechimlarni solishtiradi. Share: Guruh oldida taqdim qiladi. Yakuniy yozma tahlil 12–15 jumla.

4-topshiriq. Scenario-based learning – Vaziyatli yechim

Vaziyat: Charter samolyoti yo‘lovchi soni oshib ketgan, bagaj va xavfsizlik talablari buzilishi xavfi mavjud. Talaba vaziyatni tahlil qiladi, xavfsizlikni va xizmat sifatini ta‘minlash bo‘yicha amaliy va huquqiy tavsiyalar ishlab chiqadi. Yozma tahlil 15–20 jumla.

5-topshiriq. SWOT tahlil – Samolyotlarning turizmدا qo‘llanilishi

Talaba turli samolyot turlarini SWOT tahlil qiladi: kuchli va zaif tomonlar, imkoniyatlar va tahdidlar. Natija asosida turizm va transport xizmatlarini samarali tashkil etish bo‘yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqadi. Yozma tahlil 12–15 jumla, PPTda vizual diagramma bilan.

Muhokama uchun savollar

1. Samolyotlarni klassifikatsiya qilish nima uchun muhim va u transport xizmatlariga qanday ta‘sir qiladi?
2. Yo‘lovchi va yuk samolyotlari orasidagi asosiy farqlar nimalarda?
3. Regional va xalqaro reys samolyotlarini tanlash mezonlari qanday bo‘lishi kerak?

4. Maxsus vazifali samolyotlar turizm va logistika sohasida qanchalik foydali?
5. Samolyotlarning dvigatel turi va uchish masofasi xizmat samaradorligini qanday ta'sir qiladi?
6. Samolyot tanlashda xavfsizlik va xizmat sifatining ustuvorligini qanday baholaysiz?
7. Ekologik jihatdan samarali samolyot turlari qaysilar va ularni qo'llash qanchalik muhim?
8. SWOT tahlil asosida turizmga mos samolyot turini tanlash qanchalik samarali?
9. Charter va tijorat samolyotlarini turizm xizmatlarida qo'llashda qanday strategik yechimlar mavjud?
10. Samolyotlar klassifikatsiyasini bilish havo transporti sohasida innovatsion qarorlar qabul qilishga qanday yordam beradi?

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI – 16

Mavzu: Kruiz kemalari yo'nalishlar (6 soat)

Mashg'ulot maqsadi. Ushbu mashg'ulotning maqsadi talabalarga kruiz kemalarining yo'nalishlarini, ularning transport va turizm sohasidagi ahamiyatini, hamda yo'lovchi oqimi va xizmat sifatiga ta'sirini tizimli ravishda o'rgatishdir. Talabalar kruiz kemalari yo'nalishlarini geografik hudud, masofa, xizmat sifati, yo'lovchi turi, mavsumiylik va ekologik jihatlar bo'yicha tahlil qiladilar. Mashg'ulot davomida talabalar kruiz yo'nalishlarini tanlashda iqtisodiy, ekologik va xavfsizlik omillarini hisobga olishni o'rganadilar.

Mashg'ulotning yana bir muhim maqsadi – talabalarni analitik va strategik fikrlashga o'rgatishdir. Talaba har bir kruiz yo'nalishining afzalliklari va cheklovlarini aniqlaydi, xizmat ko'rsatish va yo'lovchi qoniqishini ta'minlash nuqtai

nazaridan tahlil qiladi. Shu bilan birga, kruiz yo‘nalishlarini tanlashda hududiy turizm rivoji, transport integratsiyasi va ekologik barqarorlik mezonlarini o‘rganadi.

Mashg‘ulot natijasida talaba:

- Kruiz kemalarini yo‘nalish mezonlariga ko‘ra tahlil qilishi,
- Turli yo‘nalishlarning xizmat sifati va xavfsizlikka ta‘sirini baholashi,
- Turizm va transport infratuzilmasida kruiz yo‘nalishlarini tanlash bo‘yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqishi,
- Ekologik va iqtisodiy jihatlarni hisobga olgan holda kruiz yo‘nalishlarini optimallashtirish ko‘nikmalarini egallaydi.

Natijada talaba kruiz kemalari yo‘nalishlarini tahlil qila oladigan, turizm va transport sohasida samarali qarorlar qabul qiladigan mutaxassis sifatida shakllanadi.

Mashg‘ulot mazmuni. Mashg‘ulot davomida talabalar kruiz kemalarining yo‘nalishlarini turli mezonlar bo‘yicha tahlil qilishni o‘rganadilar. Yo‘nalish mezonlariga quyidagilar kiradi: geografik hudud (qirg‘oqbo‘yi, orollar, xalqaro reyslar), masofa va yo‘l vaqti, yo‘lovchi turi (oilaviy, biznes, ekskursion), mavsumiylik, xizmat sifati, xavfsizlik va ekologik talablarga rioya qilish. Talabalar har bir yo‘nalish bo‘yicha afzallik va cheklovlarni aniqlaydi, transport samaradorligi va yo‘lovchi qoniqishini tahlil qiladi.

Mashg‘ulotda kruiz yo‘nalishlarining turizm sohasidagi qo‘llanilishi muhim ahamiyatga ega. Talabalar: regional kruizlar, xalqaro kruizlar, tematik (madaniyat, gastronomiya, ekologik) yo‘nalishlarni o‘rganadi. Shu bilan birga, kruiz yo‘nalishlarining ekologik ta‘siri, xavfsizlik standartlari va xizmat sifati nuqtai nazaridan tahlil qilinadi.

Mashg‘ulot davomida talabalar analitik va vizual vositalardan foydalanadilar: kontsept xaritalar, SWOT tahlil, Fishbone diagrammasi va Venn diagrammasi orqali yo‘nalishlarning afzalliklari, xavflari va transport samaradorligini o‘rganadilar. Shu

tarzda talaba kruiz yo‘nalishlarini faqat geografik jihatdan emas, balki turizm, xizmat sifati va ekologik barqarorlik nuqtai nazaridan ham baholay oladi.

Mashg‘ulot yakunida talabalar yo‘nalishlarni tanlash, xizmat sifati va xavfsizlikni oshirish, turizm samaradorligini oshirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish ko‘nikmalarini egallaydilar. Natijalar Word hisobot va PPT prezentatsiya shaklida vizual tarzda ifodalanadi.

Tayanch so‘zlar va iboralar.Kruiz kemasi, yo‘nalish, yo‘lovchi, xizmat sifati, xavfsizlik, transport samaradorligi, ekskursiya dasturi, boarding, bagaj, charter kruiz, tijorat kruiz, tematik yo‘nalish, ekologik yo‘nalish, regional kruiz, xalqaro kruiz, yo‘lovchi qoniqishi, infratuzilma, transport integratsiyasi, xizmat komponentlari, logistika.

1-topshiriq. Analitik klaster – Kruiz yo‘nalishlarini vizualizatsiya qilish

Talaba kruiz yo‘nalishlarini klaster shaklida vizualizatsiya qiladi. Har bir klaster bo‘limida quyidagilar ko‘rsatiladi:

- Regional yo‘nalishlar
- Xalqaro yo‘nalishlar
- Tematik yo‘nalishlar (madaniyat, gastronomiya, ekologiya)
- Charter va tijorat yo‘nalishlari
- Ekologik va xavfsizlik omillari

Har bir bo‘lim bo‘yicha 3–5 batafsil izoh yoziladi, yo‘nalishning turizmga, yo‘lovchi qoniqishiga va transport samaradorligiga ta’siri tushuntiriladi (kamida 15–20 jumla). Natija PPTda vizual xarita shaklida taqdim etiladi.

2-topshiriq. Fishbone diagram – Yo‘nalishdagi muammolarni tahlil qilish

Talaba kruiz yo‘nalishlaridagi muammolarni Fishbone diagramda ko‘rsatadi:

- Kechikishlar va jadval buzilishi
- Yo‘lovchi shikoyatlari va qoniqish pastligi

- Bagaj va yuk tashishdagi xatolar
- Ekologik talablarning buzilishi
- Xavfsizlik standartlariga rioya qilinmasligi

Har bir sabab bo‘yicha muammoni hal qilish tavsiyalari yoziladi (kamida 12–15 jumla). Natija Word hisobot shaklida tayyorlanadi.

3-topshiriq. Role-play – Yo‘lovchi bilan interaktiv muloqot

Talabalar sinfda rol o‘yini o‘tkazadi: yo‘lovchi, kruiz ekipaji, xizmat ko‘rsatish menejeri. Mashq davomida quyidagilarni amaliy tarzda bajaradi:

- Yo‘lovchi qoniqishini aniqlash va shikoyatlarni hal qilish
- Boarding va ekskursiya dasturini optimallashtirish
- Bagaj va yuklarni xavfsiz tashish
- Xizmat sifatini monitoring qilish

Yakunida har bir talaba 12–15 jumla bilan yozma tahlil tayyorlaydi.

4-topshiriq. Scenario-based learning – Muammoli vaziyatni hal qilish

Vaziyat: Charter kruiz yo‘nalishida yo‘lovchi soni oshib ketgan, yo‘nalishdagi xizmat sifati va xavfsizlik talablari buzilish xavfi mavjud.

Talaba vaziyatni tahlil qiladi:

- Muammo sabablarini aniqlash
- Tezkor yechimlarni ishlab chiqish
- Yo‘lovchi qoniqishini ta‘minlash
- Ekologik va xavfsizlik talablari asosida yo‘nalishni optimallashtirish

Yozma tahlil 15–20 jumla, natija amaliy va huquqiy tavsiyalar bilan boyitiladi.

5-topshiriq. SWOT tahlil – Kruiz yo‘nalishlarining strategik bahosi

Talaba turli kruiz yo‘nalishlarini SWOT tahlil qiladi:

- Kuchli tomonlar (yo‘lovchi qoniqishi, xizmat sifati, geografik imkoniyatlar)
- Zaif tomonlar (xavfsizlik muammolari, ekologik cheklovlar, infratuzilma cheklovlari)
- Imkoniyatlar (tematik yo‘nalishlar, mavsumiy turizm, biznes imkoniyatlari)
- Tahdidlar (ob-havo sharoiti, raqobat, moliyaviy risklar)

Natija asosida turizm va transport xizmatlarini samarali tashkil etish bo‘yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqiladi. Yozma tahlil 12–15 jumla, PPTda vizual diagramma bilan.

Muhokama uchun savollar.

1. Kruiz yo‘nalishlarini tanlashda eng muhim mezonlar nimalar?
2. Regional va xalqaro kruizlar orasidagi asosiy farqlar nimalarda?
3. Tematik yo‘nalishlar turizm sohasida qanday imkoniyatlar yaratadi?
4. Ekologik kruiz yo‘nalishlarini qo‘llash qanchalik muhim va samarali?
5. Yo‘nalish tanlashda xavfsizlik va xizmat sifatining ustuvorligi qanday baholanadi?
6. Kruiz yo‘nalishlari turizm infratuzilmasiga qanday ta’sir qiladi?
7. SWOT tahlil orqali yo‘nalish tanlash strategiyasini qanday ishlab chiqish mumkin?
8. Yo‘lovchi qoniqishini oshirish uchun kruiz yo‘nalishida qaysi elementlar muhim?
9. Charter va tijorat kruizlarining turizm rivojiga ta’siri qanday?
10. Kruiz yo‘nalishlarini tanlashda innovatsion va texnologik yechimlar qanday yordam beradi?

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI – 17

Mavzu: Turizmda avtomobil ijarasi (4 soat)

Mashg'ulot maqsadi. Ushbu mashg'ulotning maqsadi talabalarga turizm sohasida avtomobil ijarasining ahamiyati, xizmat ko'rsatish jarayonlari va xavfsizlik, iqtisodiy va logistika jihatlarini tizimli ravishda o'rgatishdir. Talabalar avtomobil ijarasi xizmatlarini tahlil qilish orqali turizm infratuzilmasini yaxshiroq tushunadilar. Mashg'ulot davomida talabalar avtomobil turlari, ijaraga berish shartlari, transport vositalari tanlash mezonlari, xizmat sifati va xavfsizlik talablarini o'rganadilar.

Mashg'ulotning yana bir maqsadi – talabalarni analitik va strategik fikrlashga o'rgatish. Talaba har bir avtomobil turini va yo'nalishini tanlashning afzallik va kamchiliklarini aniqlaydi, xizmat sifati va xavfsizlik nuqtai nazaridan tahlil qiladi. Shu bilan birga, talaba turizm sohasida ijara xizmatlarining iqtisodiy samaradorligi, yo'lovchi qoniqishi va ekologik jihatlarini hisobga olgan holda tavsiyalar ishlab chiqadi.

Mashg'ulot natijasida talaba:

- Avtomobil ijarasi xizmatlarini tahlil qilishi va samaradorligini baholashi,
- Turli avtomobil turlarining texnik va xizmat ko'rsatish jihatlarini solishtirishi,
- Turizm yo'nalishlari uchun eng maqbul transport vositasini tanlashi,
- Xavfsizlik, xizmat sifati va yo'lovchi qoniqishini oshirish bo'yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqishi,
- Ijara shartnomalarini, sug'urta va xizmat standartlarini hisobga olgan holda qarorlar qabul qilishi mumkin bo'ladi.

Natijada talaba turizmda avtomobil ijarasi xizmatlarini tahlil qila oladigan, transport va xizmat sifatini optimallashtira oladigan, strategik tavsiyalar ishlab chiqadigan mutaxassis sifatida shakllanadi.

Mashg‘ulot mazmuni. Mashg‘ulot davomida talabalar turizm avtomobil ijarasining turlari, xizmat jarayoni va xavfsizlik me‘yorlarini o‘rganadilar. Talabalar: kichik avtomobillar, mikroavtobuslar, premium va iqtisodiy klass avtomobillari, 4x4 transport vositalari kabi variantlarni tahlil qiladi. Shuningdek, xizmat sifati va yo‘lovchi qoniqishini oshirish uchun ijaraga berish jarayoni, transport vositasini tanlash mezonlari va xavfsizlik talablariga e‘tibor qaratiladi. Mashg‘ulotda talabalarga analitik va vizual vositalardan foydalanish tavsiya etiladi: kontsept xaritalar, Venn diagramma, SWOT tahlil, Fishbone diagrammasi orqali avtomobil ijarasi xizmatlaridagi afzalliklar, muammolar va xavflar tahlil qilinadi. Shu bilan birga, talabalar ijaraga berish jarayonidagi muammolarni aniqlaydi: yo‘lovchi shikoyatlari, transport vositasi texnik holati, sug‘urta va xavfsizlik masalalari.

Mashg‘ulot davomida talabalar: ijaraga berish narxlarini tahlil qilish, turizm yo‘nalishlariga mos transport vositasini tanlash, xizmat sifatini monitoring qilish va ekologik jihatlarni hisobga olish ko‘nikmalarini egallaydilar. Mashg‘ulot yakunida talaba turizm sohasida avtomobil ijarasi xizmatlarini tahlil qilish, xizmat samaradorligini oshirish va strategik tavsiyalar ishlab chiqish bo‘yicha bilim va amaliy ko‘nikmalarni hosil qiladi. Natija Word hisobot va PPT prezentatsiya shaklida vizual tarzda ifodalanadi.

Tayanch so‘z va iboralar. Avtomobil ijarasi, turizm, xizmat sifati, yo‘lovchi qoniqishi, xavfsizlik, transport samaradorligi, ijaraga berish shartlari, sug‘urta, premium va iqtisodiy klass avtomobil, mikroavtobus, 4x4, yo‘nalish, Venn diagram, SWOT tahlil, Fishbone diagram, xizmat komponentlari, logistika, ekologik transport, strategik tavsiya, monitoring.

1-topshiriq. Analitik tahlil topshirig‘i (Yozma ish)

Talaba turizm avtomobil ijarasi xizmatining tizimli tahlilini amalga oshiradi.

Tahlilda quyidagi jihatlar majburiy yoritiladi:

- Turizmda avtomobil ijarasining o‘rni va ahamiyati
- Avtomobil ijarasi xizmatlarining turlari (iqtisodiy, premium, 4x4, mikroavtobus)
- Xizmat sifati, xavfsizlik va yo‘lovchi qoniqishi o‘rtasidagi bog‘liqlik
- Ijara xizmatining turizm infratuzilmasiga ta’siri

Talab: kamida 2–2,5 bet, ilmiy-uslubiy yozma tahlil, misollar va xulosalar bilan.

2-topshiriq. Kontseptual model yaratish (Vizual + izoh)

Talaba “Turizmda avtomobil ijarasi xizmatlari modeli” mavzusida kontseptual sxema (model) ishlab chiqadi. Modelda quyidagilar aks etishi shart:

- Avtomobil tanlash mezonlari
- Ijara shartlari va sug‘urta
- Xavfsizlik va texnik nazorat
- Narx va xizmat sifati muvozanati
- Yo‘lovchi qoniqishini baholash

Model asosida 15–20 jumllalik yozma izoh tayyorlanadi. Model Word yoki PPT formatda bo‘lishi mumkin.

3-topshiriq. Muammoli vaziyatni mustaqil tahlil qilish

Talaba quyidagi vaziyatni mustaqil tahlil qiladi:

Turistik yo‘nalishda avtomobil ijaraga berilgan, biroq transport vositasining texnik holati, sug‘urta shartlari va yo‘lovchi xavfsizligi bilan bog‘liq muammolar yuzaga kelgan.

Talaba:

- Muammo sabablarini aniqlaydi
- Xavflarni tahlil qiladi
- Huquqiy, iqtisodiy va tashkiliy yechimlar taklif qiladi

Talab: kamida 18–22 jumla, chuqur analitik yondashuv bilan.

4-topshiriq. Taqqoslama tahlil (Analitik esse)

Talaba turizmda avtomobil ijarasi xizmatlarini ikki xil yondashuv asosida taqqoslaydi:

- Iqtisodiy klass avtomobillar
- Premium yoki 4x4 avtomobillar

Taqqoslash mezonlari:

- Turist ehtiyojlari
- Xizmat sifati
- Xavfsizlik
- Narx va samaradorlik
- Turizm yo‘nalishiga mosligi

Talab: kamida 1,5–2 bet, tahliliy esse shaklida.

5-topshiriq. Strategik tavsiyalar ishlab chiqish

Talaba turizm sohasida avtomobil ijarasi xizmatlarini takomillashtirish bo‘yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqadi. Tavsiyalar quyidagilarni qamrab olishi shart:

- Xizmat sifatini oshirish
- Yo‘lovchi xavfsizligini kuchaytirish
- Ekologik va barqaror transportni joriy etish
- Raqobatbardoshlikni oshirish

Talab: kamida 15–18 jumla, aniq va asoslangan takliflar bilan.

Muhokama uchun savollar

1. Turizmda avtomobil ijarasi xizmatining eng muhim afzalliklari nimalar?
2. Premium va iqtisodiy klass avtomobillarini turizm yo‘nalishida tanlash mezonlari qanday?
3. Xizmat sifati va yo‘lovchi qoniqishi orasidagi bog‘liqlik qanday aniqlanadi?
4. Ijaraga berish shartlari va sug‘urta xizmat sifatini qanday ta’sir qiladi?

5. Avtomobil ijarasida xavfsizlik choralarini qanday optimallashtirish mumkin?
6. Narx va xizmat sifatini balanslash strategiyasi qanday amalga oshiriladi?
7. Kichik guruh va katta guruh turistlar uchun transport vositasini tanlashda qanday farqlar bor?
8. SWOT tahlil asosida ijaraga berish xizmatlarini optimallashtirish usullari qanday?
9. Ekologik transport vositalarini turizmga ijaraga berish qanchalik samarali?
10. Avtomobil ijarasi xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni qo'llash xizmat sifatiga qanday ta'sir qiladi?

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI – 18

Mavzu: Temir yo'l transportining rivojlanish tarixi (6 soat)

Mashg'ulot maqsadi. Ushbu mashg'ulotning asosiy maqsadi talabalarga temir yo'l transportining vujudga kelishi, bosqichma-bosqich rivojlanishi va jahon iqtisodiyoti hamda turizm sohasidagi strategik ahamiyatini chuqur tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. Temir yo'l transporti sanoat inqilobining muhim mahsuli bo'lib, u ishlab chiqarish kuchlarining joylashuvi, hududlararo integratsiya, savdo-sotiqning kengayishi va aholining harakatchanligini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynagan.

Mashg'ulot davomida talabalar temir yo'l transportining dastlabki texnologik shakllari, bug' dvigatelli lokomotivlardan boshlab zamonaviy yuqori tezlikdagi poyezdlargacha bo'lgan evolyutsiyasini o'rganadilar. Shuningdek, Yevropa, AQSh, Rossiya va Osiyo mamlakatlarida temir yo'l tarmog'ining shakllanishi va ularning milliy iqtisodiyot rivojiga ta'siri solishtirma tahlil asosida yoritiladi.

Alohida e'tibor temir yo'l transportining turizm rivojiga qo'shgan hissasiga qaratiladi. Temir yo'llar orqali ommaviy turizm shakllanishi, tarixiy yo'nalishlar

(masalan, Transsibir magistrali, Sharqiy Ekspres) va temir yo‘l turizmining bugungi kundagi iqtisodiy samaradorligi tahlil qilinadi.

Mashg‘ulot yakunida talabalar tarixiy jarayonlarni iqtisodiy qonuniyatlar bilan bog‘lash, transport infratuzilmasining uzoq muddatli rivojlanish omillarini aniqlash hamda temir yo‘l transportining kelajakdagi rivojlanish istiqbollarini mustaqil baholash darajasiga yetadilar. Bu esa ularning analitik fikrlash, xulosa chiqarish va strategik qarorlar asoslash kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Mashg‘ulot mazmuni. Temir yo‘l transportining rivojlanish tarixi XVIII asr oxiri – XIX asr boshlarida sanoat inqilobi bilan chambarchas bog‘liq. Dastlab Angliyada kon sanoatida foydalanilgan temir relslar va oddiy vagonlar keyinchalik bug‘ dvigateli bilan birlashtirilib, zamonaviy temir yo‘l transportiga asos soldi. 1825-yilda Stokton–Darlington temir yo‘lining ishga tushirilishi temir yo‘l tarixida muhim burilish bo‘ldi.

XIX asr davomida temir yo‘l tarmoqlari Yevropa va Shimoliy Amerikada jadal sur‘atlarda kengaydi. Bu jarayon sanoat korxonalarini xomashyo bazalari bilan bog‘lash, mahsulotlarni tez va arzon yetkazib berish imkonini yaratdi. Natijada hududlar o‘rtasidagi iqtisodiy tafovutlar qisqardi va ichki bozorlar shakllandi.

XX asr boshlarida temir yo‘l transporti davlatlararo aloqalarning asosiy vositasiga aylandi. Rossiyada Transsibir temir yo‘li, Yevropada xalqaro magistrallar, AQShda kontinental temir yo‘l tarmoqlari iqtisodiy integratsiyani kuchaytirdi. Shu davrda temir yo‘l transporti yo‘lovchi tashish bilan bir qatorda turizmni rivojlantiruvchi muhim omil sifatida shakllandi.

Ikkinchi jahon urushidan so‘ng dizel va elektr lokomotivlar paydo bo‘lib, temir yo‘l transportining samaradorligi sezilarli darajada oshdi. XXI asrda esa yuqori tezlikdagi poyezdlar (Shinkansen, TGV, ICE) temir yo‘l transportini avtomobil va aviatsiya transporti bilan raqobatbardosh darajaga olib chiqdi.

Bugungi kunda temir yo‘l transporti ekologik tozaligi, energiya samaradorligi va xavfsizligi bilan ajralib turadi. U nafaqat yuk va yo‘lovchi tashish, balki turizm, mintaqaviy rivojlanish va barqaror iqtisodiy o‘shning muhim infratuzilmaviy asosi hisoblanadi.

Tayanch so‘z va iboralar. Temir yo‘l transporti, sanoat inqilobi, bug‘ dvigateli, lokomotiv, rels tizimi, Transsibir magistrali, temir yo‘l infratuzilmasi, yo‘lovchi tashish, yuk tashish, temir yo‘l turizmi, yuqori tezlikdagi poyezdlar, logistika, hududiy integratsiya.

1-topshiriq. Analitik-tahliliy topshiriq

Mavzu: Turizmda avtomobil ijarasi xizmatining iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati

Topshiriq shartlari:

- Avtomobil ijarasining turizm rivojiga ta‘sirini kamida 5 ta mezon asosida tahlil qiling (harakat erkinligi, vaqt tejalishi, hududiy turizm rivoji, turist xarajatlari, xizmat sifati).
- O‘zbekiston sharoitida avtomobil ijarasi xizmatlarining kuchli va zaif jihatlarini aniqlang.
- Xalqaro tajriba (Yevropa, AQSh yoki Turkiya misolida) bilan qisqa solishtirma tahlil qiling.
- Yakunda xulosa va takliflar ishlab chiqing.

Talab: Yozma ish hajmi — 2,5–3 bet (700–900 so‘z). Akademik uslubda yozilsin.

2-topshiriq. Huquqiy-me‘yoriy tahlil

Mavzu: Avtomobil ijarasini tartibga soluvchi huquqiy talablar

Topshiriq shartlari:

- Avtomobil ijarasi bilan shug‘ullanuvchi korxonalar uchun zarur bo‘lgan huquqiy hujjatlarni aniqlang (litsenziya, shartnoma, sug‘urta).
- Ijara shartnomasida bo‘lishi shart bo‘lgan kamida 7 ta bandni tahlil qiling.

- Turist va ijara kompaniyasi o‘rtasida kelib chiqishi mumkin bo‘lgan 3 ta huquqiy nizoni misol bilan tushuntiring.
- Ushbu nizolarni hal qilish bo‘yicha huquqiy yechimlar taklif qiling.

Talab: Yozma ish — 600–800 so‘z, misollar aniq va asosli bo‘lsin.

3-topshiriq. Rejalashtirish va loyihalash topshirig‘i

Mavzu: Turistlar uchun avtomobil ijarasi xizmatini tashkil etish modeli

Topshiriq shartlari:

- Turistik shaharda (Toshkent, Samarqand, Buxoro yoki Xiva) avtomobil ijarasi xizmatini tashkil etish uchun bosqichma-bosqich reja tuzing.
- Avtopark tarkibini aniqlang (iqtisod, komfort, premium toifa).
- Narx siyosatini ishlab chiqing (kunlik, haftalik, mavsumiy).
- Xizmatni targ‘ib qilish uchun kamida 3 ta marketing usulini taklif qiling.
- Xavf-xatarlar (avtohalokat, hujjat muammosi, mijoz ishonchi)ni baholab, oldini olish choralarini yozing.

Talab: Hajmi — 1,5–2 bet, mantiqiy va tizimli yondashuv talab etiladi.

4-topshiriq. Muammoli vaziyatni tahlil qilish

Mavzu: Avtomobil ijarasida yuzaga keladigan muammolar

Vaziyat:

Chet ellik turist ijaraga olingan avtomobil bilan yo‘l-transport hodisasiga uchradi. Avtomobil shikastlangan, turist sug‘urta shartlarini to‘liq tushunmagan.

Topshiriq shartlari:

- Vaziyatda ishtirok etuvchi tomonlarni aniqlang.
- Muammoning asosiy sabablarini tahlil qiling.
- Kompaniya va turist zimmasidagi mas’uliyatni ajrating.
- Amaliy, huquqiy va axloqiy jihatdan yechimlar taklif qiling.

- Kelajakda bunday holatlarning oldini olish uchun tavsiyalar ishlab chiqing.

Talab: Yozma tahlil — 15–20 jumla, aniq va asosli fikrlar bilan.

5-topshiriq. Tadqiqot va taqqoslash topshirig‘i

Mavzu: Avtomobil ijarasi va boshqa transport xizmatlari taqqoslanishi

Topshiriq shartlari:

- Avtomobil ijarasini taksi, jamoat transporti va turistik transfer bilan kamida 4 ta mezon asosida taqqoslang.
- Qaysi holatda avtomobil ijarasi eng maqbul variant ekanini asoslang.
- Turistlar segmenti (yakka turist, oila, biznes sayyoh) bo‘yicha foydalanish samaradorligini baholang.
- Yakunda umumlashtiruvchi xulosa chiqaring.

Talab: Hajmi — 500–700 so‘z, jadvaldan foydalanmasdan matnli tahlil qilinsin.

Muhokama uchun savollar

1. Temir yo‘l transportining shakllanishi qaysi tarixiy jarayon bilan bog‘liq?
2. Dastlabki temir yo‘llar qaysi sohada qo‘llanilgan?
3. Bug‘ dvigateli temir yo‘l rivojiga qanday ta‘sir ko‘rsatgan?
4. Transsibir temir yo‘lining iqtisodiy ahamiyati nimada?
5. Temir yo‘l transporti sanoat joylashuviga qanday ta‘sir qilgan?
6. Elektr lokomotivlarning ustunligi nimada?
7. Temir yo‘l turizmi qachon rivojlana boshlagan?
8. Yuqori tezlikdagi poyezdlarning asosiy afzalligi qaysi?
9. Temir yo‘l transportining ekologik jihatdan ustunligi nimada?
10. Bugungi kunda temir yo‘l transportining strategik roli nimadan iborat?

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI – 19

Mavzu: Avtomobil sanoatining rivojlanish taraqqiyoti (4 soat)

Mashg'ulot maqsadi. Mazkur mashg'ulotning asosiy maqsadi talabalarda avtomobil sanoatining shakllanishi, tarixiy rivojlanish bosqichlari va zamonaviy taraqqiyot tendensiyalari haqida chuqur va tizimli bilimlarni shakllantirishdan iborat. Mashg'ulot davomida avtomobil sanoatining jahon iqtisodiyotidagi o'рни, sanoat inqiloblari bilan bog'liqligi, texnologik yangiliklar ta'siri hamda raqobatbardoshlik omillari tahlil qilinadi. Shuningdek, talabalar avtomobil sanoatining transport tizimi, logistika, turizm va xizmat ko'rsatish sohalari bilan uzviy aloqasini anglab yetishlari ko'zda tutiladi.

Mashg'ulot maqsadi doirasida avtomobil sanoatining dastlabki mexanik transport vositalaridan boshlab, ichki yonuv dvigatelli avtomobillar, konveyer usulida ishlab chiqarish, avtomatlashtirish, raqamlashtirish va ekologik toza transport vositalarigacha bo'lgan rivojlanish jarayonlari o'rganiladi. Talabalar global avtomobil gigantlari faoliyati, innovatsion strategiyalari va bozorni egallash mexanizmlarini tahlil qilish orqali iqtisodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

Mashg'ulotning muhim maqsadlaridan yana biri — O'zbekiston avtomobil sanoatining shakllanishi, milliy sanoatni rivojlantirishdagi ahamiyati, eksport salohiyati va istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlarini mustaqil tahlil qilishga o'rgatishdir. Talabalar avtomobil sanoatida kadrlar tayyorlash, mahalliyashtirish, investitsiya jalb etish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish masalalariga tanqidiy yondashadilar.

Natijada mashg'ulot talabalarni mustaqil fikrlashga, sanoat jarayonlarini tizimli baholashga, muammolarni aniqlash va amaliy yechimlar ishlab chiqishga tayyorlashga xizmat qiladi.

Mashg'ulot mazmuni. Mashg'ulot mazmuni avtomobil sanoatining tarixiy rivojlanish bosqichlarini ketma-ketlikda yoritishga asoslanadi. Dastlab avtomobil

sanoatining XIX asr oxirlarida paydo bo'lishi, ilk mexanik va bug' dvigatelli transport vositalari, Karl Benz va Gottlib Daymler kabi muhandislarning kashfiyotlari ko'rib chiqiladi. Ushbu bosqich avtomobil sanoatining ilmiy-texnik asoslari shakllangan davr sifatida baholanadi.

Keyingi bosqichda XX asr boshlarida Genri Ford tomonidan konveyer ishlab chiqarish tizimining joriy etilishi avtomobil sanoatida tub burilish yasagani tahlil qilinadi. Ommaviy ishlab chiqarish, tannarxning pasayishi va avtomobillarning keng ommaga yetib borishi sanoat taraqqiyotini jadallashtirgan muhim omil sifatida ko'rsatiladi. Shu bilan birga, Yevropa va Osiyo mamlakatlarida avtomobilsozlik maktablarining shakllanishi ham o'rganiladi.

Mashg'ulotning keyingi qismi avtomobil sanoatining texnologik rivojlanishiga bag'ishlanadi. Avtomatlashtirish, robotlashtirish, elektron boshqaruv tizimlari, xavfsizlik texnologiyalari va dizayn evolyutsiyasi batafsil yoritiladi. Ayniqsa, so'nggi yillarda elektromobillar, gibrid avtomobillar va avtonom boshqaruv tizimlarining rivoji sanoatning yangi bosqichi sifatida tahlil qilinadi. Mazmunda shuningdek, avtomobil sanoatining ekologik muammolari, chiqindilarni kamaytirish, "yashil texnologiyalar" va barqaror rivojlanish masalalari muhim o'rin egallaydi. O'zbekiston avtomobil sanoatining shakllanishi, mahalliy ishlab chiqarish, xalqaro hamkorlik va eksport siyosati alohida bo'lim sifatida ko'rib chiqiladi.

Mashg'ulot yakunida talabalar avtomobil sanoatining kelajak istiqbollari, raqamli transformatsiya va global bozordagi raqobat masalalarini umumlashtiradilar.

Tayanch so'zlar va iboralar. Avtomobil sanoati, sanoat inqilobi, ichki yonuv dvigateli, konveyer ishlab chiqarish, ommaviy ishlab chiqarish, avtomatlashtirish, robotlashtirish, elektromobil, gibrid avtomobil, avtonom

transport, innovatsiya, ekologik transport, global bozor, raqobatbardoshlik, mahalliyashtirish, investitsiya, logistika tizimi.

1-topshiriq. Muammoli tadqiqot yondashuvi

Topshiriq mazmuni:

Avtomobil sanoati tarixida ayrim texnologik yutuqlar taraqqiyotni tezlashtirgan bo'lsa, ba'zilari vaqtincha inqiroz yoki turg'unlikni keltirib chiqargan.

Siz quyidagi muammoli savol asosida mustaqil tadqiqot olib boring:

“Avtomobil sanoatida texnologik sakrashlar har doim ham ijobiy natija berganmi?”

Bajarish shartlari:

- Kamida 3 ta texnologik burilish nuqtasini tanlang (masalan: konveyer, avtomatlashtirish, elektromobillar).
- Har biri bo'yicha:
 - qisqa tarixiy kontekst
 - ijobiy iqtisodiy ta'sir
 - kutilmagan salbiy oqibatlar
- Oxirida umumlashtirilgan ilmiy xulosa chiqaring.

Hajm: 900–1100 soʻz

Baholash mezonlari: tanqidiy yondashuv, dalillilik, mantiqiy bogʻliqlik

2-topshiriq. Tizimli taqqoslash usuli

Topshiriq mazmuni:

Avtomobil sanoatini faqat texnika emas, balki murakkab ijtimoiy-iqtisodiy tizim sifatida tahlil qiling.

Vazifa:

Ikki xil sanoat modelini tanlang:

- Model A: XX asr ommaviy avtomobil ishlab chiqarish modeli
- Model B: XXI asr raqamli va ekologik avtomobil sanoati modeli

Tahlil mezonlari (majburiy):

- ishlab chiqarish falsafasi
- mehnat bozori va kadrlar
- ekologik bosim
- iste'molchi talabi
- global raqobat

Shart: oddiy taqqoslash emas, tizimlararo bog'liqlikni ochib berish.

Hajm: 800–1000 soʻz

3-topshiriq. Ssenariy asosida prognozlash

Topshiriq mazmuni:

Siz avtomobil sanoati bo'yicha strategik tahlilchi sifatida tasavvur qilinasiz.

Vazifa:

2035-yil uchun avtomobil sanoatining 3 ta ehtimoliy rivojlanish ssenariysini ishlab chiqing:

- optimistik
- realistik
- pessimistik

Har bir ssenariyda:

- texnologik omillar
- energiya manbalari
- davlat siyosati
- ekologik talablar
- transport va turizmga ta'siri

Shart: ssenariylar bir-biridan keskin farqlanishi lozim.

Hajm: 1000 soʻz atrofida

4-topshiriq. Siyosiy-iqtisodiy tahlil

Topshiriq mazmuni:

Avtomobil sanoati davlat aralashuvisiz rivojlana olmaydi.

Vazifa:

O‘zbekiston yoki boshqa bir davlat misolida avtomobil sanoatini rivojlantirishga qaratilgan:

- subsidiyalar
- bojxona siyosati
- ekologik cheklovlar
- mahalliylashtirish talablari

ni samaradorlik nuqtayi nazaridan baholang.

Majburiy savol:

Davlat qo‘llovi qachon rivojlanishga xizmat qiladi, qachon bozorni sun’iy cheklaydi?

Hajm: 700–900 so‘z

5-topshiriq. Integrallashgan xulosa yaratish

Topshiriq mazmuni:

Avtomobil sanoati — bu texnika, iqtisod, ekologiya va jamiyat kesishgan nuqta.

Vazifa:

Avtomobil sanoati rivojlanishining:

- transport tizimiga
- turizm sohasiga
- shaharsozlikka
- ekologik muhitga

ta’sirini yagona konseptual model asosida izohlang.

Shart:

- Alohida-alohida emas, o‘zaro bog‘liq holda yoritilsin

- Grafik yoki sxema tavsifi matn orqali izohlansin

Hajm: 800 soʻzdan kam emas

Muhokama uchun savollar

1. Avtomobil sanoatining shakllanishi qaysi asrga toʻgʻri keladi?
2. Konveyer ishlab chiqarish tizimini kim joriy etgan?
3. Ichki yonuv dvigateli avtomobil sanoatiga qanday taʼsir koʻrsatgan?
4. Avtomatlashtirishning asosiy afzalligi nimada?
5. Elektromobillarning asosiy ustun jihati qaysi?
6. Avtonom avtomobillar nimaga asoslanadi?
7. Avtomobil sanoatida ekologik muammolar nimadan kelib chiqadi?
8. Global avtomobil bozorida raqobatning kuchayish sababi nima?
9. Oʻzbekiston avtomobil sanoatining rivojlanishida qaysi omil muhim?
10. Avtomobil sanoatining kelajak taraqqiyoti qaysi yoʻnalish bilan bogʻliq?

MUSTAQIL TAʼLIM MASHGʻULOTI – 20

Mavzu: Havo transporti evolyutsiyasi (4 soat)

Mashgʻulot maqsadi. Ushbu mustaqil taʼlim mashgʻulotining asosiy maqsadi talabalarda havo transportining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va zamonaviy transformatsiyasi haqidagi chuqur ilmiy tushunchani shakllantirishdan iborat. Mashgʻulot orqali talabalar aviatsiya taraqqiyotini oddiy texnik yangiliklar ketma-ketligi sifatida emas, balki global iqtisodiyot, xalqaro savdo, turizm, harbiy-siyosiy jarayonlar va ilmiy-texnologik inqiloblar bilan uzviy bogʻliq murakkab tizim sifatida anglay boshlaydi.

Maqsadlardan yana biri — talabalarni tarixiy jarayonlarga tanqidiy yondashishga oʻrgatishdir. Havo transportining rivojlanishida faqat ijobiy emas, balki salbiy oqibatlar, xavfsizlik muammolari, ekologik bosim va iqtisodiy nomutanosibliklar ham mavjud boʻlganini tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Shu

orqali talabalarda muammoli vaziyatlarni aniqlash, sabab–oqibat munosabatlarini ochib berish va mustaqil xulosa chiqarish ko‘nikmalari rivojlanadi.

Shuningdek, mashg‘ulot talabalarning strategik fikrlash qobiliyatini oshirishga qaratilgan. Havo transporti evolyutsiyasini o‘rganish orqali talabalar kelajak aviatsiyasi — raqamlashtirilgan boshqaruv, “yashil” aviatsiya, supersonik parvozlari va avtomatlashtirilgan havo transporti tizimlari haqida ilmiy asoslangan prognozlar tuzishga tayyorlanadi. Natijada, talabalar havo transporti sohasini turizm, logistika va global mobilitetning muhim drayveri sifatida baholay oladigan yetuk mutaxassis sifatida shakllanishiga zamin yaratiladi.

Mashg‘ulot mazmuni. Havo transporti evolyutsiyasi insoniyatning parvozga bo‘lgan qadimiy intilishlaridan boshlangan bo‘lib, XX asr boshlarida ilmiy-amaliy asosga ega bo‘ldi. Dastlabki aerostatlar va planerlar parvoz imkoniyatini isbotlab bergan bo‘lsa, aka-uka Raytlarning motorli samolyotni yaratishi havo transporti tarixida tub burilish yasadi. Bu davrda aviatsiya asosan tajriba va harbiy maqsadlarda qo‘llanilgan.

Birinchi va Ikkinchi jahon urushlari havo transporti texnologiyalarining tezkor rivojlanishiga turtki berdi. Samolyotlar tezligi, balandligi va yuk ko‘tarish quvvati sezilarli darajada oshdi. Urushdan keyingi davrda esa havo transporti fuqarolik va tijorat yo‘nalishiga o‘tdi. Aviakompaniyalar tashkil etilib, xalqaro yo‘nalishlar kengaya boshladi. Reaktiv dvigatellarning joriy etilishi parvoz masofasi va vaqtini keskin qisqartirdi.

XX asr oxiri va XXI asr boshlarida havo transporti globallashtirish jarayonining ajralmas qismiga aylandi. Arzon aviaqatnovlar modeli, hub-and-spoke tizimi, raqamli bronlash va logistika integratsiyasi aviatsiya bozorining yangi qiyofasini shakllantirdi. Shu bilan birga, xavfsizlikni kuchaytirish, ekologik chiqindilarni kamaytirish va yoqilg‘i samaradorligini oshirish muhim masalalarga aylandi.

Bugungi kunda havo transporti evolyutsiyasi “yashil aviatsiya”, sun’iy intellekt asosidagi boshqaruv, uchuvchisiz apparatlar va supersonik parvozlar kabi yo‘nalishlar bilan bog‘liq. Bu jarayonlar havo transportining nafaqat texnik, balki iqtisodiy va ijtimoiy rolini ham tubdan o‘zgartirmoqda.

Tayanch so‘z va iboralar.Havo transporti, aviatsiya evolyutsiyasi, aerostat, planer, reaktiv dvigatel, fuqarolik aviatsiyasi, global mobilitet, hub-and-spoke modeli, past narxli aviakompaniyalar, aviatsiya xavfsizligi, ekologik aviatsiya, supersonik parvoz, raqamli boshqaruv, xalqaro aviatsiya bozori.

1-topshiriq. Evolyutsion bosqichlar taqdimoti (vizual-tahliliy)

Slaydlar mazmuni:

1. Kirish: havo transportining paydo bo‘lish zarurati
2. Dastlabki aviatsiya bosqichi (1903–1939)
3. Texnologik cheklovlar va xavflar
4. Reaktiv aviatsiya bosqichi (1945–1980)
5. Tezlik va massaviy tashish inqilobi
6. Zamonaviy aviatsiya (1980–hozir)
7. Raqamlashtirish va avtomatlashtirish
8. Turizm oqimlariga ta’sir
9. Global iqtisodiyotdagi o‘rni
10. Xulosa: evolyutsion uzluksizlik

Talab: har bir slaydda grafik, sxema yoki vaqt chizig‘i bo‘lishi shart.

2-topshiriq. Sabab–oqibat modeli (konseptual prezentatsiya)

Vazifa:

Havo transporti evolyutsiyasidagi bitta asosiy texnologik burilishni tanlang (masalan, reaktiv dvigatel) va “Agar bu bo‘lmaganida...” degan savol asosida taqdimot tayyorlang.

Slaydlar yoʻnalishi:

- texnologiya paydo boʻlish sabablari
- iqtisodiy va turistik oqibatlar
- muqobil ssenariy (alternativ rivojlanish)
- bugungi holat bilan solishtirish

Talab: kamida 2 ta taqqoslovchi diagramma.

3-topshiriq. Taʼsir xaritasi (impact mapping)

Vazifa:

Havo transporti evolyutsiyasining uch sohaga taʼsirini vizual xarita orqali

koʻrsating:

- xalqaro turizm
- logistika va savdo
- mintaqaviy rivojlanish

Slaydlar tarkibi:

- har bir soha uchun alohida “impact map”
- ijobiy va salbiy taʼsirlarni rang bilan ajratish
- oʻzaro bogʻliqlikni koʻrsatuvchi sxema

Talab: kamida 1 ta infografika.

4-topshiriq. Bahsli pozitsiya taqdimoti (debatga tayyor)

Vazifa:

Quyidagi ikki pozitsiyadan birini tanlab himoya qiling:

- A) Havo transporti evolyutsiyasi global tengsizlikni kamaytirdi
- B) Havo transporti evolyutsiyasi global tengsizlikni kuchaytirdi

Slaydlar mazmuni:

- asosiy tezis
- dalillar (iqtisodiy, ijtimoiy)
- qarama-qarshi fikrlar

- ularga javoblar
- yakuniy xulosa

Talab: oxirgi slaydda muhokama uchun savol bo‘lsin.

5-topshiriq. Kelajak aviatsiyasi prognozi (strategik prezentatsiya)

Vazifa:

2035–2040-yillarga mo‘ljallangan havo transporti evolyutsiyasi ssenariysini ishlab chiqing.

Slaydlar tarkibi:

- texnologik trendlar (AI, elektr samolyotlar)
- ekologik cheklovlar
- bozor va narxlar o‘zgarishi
- davlat va xalqaro siyosat
- eng real ssenariy tanlovi

Talab: kamida 1 ta ssenariy jadvali + 1 ta prognoz grafigi.

Muhokama uchun savollar

1. Havo transporti evolyutsiyasida dastlabki texnologik burilish qaysi hodisa bilan bog‘liq?
2. Reaktiv dvigatellarning joriy etilishi nimani o‘zgartirdi?
3. Harbiy aviatsiyaning fuqarolik aviatsiyasiga ta’siri nimada namoyon bo‘lgan?
4. “Hub-and-spoke” modeli nimani anglatadi?
5. Past narxli aviakompaniyalar qaysi omilga tayanadi?
6. Havo transportining globalashuvdagi roli nimadan iborat?
7. Ekologik aviatsiya tushunchasi nimani anglatadi?
8. Supersonik parvozlarning asosiy muammosi qaysi?
9. Raqamlashtirish aviatsiya boshqaruviga qanday ta’sir ko‘rsatdi?
10. Kelajak aviatsiyasining eng muhim drayveri qaysi omil hisoblanadi?

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI – 21

Mavzu: Aviabiletlarni bron qilish (6 soat)

Mashg'ulot maqsadi. Ushbu mashg'ulotning asosiy maqsadi talabalarda aviabiletlarni bron qilish jarayonining nazariy va amaliy asoslari, zamonaviy bron tizimlari, tarif siyosati, xavfsizlik va huquqiy jihatlarini bo'yicha chuqur bilim va ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat. Aviabiletlarni bron qilish bugungi kunda nafaqat transport xizmati, balki turizm industriyasining muhim bo'g'ini hisoblanadi. Shu sababli mashg'ulot davomida talabalar aviabiletlar narxining shakllanish mexanizmi, bron qilish tizimlarining ishlash prinsipi, mijozlar bilan ishlash madaniyati hamda raqamli texnologiyalarning ahamiyatini anglab yetadilar.

Mashg'ulot jarayonida talabalar Global Distribution System (GDS), Online Travel Agency tomonidan qo'llaniladigan tarif klasslari, bron qilish qoidalari, qaytarish va almashtirish shartlari, qo'shimcha xizmatlar (bagaj, joy tanlash, ovqat) kabi jihatlar tahlil qilinadi. Bu bilimlar kelajakda talabalarni turizm, aviatsiya va servis sohalarida professional faoliyat yuritishga tayyorlaydi.

Mashg'ulotning yana bir muhim maqsadi – talabalarni mustaqil fikrlashga, real vaziyatlarni tahlil qilishga va qaror qabul qilishga o'rgatishdir. Aviabiletlarni bron qilish jarayonida uchraydigan xatolar, overbooking holatlari, texnik nosozliklar va mijozlar noroziligi kabi muammolarni baholash orqali talabalarda muammoli vaziyatlarni boshqarish kompetensiyasi shakllanadi.

Natijada talabalar aviabiletlarni bron qilish jarayonini nafaqat texnik amaliyot sifatida, balki turizm bozorida raqobatbardosh xizmat ko'rsatishning muhim omili sifatida tushunib yetadilar. Ushbu mashg'ulot talabalarning kasbiy savodxonligini oshirish, xizmat sifati va mijozlar qoniqishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Mashg'ulot mazmuni. Mashg'ulot mazmuni aviabiletlarni bron qilish tizimining bosqichlari, ishtirokchilari va funksional mexanizmlarini qamrab oladi.

Avvalo aviabiletlarni bron qilish tushunchasi va uning turizm xizmatlari tizimidagi o'rnini yoritiladi. Aviabilet bron qilish – bu yo'lovchiga ma'lum sanada, ma'lum yo'nalishda parvoz qilish huquqini vaqtincha band qilish jarayonidir.

Mashg'ulot davomida bron qilishning asosiy kanallari tahlil qilinadi: aviakompaniyalarning rasmiy saytlari, onlayn agentliklar (Booking, Expedia va boshqalar), oflayn turagentliklar hamda GDS tizimlari (Amadeus, Sabre, Galileo). Har bir kanalning afzalliklari va kamchiliklari, narxlar farqi va xizmat darajasi solishtiriladi.

Shuningdek, aviabilet narxining shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar – mavsumiylik, talab va taklif, tarif klasslari, oldindan bron qilish muddati, tranzit yoki to'g'ridan-to'g'ri reyslar, qo'shimcha xizmatlar chuqur tahlil qilinadi. Mashg'ulotda overbooking siyosati, qaytarish va o'zgartirish qoidalari, elektron bilet (E-ticket) tushunchasi ham keng yoritiladi.

Amaliy jihatdan, mashg'ulot talabalarni bron jarayonida yo'lovchi ma'lumotlarini to'g'ri kiritish, xatolarni aniqlash va oldini olish, mijozlarga maslahat berish ko'nikmalariga o'rgatadi. Bundan tashqari, xavfsizlik masalalari – shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash, to'lov tizimlarining ishonchliligi, firibgarlik holatlari ham muhokama qilinadi.

Mashg'ulot yakunida talabalar aviabiletlarni bron qilish jarayonining turizm rivojiga, sayohatchilar oqimiga va xizmat sifati oshishiga qanday ta'sir ko'rsatishini kompleks tarzda tushunib yetadilar.

Tayanch so'z va iboralar. Aviabilet, bron qilish, GDS, Amadeus, Sabre, OTA, tarif klassi, overbooking, elektron bilet, tranzit reys, to'g'ridan-to'g'ri reys, qaytarish qoidalari, yo'lovchi ma'lumotlari, xizmat sifati, aviakompaniya, turagentlik, dinamik narxlash, qo'shimcha xizmatlar.

1-topshiriq. Aviabilet bron qilish jarayonini kompleks tahlil

Topshiriq shartlari:

1. Aviabilet bron qilish jarayonini bosqichma-bosqich tahlil qiling: mijoz so‘rovi → tarif tanlash → rezervatsiya → to‘lov → tasdiqlash → chiptani olish.
2. Har bir bosqichda qatnashuvchi subyektlar (yo‘lovchi, turagent, aviakompaniya, GDS) va ularning roli, texnologik vositalari va xavfsizlik choralarini aniqlang.
3. Jarayondagi mumkin bo‘lgan xatolar va ularning oqibatlarini ko‘rsating.
4. Diagramma yoki flowchart orqali jarayonni vizual tarzda taqdim eting.
5. Prezantatsiya: 12–15 slayd, har bir bosqichga alohida e‘tibor, minimal 3 real misol.

2-topshiriq. Narx va xizmat strategiyasini tahlil qilish

Topshiriq shartlari:

1. Onlayn (OTA) va oflayn (turagentlik) bron tizimlarini narx, qo‘shimcha xizmatlar, xavfsizlik va qulaylik nuqtai nazaridan solishtiring.
2. Aviakompaniyalarning dinamik narxlash strategiyasini tahlil qiling va uni turizm oqimiga ta’siri bilan izohlang.
3. Har bir tizimning afzallik va kamchiliklarini jadval va grafik orqali vizual tarzda ko‘rsating.
4. Prezantatsiya: 10–12 slayd, 1–2 slaydda grafiklar va 1 slaydda xulosa.

3-topshiriq. Muammoli vaziyat va yechim ssenariysi

Muammoli vaziyatni hal qilish, interfaol fikrlash, prezantatsiya

Topshiriq shartlari:

1. Faraz qilaylik: yo‘lovchi E-ticketni to‘liq olmagan yoki overbooking yuzaga kelgan.
2. Talaba quyidagilarni tahlil qiladi:
 - Muammoning sabablari va oqibatlari
 - Tezkor yechimlar (mijoz qoniqishini ta’minlash)

- Huquqiy va moliyaviy jihatlar
3. Har bir yechimni grafik yoki diagramma orqali tushuntiring.
 4. Prezentatsiya: 10 slayd, kamida 1 real mijoz misoli, yechimlar tartiblangan.

4-topshiriq. Bahsli mavzu: xizmat sifati vs. arzon narx (Debate Presentation)

Kritikal fikrlash, argumentatsiya, interfaol prezentatsiya

Topshiriq shartlari:

1. Mavzu: “Arzon aviabiletlar xizmat sifatini pasaytiradimi?”
2. Talabalar ikki guruhga bo‘linadi:
 - “For”: arzon narx xizmat sifatini kamaytiradi
 - “Against”: arzon narx raqobatni oshiradi, sifatni pasaytirmaydi
3. Har bir guruh 3–5 real misol va statistik ma’lumotlar bilan dalil keltiradi.
4. Prezentatsiyada: 8–10 slayd, argument va qarshi argumentlar, har biriga vizual ma’lumotlar.

5-topshiriq. Innovatsion prognoz va marketing strategiyasi

Kreativ fikrlash, tahliliy va prognozlash, prezentatsiya

Topshiriq shartlari:

1. Aviabilet bron qilishda sun’iy intellekt, mobil ilovalar va avtomatlashtirishning roli haqida prognoz tayyorlang.
2. 3 ta ssenariy ishlab chiqing:
 - Optimistik (tezkor raqamli rivojlanish)
 - Pesimist (texnik nosozliklar, firibgarlik)
 - Realistik (bosqichma-bosqich rivojlanish)
3. Har bir ssenariy uchun marketing strategiyasi, raqobat afzalligi va mijozlarni jalb qilish yo‘llarini yozing.
4. Prezentatsiya: 12–15 slayd, har bir ssenariy alohida slaydda, kamida 1 diagramma va prognoz grafigi.

Muhokama uchun savollar

1. Aviabilet bron qilish jarayoni qanday bosqichlardan iborat?
2. GDS tizimining asosiy vazifasi nima?
3. OTA nima va qanday ishlaydi?
4. Tarif klasslari nimani anglatadi?
5. Overbookingning asosiy sabablari nimalar?
6. Elektron bilet va qog'oz bilet farqi nimada?
7. Aviabilet narxini shakllantirishga ta'sir etuvchi omillar qaysilar?
8. Qaytarilmaydigan bilet deganda nimani tushunasiz?
9. Tranzit reys va to'g'ridan-to'g'ri reys o'rtasidagi farq nima?
10. Aviabilet bron qilishda xizmat sifati nima uchun muhim?

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI – 22

Mavzu: Xizmat ko'rsatish jarayonida yo'lovchilar xavfsizligi va belgilangan me'yorlar (4 soat)

Mashg'ulot maqsadi. Ushbu mashg'ulotning maqsadi – talabalarni yo'lovchilar xavfsizligini ta'minlashning ahamiyati, nazorat choralari va xizmat standartlarini tushunishga o'rgatish, shuningdek, xizmat ko'rsatish jarayonida yuzaga keladigan xavf-xatarlarni aniqlash va oldini olish bo'yicha amaliy ko'nikmalarini shakllantirishdir. Mashg'ulot davomida talabalar xavfsizlik me'yorlari va standartlarini o'rganib, ularni real turizm va transport tizimlarida qo'llashni o'rganadi. Mashg'ulotning yana bir muhim maqsadi – talabalarni kritikal fikrlash, vaziyatli tahlil, muammoli vaziyatlarni hal qilish va interaktiv prezentatsiya qilish ko'nikmalari bilan boyitishdir.

Talabalar xavfsizlik jarayonida yo'lovchilarni identifikatsiyalash, bagaj va yuklarni nazorat qilish, boarding va check-in jarayonlarini xavfsiz amalga oshirish, shuningdek, me'yoriy hujjatlar va standartlar bo'yicha xizmat ko'rsatishni

ta'minlash bo'yicha nazariy va amaliy bilimga ega bo'lishadi. Mashg'ulot davomida ular xavfsizlikni buzuvchi holatlarni aniqlash va bartaraf etish, xizmat sifati va xavfsizlik o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish, hamda turizm xizmatlarining sifatini oshirish yo'llarini ishlab chiqishni o'rganadilar.

Shuningdek, mashg'ulot yo'lovchi qoniqishi va xavfsizligini muvozanatlash, transport korxonalarini va turizm subyektlarining faoliyatini monitoring qilish, xavfsizlik choralarini samarali joriy qilish hamda me'yoriy hujjatlar talablariga rioya etishni o'rgatadi. Mashg'ulot yakunida talabalar real hayotiy vaziyatlarda xavfsizlikni ta'minlash strategiyalarini ishlab chiqish va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini mustahkamlashga qodir bo'lishadi.

Mashg'ulot mazmuni. Mashg'ulotda talabalar yo'lovchilar xavfsizligi va xizmat ko'rsatish jarayonining asosiy me'yoriy talablari va standartlari bilan tanishtiriladi. Dars davomida check-in, boarding, bagaj va yuk nazorati, xavfsizlik chorasi, favqulodda vaziyatlarni boshqarish kabi jarayonlar batafsil tahlil qilinadi. Talabalar yo'lovchi xavfsizligini ta'minlash bo'yicha amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish va turizm xizmatlarida xavfsizlikni boshqarish usullarini o'rganadilar. Mashg'ulotda xavfsizlikni buzuvchi holatlar va ularni bartaraf etish strategiyalari tahlil qilinadi. Shuningdek, talabalar xavfsizlik va xizmat sifati o'rtasidagi muvozanatni tushunishga o'rgatiladi, ya'ni xavfsizlikni ta'minlash xizmat sifatini pasaytirmasligi kerakligini o'rganadilar.

Mashg'ulotda me'yoriy hujjatlar (milliy va xalqaro standartlar) bo'yicha talabalar o'rganiladi, ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llash amaliyoti ko'rsatiladi. Talabalar boarding va check-in jarayonida xavfsizlik choralarini ko'rish, bagaj va yuklarni tekshirish, favqulodda vaziyatlarda choralarni amalga oshirish bo'yicha vazifalarni mustaqil tahlil qiladilar.

Mashg'ulot davomida talabalar interfaol metodlar orqali vaziyatni tahlil qiladi: vaziyatli o'rganish (scenario-based learning), debatlar, jigsaw (guruh ishlari),

diagramma va kontsept xaritalar. Shu bilan birga, talabalar real xavfsizlik muammolarini aniqlash, ularni hal qilish va yechimlarni prezentatsiya qilishni o'rganadilar. Mashg'ulot yakunida talabalar xavfsizlikni boshqarishning amaliy jihatlari, me'yoriy talablar va yo'lovchi qoniqishini ta'minlash bo'yicha strategiyalarni ishlab chiqish ko'nikmalariga ega bo'ladi.

Tayanch so'z va iboralar. Yo'lovchi xavfsizligi Xizmat ko'rsatish jarayoni Me'yoriy talablar Check-in Boarding Bagaj nazorati Favqulodda vaziyatlar Xavf-xatarlar tahlili Xavfsizlik protokollari Standart operatsiyalar

1-topshiriq. Nazariy tahlil va diagramma tuzish

Shartlar:

- Talaba xavfsizlik jarayonlari bo'yicha nazariy qismini mustaqil o'rganadi (me'yoriy hujjatlar, standartlar, xizmat ko'rsatish jarayonlari).
- Check-in, boarding, bagaj nazorati, favqulodda vaziyatlar bo'yicha diagramma yoki kontsept xarita tuzadi.
- Har bir jarayon uchun:
 - Xavf-xatarlarni aniqlash
 - Standart talablar
 - Yo'lovchi xavfsizligini ta'minlash choralarini yozish.
- Natijani 5 slaydlik mini-prezentatsiya shaklida tayyorlash.

2-topshiriq. Real holatni tahlil qilish

Shartlar:

- Talaba aeroport yoki transport xizmatida sodir bo'lgan real xavfsizlik holatini topadi (internet, maqola, yangilik).
- Holatni quyidagicha tahlil qiladi:
 1. Muammo tavsifi
 2. Nega xavfsizlik buzildi
 3. Qanday choralar ko'rildi yoki ko'rilishi kerak

4. Yo'lovchi qoniqishi va xavfsizlikni muvozanatlash.
- Natijani 10 slaydlik prezentatsiya orqali vizual tarzda taqdim etadi.

3-topshiriq. Ssenariyga asoslangan mashq

Shartlar:

- Talaba mustaqil tarzda 2–3 vaziyatli ssenariy ishlab chiqadi:
 1. Yo'lovchi kechikmoqda
 2. Bagaj noto'g'ri yetkazilgan
 3. Favqulodda signal chalingan
- Har bir ssenariy uchun:
 - Tezkor va xavfsiz yechimlar
 - Me'yoriy talablar bilan muvofiqlik
 - Yo'lovchi qoniqishini ta'minlash choralari belgilash.
- Natija: tahliliy xulosa va 1–2 slaydli mini-prezentatsiya.

4-topshiriq. Mustaqil audit va riskni baholash

Shartlar:

- Talaba aeroport yoki transport korxonasi xavfsizlik tizimini mustaqil tahlil qiladi.
- Quyidagi elementlarni baholaydi:
 - Check-in va boarding jarayoni
 - Bagaj nazorati
 - Favqulodda vaziyatlarni boshqarish
- Har bir element bo'yicha xavf darajasi, ehtimoliy oqibat va oldini olish chorasi yoziladi.
- Natijani 5–7 slaydli prezentatsiya va qisqa yozma hisobot shaklida tayyorlash.

5-topshiriq. Debat va strategiya ishlab chiqish

Shartlar:

- Talaba xavfsizlik va xizmat sifati o‘rtasidagi muvozanat mavzusida mustaqil tarzda tahlil qiladi.
- Quyidagilarni ishlab chiqadi:
 - Xavfsizlikni oshirish chorasi, xizmat sifatini pasaytirmasdan
 - Yo‘lovchi qoniqishi strategiyasi
 - Favqulodda vaziyatlarda tezkor javob rejalari
- Natija: 10 slaydli prezentatsiya, har bir strategiya uchun tahliliy izoh.

Muhoakama uchun savollar

1. Yo‘lovchilar xavfsizligini ta‘minlashning asosiy bosqichlarini sanab bering.
2. Check-in va boarding jarayonida xavfsizlikni ta‘minlashning 3 asosiy chorasini yozing.
3. Bagaj nazoratida qaysi xavf-xatarlar eng ko‘p uchraydi?
4. Favqulodda signal chalinganda qanday qadamlar ko‘riladi?
5. Xizmat sifati va xavfsizlikni muvozanatlash nima uchun muhim?
6. Scenario-based learning metodining afzalliklarini izohlang.
7. Riskni baholash va audit jarayonida qaysi vositalar qo‘llaniladi?
8. Yo‘lovchi qoniqishini oshirish xavfsizlikni buzmasligi uchun qanday strategiyalar qo‘llaniladi?
9. Mustaqil audit natijalarini prezentatsiya shaklida qanday samarali yetkazish mumkin?
10. Xavfsizlik choralarini innovatsion usullar bilan qanday yaxshilash mumkin?

MUSTAQIL TA‘LIM MASHG‘ULOTI – 23

Mavzu: Turizm mashrutlarini ishlab chiqish (4 soat)

Mashg‘ulot maqsadi. Ushbu mashg‘ulotning asosiy maqsadi talabalarni turizm mashrutlarini rejalashtirish va ishlab chiqish jarayonlari bilan tanishtirish,

ularning turizm sohasida strategik va amaliy ko'nikmalarini shakllantirishdir. Mashg'ulot davomida talabalar turizm marshrutlarining asosiy komponentlarini – manzillarni tanlash, transport va yo'lovchi qulayligini ta'minlash, tarixiy va madaniy ob'ektlarni kiritish, xizmat ko'rsatish tizimini tashkil etish – chuqur o'rganadilar. Shu bilan birga, mashg'ulot talabalarni turizm marketingi va mijozlar talablarini tahlil qilish, turistik xizmatlarni diversifikatsiya qilish, hududiy va ekologik jihatlarni hisobga olishga o'rgatadi. Talabalar turizm marshrutlarini ishlab chiqish jarayonida xavfsizlik, logistika va xizmat sifatini ham nazorat qilishni o'rganadilar. Mashg'ulot amaliy vazifalar, interfaol metodlar va loyihalashtirish mashqlari orqali o'tkaziladi. Natijada talaba mustaqil ravishda turistik marshrutlarni ishlab chiqish, xarajat va daromadlarni hisoblash, xizmat sifati va xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha samarali qarorlar qabul qila oladi. Shu bilan birga, talabalar hududning iqtisodiy, madaniy va ekologik imkoniyatlarini tahlil qilib, turizmni rivojlantirish bo'yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqish ko'nikmalariga ega bo'ladilar. Mashg'ulot turizm menejmenti va amaliy xizmat ko'rsatish bo'yicha bilimlarni birlashtiradi, talabalarga turizm mahsulotini rejalashtirish va loyihalashtirish bo'yicha kompleks yondashuvni shakllantiradi.

Mashg'ulot mazmuni. Mashg'ulot mazmuni turizm marshrutlarini ishlab chiqish jarayonining nazariy va amaliy jihatlarni qamrab oladi. Avvalo, talabalarga turizm marshrutining asosiy komponentlari tushuntiriladi: manzillar tanlovi, transport tizimi, xizmat ko'rsatish nuqtalari, madaniy va tarixiy ob'ektlar, yo'lovchi qulayligi, xavfsizlik va ekologik me'yorlar. Talabalar turistik marshrutlarni ishlab chiqish jarayonida manzillarni geografik, iqtisodiy va madaniy jihatdan tahlil qilishni o'rganadilar. Mashg'ulot davomida talabalar turizm xizmatlari va logistikani integratsiyalash, transport vositalarini tanlash, marshrutning samaradorligini baholash, yo'lovchi qoniqishini oshirish bo'yicha strategiyalarni ishlab chiqish metodlarini o'rganadilar. Shu bilan birga, talabalar turizm

marshrutlarini ekologik va barqaror rivojlanish nuqtai nazaridan loyihalashtirishga e'tibor qaratadilar. Mashg'ulotda interfaol metodlar qo'llanadi: Jigsaw, Think-Pair-Share, Concept Mapping va Scenario-based learning, talabalar turli vaziyatlarni tahlil qilib, yechimlarni taqdim etadilar. Mashg'ulot yakunida talabalar mustaqil ravishda turistik marshrutlar loyahasini ishlab chiqadi, xarajat va daromadlarni hisoblaydi, xavfsizlik va xizmat sifatini tahlil qiladi. Shu bilan birga, talabalarga hududiy turizm imkoniyatlarini tahlil qilish, yangi yo'nalishlar yaratish va turizm mahsulotini diversifikatsiya qilish bo'yicha amaliy ko'nikmalar beriladi. Mashg'ulot talabalarga strategik fikrlash, loyihalashtirish va turizm menejmenti sohasida kompleks bilimlarni shakllantirishga qaratilgan.

Tayanch so'zlar va iboralar. Turizm marshruti, Manzillar tanlovi, Transport tizimi, Xizmat ko'rsatish nuqtalari, Madaniy ob'ektlar, Tarixiy ob'ektlar, Yo'lovchi qulayligi, Xavfsizlik chorasi, Ekologik me'yorlar, Barqaror turizm

1-topshiriq. Raqobatbardosh turistik marshrutni tahlil qilish va benchmark qilish

Vazifa: Talaba o'zi ishlab chiqadigan turistik marshrutni xalqaro yoki mahalliy mavjud mashhur marshrutlar bilan solishtiradi va raqobatbardoshligini baholaydi.

Shartlar:

- Kamida 2 ta mahalliy va 1 ta xalqaro mashhur marshrutni tanlash.
- Marshrutlarni quyidagi mezonlar bo'yicha solishtirish: transport qulayligi, xizmat sifati, madaniy va tabiiy ob'ektlar, xavfsizlik, narx va yo'lovchi qoniqishi.
- SWOT tahlilini tuzish (kuchli tomonlar, zaif tomonlar, imkoniyatlar, tahdidlar).
- O'z marshrutini yaxshilash bo'yicha 3–5 strategik tavsiya ishlab chiqish.

- Natijani PowerPoint prezentatsiya shaklida taqdim etish, vizual xarita va diagrammalar bilan mustahkamlash.

Metod: Benchmarking + SWOT tahlil + prezentatsiya + mustaqil tahlil.

2-topshiriq. Turistik marshrutni optimallashtirish va transport tahlili

Vazifa: Talaba o‘z tanlagan turistik marshrut bo‘yicha transport variantlarini tahlil qiladi va eng samarali yo‘l xaritasini ishlab chiqadi.

Shartlar:

- Marshrutdagi barcha transport vositalarini (avtobus, mikroavtobus, poezd, maxsus transfer) aniqlang.
- Yo‘lovchi qulayligi, vaqt tejash, xarajat samaradorligi va ekologik jihatlarni baholang.
- Eng optimal transport sxemasini tanlab, PowerPoint diagramma shaklida taqdim eting.
- Har bir transport tanlovi bo‘yicha 5–7 jumla izoh yozing.

3-topshiriq. Turistik marshrutni xavfsizlik va krizis boshqaruvi nuqtai nazaridan tahlil qilish

Vazifa: Talaba marshrutdagi xavf-xatarlarni aniqlaydi va yo‘lovchilar xavfsizligini ta’minlash bo‘yicha chora-tadbirlar ishlab chiqadi.

Shartlar:

- Marshrut bo‘yicha xavf-xatarlarni 5 turga ajrating: transport, tabiiy ob’ektlar, mehmonxona, ekskursiya joylari, yo‘lovchi xatti-harakati.
- Har bir xavf turiga 1–2 oldini olish strategiyasini ishlab chiqish.
- Marshrut xavfsizligini oshirish bo‘yicha prezentatsiya shaklida 5–7 slayd tayyorlash.
- Tahlilni yozma shaklda kamida 15 jumla bilan yakunlash.

4-topshiriq Turistik marshrutni moliyaviy va iqtisodiy jihatdan tahlil qilish

Vazifa: Talaba marshrutning iqtisodiy samaradorligini baholaydi va xarajatlarni optimallashtiradi.

Shartlar:

- Marshrut bo'yicha yo'lovchi narxlarini, transport, ovqatlanish, kirish to'lovlari va ekskursiya xarajatlarini hisoblang.
- Turizm operatori uchun foyda va rentabellikni aniqlang.
- 3–4 turdagi ssenariy bo'yicha (optimistik, pessimistik, realistik) moliyaviy natijani tahlil qiling.
- Natijani PowerPoint diagramma va grafiklar bilan taqdim eting.

5-topshiriq.Marshrutning marketing strategiyasini ishlab chiqish va auditoriyani segmentlash

Vazifa: Talaba marshrut uchun marketing strategiyasini ishlab chiqadi va maqsadli auditoriyani aniqlaydi.

Shartlar:

- Marshrutga mos turist segmentlarini aniqlang: oilaviy, yoshlar, madaniy sayohat, biznes sayohat.
- Har bir segment uchun reklama va PR strategiyasini ishlab chiqing.
- Onlayn va oflayn marketing vositalarini tahlil qiling.
- Natijani prezentatsiya shaklida 6–8 slayd bilan taqdim eting, vizual elementlar bilan mustahkamlash.

Muhokama uchun savollar

1. Turizm marshrutini ishlab chiqishda eng muhim komponentlar qaysilar?
2. Transport tizimi tanlashda qanday omillarni hisobga olish kerak?
3. Yo'lovchi qulayligi qanday ta'minlanadi?

4. Madaniy va tarixiy ob'ektlarni marshrutga qanday kiritish mumkin?
5. Marshrutning xavfsizligini ta'minlash uchun qanday choralar ko'riladi?
6. Ekologik me'yorlarni loyihalashtirishda nimalarga e'tibor berish kerak?
7. Barqaror turizmni rivojlantirishda marshrut qanday rol o'ynaydi?
8. Marshrutni loyihalashda xarajat va daromadlarni qanday hisoblash mumkin?
9. Turizm xizmatlarini diversifikatsiya qilish qanday foyda beradi?
10. Turistik marshrutni tahlil qilish va optimallashtirish metodlari qaysilar?

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTI – 24

Mavzu: Borishi qiyin bo'lgan hududlar uchun transport mashrutlarini ishlab chiqish (4 soat)

Mashg'ulot maqsadi. Ushbu mashg'ulotning maqsadi talabalarga borishi qiyin bo'lgan hududlarda turistik transport mashrutlarini ishlab chiqish jarayonini o'rgatishdir. Talabalar hududning geografik, tabiiy va iqlimiy sharoitlarini hisobga olgan holda transport vositalarini tanlashni, vaqt va xarajatlarni optimallashtirishni, xavfsizlik choralarini hisobga olgan holda marshrutlarni loyihalashni o'rganadilar. Shu bilan birga, talaba turistik marshrutlarni moliyaviy va logistika nuqtai nazaridan tahlil qiladi, mavjud transport vositalarining imkoniyatlari va cheklovlarini aniqlaydi. Mashg'ulot davomida talabalarga borishi qiyin hududlar uchun transport tizimining samaradorligi va barqarorligini ta'minlash, yo'lovchi qulayligi va xavfsizligini nazorat qilish bo'yicha bilim va ko'nikmalar beriladi. Talabalar turistik marshrutni ishlab chiqish jarayonida xavf-xatarlarni baholash, transport vositalarining texnik holati, yo'l sharoitlari va ekologik jihatlarni hisobga olish, shuningdek, alternativ transport variantlarini tanlash bo'yicha yechimlar ishlab chiqadi. Shu bilan birga, mashg'ulot talabalarga prezentatsiya, diagramma va grafiklar yordamida marshrutni vizual tarzda ifodalash, marketing va iqtisodiy jihatdan samaradorligini tahlil qilishni o'rgatadi. Yakuniy natijada talaba mustaqil

ravishda borishi qiyin bo'lgan hududlar uchun turistik transport marshrutini ishlab chiqish, xavfsizlik va moliyaviy jihatlarni tahlil qilish, shuningdek, yo'lovchi va operator uchun optimal yechimlarni taklif qilish ko'nikmalariga ega bo'ladi.

Mashg'ulot mazmuni. Mashg'ulot borishi qiyin bo'lgan hududlar uchun transport mashrutlarini ishlab chiqish jarayonini tizimli o'rganishga qaratilgan. Avvalo, talabalarga geografik sharoitlar, yo'lning tog'li yoki qiyin hududlardan o'tishi, ob-havo va iqlim sharoitlari, yo'l infratuzilmasi va mavjud transport vositalarining imkoniyatlari haqida ma'lumot beriladi. Keyin turistik transport marshrutlarini loyihalash jarayoni ko'rib chiqiladi: marshrutning boshlang'ich va yakuniy nuqtalari, transport vositalari tanlovi, yo'lovchi qulayligi va xavfsizlik choralari. Mashg'ulot davomida talabalarga transport variantlarini tahlil qilish va optimal yo'lni tanlash, vaqt va xarajatlarni hisoblash ko'nikmalari beriladi. Shuningdek, xavf-xatarlarni baholash va ularni oldini olish bo'yicha yechimlar ishlab chiqiladi. Talabalar mustaqil ravishda borishi qiyin hududlar uchun transport xaritalarini yaratadi, yo'l-yo'lakay xavfsizlik choralarini kiritadi, transport vositalarining texnik holatini va ekologik jihatlarni hisobga oladi. Mashg'ulotda moliyaviy tahlil ham o'rganiladi: marshrutning umumiy xarajatlari, yo'lovchi uchun narxlar, transport va ekskursiya xarajatlari hisoblanadi. Talabalar turli ssenariylar (optimistik, realistik, pessimist) bo'yicha moliyaviy natijalarni taqqoslaydi va eng samarali variantni tanlaydi. Shu bilan birga, talabalarga marshrutni marketing nuqtai nazaridan tahlil qilish, maqsadli auditoriyani aniqlash va turistik xizmatlarni reklama qilish bo'yicha ko'nikmalar beriladi. Mashg'ulot yakunida talabalar ishlab chiqqan transport marshrutini prezentatsiya shaklida vizual tarzda taqdim etadi, tahlil natijalarini grafik va diagrammalar bilan mustahkamlaydi. Shu tarzda talaba mustaqil ravishda borishi qiyin bo'lgan hududlar uchun turistik transport marshrutini ishlab chiqish, xavfsizlikni ta'minlash, moliyaviy va logistika jihatdan

samaradorlikni aniqlash va marketing strategiyasini ishlab chiqish bo'yicha amaliy ko'nikmalarga ega bo'ladi.

Tayanch so'zlar va iboralar. Turistik marshrut, transport vositasi, borishi qiyin hudud, xavfsizlik choralari, yo'lovchi qulayligi, logistika xarajatlari, moliyaviy samaradorlik, vaqt optimallashtirish, ekologik jihatlar, transport infratuzilmasi

1-topshiriq. Hudud xaritasi va marshrutni loyihalash

1. Talaba borishi qiyin hududni tanlaydi va uning geografik xaritasini tuzadi.
2. Hududdagi mavjud transport yo'llari va marshrutlarni belgilaydi.
3. Har bir transport vositasi (avtobus, mikroavtobus, maxsus transfer, piyoda) imkoniyatlari va cheklovlarini tahlil qiladi.
4. Natijani **PowerPoint slaydlar** bilan vizual tarzda taqdim etadi, xaritada marshrut va asosiy yo'nalishlarni ko'rsatadi.

2-topshiriq. Xavfsizlik va favqulodda vaziyatlarni tahlil qilish

1. Hududda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavf-xatarlarni aniqlang: tabiiy ofatlar, yo'l sharoiti, transport texnikasi, yo'lovchi xatti-harakati.
2. Har bir xavf turi uchun oldini olish strategiyasini ishlab chiqing (2–3 variant).
3. Natijani **PowerPoint diagrammasi** yoki **Word hisobot** shaklida taqdim eting, xavf-xatarlar jadvali bilan.

3-topshiriq. Moliyaviy va logistika tahlili

1. Tanlangan marshrut bo'yicha barcha xarajatlarni hisoblang: transport, ovqatlanish, kirish to'lovlari, ekskursiya xizmatlari.
2. 3 turdagi ssenariy bo'yicha foyda va rentabellikni tahlil qiling: optimistik, realistik, pessimistik.
3. Natijani **grafik, diagramma va jadval** orqali vizual tarzda PowerPoint slaydlarida taqdim eting.

4-topshiriq.Ekologik va innovatsion transport yechimlari

1. Marshrutni amalga oshirishda ekologik transport variantlarini tanlang: elektr transport, dronlar, kabellar yo‘llari, velotransport.
2. Har bir yechimning afzallik va cheklovlarini 5–7 jumla bilan yozma tarzda izohlang.
3. Natijani **Word hisobot** va **prezentatsiya slaydlarida diagramma** bilan taqdim eting.

5-topshiriq.Auditoriya segmentlash va marketing strategiyasi

1. Turistik marshrut uchun maqsadli auditoriyani aniqlang: oilaviy, yoshlar, madaniy sayohat, biznes safarlari.
2. Har bir segment uchun marketing strategiyasini ishlab chiqing: reklama kanallari, narx siyosati, paket xizmatlar.
3. SWOT tahlili orqali kuchli va zaif tomonlarni, imkoniyatlar va xavf-xatarlarni ko‘rsating.
4. Natijani 7–10 slaydli PowerPoint prezentatsiya shaklida tayyorlang.

Muhokama uchun savollar

1. Borishi qiyin hududlarda transport marshrutini ishlab chiqishda qaysi jihat eng muhim hisoblanadi?
2. Yo‘lovchi qulayligini oshirish uchun qanday transport vositalari mos keladi?
3. Marshrut xavfsizligini ta’minlashda qanday choralar qo‘llanadi?
4. Logistika xarajatlari marshrut tanloviga qanday ta’sir qiladi?
5. Moliyaviy tahlilni qaysi ssenariylar bo‘yicha amalga oshirish mumkin?
6. SWOT tahlilining “O” va “T” qismlari nimani anglatadi?

7. Marketing strategiyasini ishlab chiqishda maqsadli auditoriya nima uchun muhim?
8. Ekologik jihatlar transport tanlovida qanday rol o'ynaydi?
9. Prezantatsiyada marshrutni vizual tarzda ko'rsatishning afzalliklari nimalardan iborat?
10. Innovatsion transport yechimlari qaysi vaziyatlarda qo'llanilishi mumkin?

TALABALAR BILIMINI BAHOLASH TARTIBI

Mustaqil ta'limga, jami shundan:	10 ball	
1-mustaqil ish	5 ball	Talabalarni darsdan tashqari vaqtda kichik guruhlarda taqdimot tayyorlab himoya qilishiga
2-mustaqil ish	5 ball	Mustaqil ta'limga taqdim etilgan dolzarb mavzulardan keys stadi, esse, referat, konspekt kabi topshiriqlar yoki boshqa mustaqil ishlarni tayyorlash va himoya qilishiga
Jami	10	Uslubiy ko'rsatmada mavzu yuzasidan berilgan topshiriqlarni to'liq bajargandagi maksimal baho

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

I. O‘zbekiston Respublikasi Qonunlari

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023-y., 03/23/837/0241-son.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Turizm to‘g‘risida”gi Qonuni. — 18.07.2019-y., O‘RQ–549-son.
3. O‘zbekiston Respublikasi “Transport to‘g‘risida”gi Qonuni. — 29.08.1998-y., O‘RQ–673-I-son.
4. O‘zbekiston Respublikasi “Avtomobil transporti to‘g‘risida”gi Qonuni. — 29.08.1998-y., O‘RQ–672-I-son.
5. O‘zbekiston Respublikasi “Temir yo‘l transporti to‘g‘risida”gi Qonuni. — 15.04.1999-y., O‘RQ–787-I-son.
6. O‘zbekiston Respublikasi “Havo kodeksi”. — 07.05.1993-y. (so‘nggi tahriri bilan).
7. O‘zbekiston Respublikasi “Logistika faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni. — 14.09.2023-y., O‘RQ–859-son.
8. O‘zbekiston Respublikasi “Raqobat to‘g‘risida”gi Qonuni. — 03.07.2023-y., O‘RQ–850-son.
9. O‘zbekiston Respublikasi “Elektron tijorat to‘g‘risida”gi Qonuni. — 22.05.2015-y., O‘RQ–385-son.
10. O‘zbekiston Respublikasi “Iste‘molchilarning huquqlarini himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni. — 26.04.1996-y., O‘RQ–221-I-son.

II. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmon va Qarorlari

11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. — 28.01.2022-y., PF–60-son.

12.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston – 2030 strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. — 11.09.2023-y., PF–158-son.

13.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Turizm sohasini jadal rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmoni. — 05.01.2019-y., PF–5611-son.

14.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Transport-logistika tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. — 07.06.2022-y., PQ–277-son.

15.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ichki va tashqi turizmni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. — 30.04.2021-y., PQ–5100-son.

16.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Aviatsiya sohasini tubdan isloh qilish va havo transporti xizmatlari bozorini liberallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. — 27.11.2018-y., PQ–4020-son.

17.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Temir yo‘l transporti xizmatlarini rivojlantirish va yo‘lovchi tashishni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. — 25.10.2019-y., PQ–4486-son.

18.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli texnologiyalar asosida turizm xizmatlarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. — 28.04.2020-y., PQ–4699-son.

III. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarorlari

19.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Turizm sohasini boshqarish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. — 12.05.2018-y., 355-son.

20.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Turizm infratuzilmasini rivojlantirish va transport xizmatlari sifatini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. — 07.08.2019-y., 668-son.

21.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Ichki turizmni rivojlantirish dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. — 23.11.2020-y., 737-son.

22.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Turistik faoliyatda transport xizmatlarini tashkil etish tartibini takomillashtirish to‘g‘risida”gi Qarori. — 09.02.2021-y., 68-son.

23.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Logistika va transport xizmatlarini raqamlashtirish hamda elektron platformalarni joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. — 18.10.2021-y., 646-son.

24.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Turizm sohasida xavfsizlikni ta’minlash va transport xizmatlari sifatini nazorat qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. — 30.06.2022-y., 365-son.

25.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Hududlarda transport-logistika infratuzilmasini rivojlantirish orqali turizm salohiyatini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. — 14.03.2023-y., 122-son.

IV. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari va nutqlari

26. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. — Toshkent: “O‘zbekiston”, 2021.

27. Mirziyoyev Sh.M. Xalqimiz roziligi — islohotlarimiz natijasining eng muhim mezonidir. — Toshkent: “O‘zbekiston”, 2018.

28. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. — Toshkent: “O‘zbekiston”, 2016.

V. Darsliklar va o‘quv qo‘llanmalar

29. Turizm transporti va distributsiyasi. Darslik., Umirova D. – T.: “Innovatsion rivojlanish” NMU, 2023.

30. Туристический транспорт и дистрибуция. Бахромов А.А., Хушназарова М.Г. – Т.: “Innovatsion rivojlanish” NMU, 2023.- 254b.

31. D. S. Umirova. Tourism transport and distribution – T. “Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi” 2022-220 p. 32 Rasulov D.Sh., Nematov A.K. Turizmda logistika va taqsimot tizimlari. — Toshkent: Fan, 2023.

33. Saidov U.M. Transport xizmatlarini tashkil etish. — Toshkent: Akademnashr, 2018.

34. Xolmurodov J.T. Turizmda axborot texnologiyalari va bronlashtirish tizimlari. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.

VI. Statistika ma'lumotlar to'plami

35. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Turizm va transport sohasining asosiy ko'rsatkichlari. — Toshkent, yillik statistik to'plamlar.

36. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Transport va logistika faoliyati statistikasi. — Toshkent, rasmiy statistik nashrlar.

37. O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasi. O'zbekistonda turizm rivoji bo'yicha statistik ma'lumotlar. — Toshkent, yillik hisobotlar.

38. O'zbekiston Respublikasi Transport vazirligi. Yo'lovchi tashish va transport infratuzilmasi statistikasi. — Toshkent, tahliliy ma'lumotlar to'plami.

39. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Xizmatlar eksporti va turizm tushumlari statistikasi. — Toshkent, rasmiy statistik axborotlar.

40. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO). World Tourism Barometer. — Madrid, yillik statistik to'plamlar.

41. Jahon banki (World Bank). Tourism and Transport Indicators Database. — Xalqaro statistik ma'lumotlar bazasi.

Xalqaro havo transport assotsiatsiyasi (IATA). Air Transport Market Statistics. — Yillik tahliliy-statistik nashrlar.

VII. Internet tarmog'i veb - saytlari va manzillari

42. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy veb-sayti — <https://www.president.uz>

43. O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi —
<https://www.lex.uz>
44. O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi rasmiy veb-sayti —
<https://uzbektourism.uz>
45. O‘zbekiston Respublikasi Transport vazirligi rasmiy veb-sayti —
<https://mintrans.uz>
46. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy veb-sayti —
<https://stat.uz>
47. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy veb-sayti —
<https://cbu.uz>
48. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO) rasmiy sayti — <https://www.unwto.org>
49. Jahon banki (World Bank) rasmiy veb-sayti —
<https://www.worldbank.org>
50. Xalqaro havo transporti assotsiatsiyasi (IATA) rasmiy sayti —
<https://www.iata.org>
51. Xalqaro transport forumi (ITF) rasmiy veb-sayti — <https://www.itf-oecd.org>

MUNDARIJA

	KIRISH.....	3
1	Turizmda transport xizmatlarini tashkil qilish bo‘yicha chet mamlakatlar tajribasi.....	5
2	O‘zbekistonda transport xizmatining qonuniy-huquqiy asoslari...	13
3	Turizm sohasida transportda tashish turlari.....	20
4	Turistlarga maxsus transport vositalarida xizmat ko‘rsatish.....	24
5	Transport xizmatlarini amalga oshirishda xavfsizlikni ta‘minlash	29
6	Turizm sohasida transport xizmatlarining tasniflanishi.....	35
7	Transport xizmatlarini ko‘rsatishda xalqaro kelishuvlar.....	43
8	Turizmda transport xizmatlarini ko‘rsatishda shartnomalar tuzish.....	50
9	Havo transportida xizmat ko‘rsatishning o‘ziga xos jihatlari.....	57
10	Turistlarga avtotransport vositalarida xizmat ko‘rsatishning imkoniyatlari.....	63
11	O‘zbekistonda ko‘rsatilayotgan transport xizmatlari statistikasi va ma‘lumotlarini taxlil qilish.....	70
12	Xizmatlar ko‘rsatish jarayonida yo‘lovchilarning xavfsizligi.....	76
13	Turizm sohasining rivojlanishida transport tarmog‘ining ahamiyati.....	82
14	O‘zbekistonda avtomobilda tashishlarni litsenziyalash.....	87
15	Samolyotlarning klassifikatsiyasi.....	93
16	Kruiz kemalari yo‘nalishlar.....	97
17	Turizmda avtomobil ijarasi.....	102
18	Temir yo‘l transportining rivojlanish tarixi.....	106
19	Avtomobil sanoatining rivojlanish taraqqiyoti.....	111
20	Havo transporti evolyutsiyasi.....	116

21	Aviabiletlarni bron qilish.....	121
22	Xizmat ko‘rsatish jarayonida yo‘lovchilar xavfsizligi va belgilangan me‘yorlar.....	125
23	Turizm mashrutlarini ishlab chiqish.....	129
24	Borishi qiyin bo‘lgan hududlar uchun transport mashrutlarini ishlab chiqish.....	134
	Talabalar bilimini baholash tartibi.....	139
	Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.....	140